

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Lina ŠIMKIENĖ

Vadybos studijų programos studentė

**NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMO TOBULINIMAS
PASLAUGŲ PRIEINAMUMO ASPEKTU: MAŽEIKIŲ RAJONO
UGDYMO INSTITUCIJŲ ATVEJIS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2013

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA**

Lina ŠIMKIENĖ

**NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMO TOBULINIMAS
PASLAUGŲ PRIEINAMUMO ASPEKTU: MAŽEIKIŲ RAJONO
UGDYMO INSTITUCIJŲ ATVEJIS**

Magistro darbas

Socialiniai mokslai, Vadyba (N200)

Specializacija – Viešasis administravimas

**Darbo vadovė:
prof.dr. Diana ŠAPARNIENĖ**

Teigiu, kad magistro darbas, kurį teikiu vadybos studijų krypties magistro kvalifikaciniam laipsniui įgyti yra originalus autorinis darbas.

(Studento parašas)

SANTRAUKA

Lina Šimkienė

Neformaliojo švietimo valdymo tobulinimas paslaugų prieinamumo aspektu: Mažeikių rajono ugdymo institucijų atvejis.

Magistro darbas.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjamas neformaliojo švietimo valdymo tobulinimas paslaugų prieinamumo aspektu Mažeikių rajono savivaldybės ugdymo institucijose. Darbe teoriniu požiūriu ir teisinių dokumentų pagrindu analizuojami neformaliojo švietimo valdymo švietimo politikos kontekste pagrindai, pagrindinį dėmesį skiriant paslaugų prieinamumo aspekto nagrinėjimui. Teorinė šaltinių analizė patvirtino, kad, siekiant visapusiškai išsilavinusios asmenybės ugdymo, tiek formaliojo, tiek ir neformaliojo švietimo sistemos institucijos turi siekti efektyvaus švietimo valdymo, nuolat vystyti ir plėsti švietimo paslaugų prieinamumą.

Magistro darbo tikslas - ištirti neformaliojo švietimo valdymo situaciją paslaugų prieinamumo aspektu Mažeikių rajone, identifikuojant egzistuojančias problemas ir apibrėžiant galimas tobulinimo kryptis. Tyrimo duomenų analizė atskleidė pagrindines neformaliojo švietimo valdymo prieinamumo aspektu problemas, rezultatų analizė leido apibrėžti galimas tobulinimo kryptis. Tyrimas parodė, kad stokojama tinkamos neformaliojo švietimo valdymo ir prieinamumo tyrimo metodikos, taip pat metodikos, kuri leistų nustatyti neformaliojo švietimo tiekėjų kompetenciją, pasigendama patikimos informacijos apie vykdomas neformaliojo švietimo veiklas.

SUMMARY

The improvement of non-formal education management at the point of the service access: the case of Mažeikiai District

Master's thesis

Master's thesis deals with the improvement of non-formal education management at the point of the access service in educational institutions in Mažeikiai District Municipality. In the thesis non-formal education management in the context of the framework of education policy is analyzed theoretically and by the legal basis of the documents, focusing on analysis of the aspect of service access. Theoretical analysis has confirmed the fact that both formal and non-formal education institutions have to seek effective education management, to develop constantly and to expand the availability of the education services in order to reach development of completely educated personality.

The aim of Master's thesis is to investigate the situation of non-formal education management at the point of service access in Mažeikiai District, identifying the existing problems and defining the possible areas of the improvement. The analysis of the data has revealed the major issues of non-formal education management at the point of accessibility and the analysis of the results has allowed identifying the directions of possible improvement. The study has shown that there is lack of proper non-formal education management and accessibility of methodology of research as well as the methodology that allows identifying the competence of the non-formal education providers, and there is lack of reliable information about the current non-formal education activities.

TURINYS

ĮVADAS	7
1. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMAS ŠVIETIMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO KONTEKSTE.....	11
1.1. Švietimo politika neformaliojo švietimo vystymo plotmėje	11
1.1.1. Neformaliojo švietimo kaita įgyvendinant švietimo politiką	11
1.1.2. Neformaliojo švietimo tyrimai Lietuvoje: ugdymo institucijų atvejis	14
1.1.3. Neformaliojo švietimo vystymas Europos Sąjungos erdvėje	16
1.2. Neformaliojo švietimo valdymas	18
1.2.1. Švietimo reformos gairės neformaliojo švietimo valdymo aspektu	19
1.2.2. Valdymo funkcijų taikymas švietimo sistemoje.....	20
1.2.3. Neformaliojo švietimo ugdymo institucijose valdymas: teisinė bazė	22
1.2.4. Neformaliojo švietimo finansavimas Lietuvoje	26
1.3. Neformaliojo švietimo valdymas paslaugų prieinamumo aspektu.....	28
1.3.1. Valstybės reguliavimas ir teisinių, sisteminių prielaidų neformaliojo švietimo paslaugų teikimui užtikrinimas.....	29
1.3.2. Efektyvumas ir lygios neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumo galimybės.....	29
2. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMO MAŽEIKIŲ RAJONO UGDYMO INSTITUCIJOSE TYRIMO METODOLOGINIS PAGRINDIMAS	35
2.1. Tyrimo metodologija	35
2.2. Tyrimo imtis	37
2.3. Tyrimo instrumentas.....	38
3. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMO TOBULINIMO MAŽEIKIŲ RAJONO UGDYMO INSTITUCIJOSE TYRIMO REZULTATAI.....	42
3.1. Neformalusis švietimas Mažeikių rajono ugdymo institucijose: situacijos analizė	42
3.2. Neformaliojo švietimo valdymo paslaugų prieinamumo aspektu Mažeikių rajono ugdymo institucijose SSGG analizė.	44
3.3. Mažeikių rajono neformaliojo švietimo institucijų procesų analizė	46
3.4. Neformaliojo švietimo valdymas paslaugų prieinamumo aspektu: ekspertų nuomonės raiška	48
3.5. Neformaliojo švietimo valdymo paslaugų prieinamumo aspektu tobulinimo kryptys	59
IŠVADOS	62
REKOMENDACIJOS	65
LITERATŪRA	67
PRIEDAI	70

TERMINŲ ŽODYNĖLIS

Formalusis švietimas - švietimas, vykstantis pagal teisės aktų nustatyta tvarka patvirtintas ir įregistruotas ugdymo programas, kurias baigus įgyjamas pradinis, pagrindinis, vidurinis, aukštesnysis arba aukštasis išsilavinimas ir (ar) kvalifikacija (Švietimo įstatymas, 2011).

Interviu – socialinės psichologinės informacijos gavimas apklausiant žodžiu. Gauta informacija naudojama siekiant sukurti darbinės hipotezes, dominančias tyrėją, taip pat norint papildyti ar patikslinti duomenis, gautus kitais tyrimo metodais, ar panaudoti kaip pagrindinį duomenų rinkimo būdą (Bitinas, 2000).

Neformalusis švietimas – švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas (Švietimo įstatymas, 2011).

Organizacija – du ar daugiau žmonių, kartu dirbančių tam tikroje struktūroje, kad pasiektų tikslą ar tam tikrų tikslų visumą (Stoner, Freeman, Gilbert, 2000).

Papildomas ugdymas – sudedamoji švietimo sistemos dalis, skirta įvairaus amžiaus žmonių įgimtoms galioms, įvairiems gebėjimams bei polinkiams atskleisti, saviraiškos poreikiams, kūrybiškumui plėtoti, kūrybinėms vertybėms puoselėti, turiningam laisvalaikiui, socializacijai ir nusikalstamumo prevencijai įgyvendinti įvairiose institucijose (Kvieskienė, 2003).

Stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių analizė (SSGG analizė)- aplinkos ir išteklių analizės rezultatų apibendrinimas ir sujungimas, strategiją lemiančių veiksnių suklasifikavimas į keturias grupes (stiprybės, silpnybės, galimybės ir grėsmės) (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“, 2007).

Strategija – sprendimų visuma, apibrėžianti organizacijos svarbiausius ateities tikslus ir veiksmus bei priemones tiems tikslams įgyvendinti (Vasiliauskas, 2002).

Švietimas – veikla, kuria siekiama suteikti asmeniui visaverčio savarankiško gyvenimo pagrindus ir padėti jam nuolat tobulinti savo gebėjimus. Mokyti – prigimtinė kiekvieno žmogaus teisė (Švietimo įstatymas, 2011).

Tikslas – per programos ar plėtros strategijos vykdymo laikotarpį užsibrėžtas siekis, rodantis vieno ar kelių uždavinių įgyvendinimo planuojamą rezultatą (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“, 2007).

Uždavinys – per nustatytą laikotarpį planuojama veika, užtikrinanti programos įgyvendinimą (LR Vyriausybės nutarimas „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“, 2007).

Valdymas - tai galios naudojimas, siekiant norima linkme pakreipti arba kontroliuoti žmonių veiklą. Paprastai valdymas atliekamas valdžios. Valdymas dažniausiai siejamas su valdžios institucijų veiksmais, kuriais įgyvendinama viešoji politika (Kuper, 2005)

Viešoji politika - tai tam tikra valstybės veiklos sritis, jos iškeltos prielaidos, sprendimų priėmimai ir jų įgyvendinimo motyvacija. Terminas viešoji politika dažniausiai vartojamas apibūdinant valdžios institucijų, oficialių asmenų elgseną, veiksmus, veiklos kurso pasirinkimą ir praktinį jo įgyvendinimą politikos procese (Parsons, 2001).

ĮVADAS

Tyrimo aktualumas. Neformaliojo švietimo vystymo klausimai vis plačiau diskutuojami tiek mokslo, tiek praktinėje erdvėje. Neformalusis švietimas yra neatsiejama viešosios politikos dalis, kurios tikslas – sukurti ir pagrįsti racionalų pagrindą visuomenei aktualių problemų sprendimui ir įgyvendinti tikslingą veiksmų kursą šioms problemoms spręsti (Parsons, 2001). Neformalusis švietimas kaip viešosios politikos dalis, yra reglamentuota valstybės teisės aktuose. Atskiros neformaliojo švietimo plėtros priemonės yra įtrauktos į valstybės švietimo politikos dokumentus, neformaliojo švietimo finansavimui valstybės ir savivaldybių institucijos skiria finansinius išteklius.

Apie neformaliojo švietimo svarbą ir reikšmę jaunimo ugdymo procese kalbama Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatyme (2003), kuriame neformalusis švietimas apibūdinamas kaip kryptinga veikla, kuria, plėtojant jauno žmogaus asmenines, socialines ir edukacines kompetencijas, siekiama ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime. Tačiau Lietuvoje vaikų ir jaunimo laisvalaikio užimtumo pasiūla yra palyginus maža, o teikiamos neformaliojo švietimo paslaugos dažnai nėra kokybiškos ir netenkina vartotojų poreikių. Nepakankamas valstybės dėmesys neformaliajam švietimui planavimo ir valdymo srityje dažnai reiškia neefektyvų turimų lėšų skirstymą ir naudojimą.

Iki 2002 m. vaikų neformalusis švietimas nebuvo aiškiai apibrėžtas. Dažniausiai jis buvo įvardijamas, kaip viena iš naujų, darbo su jaunimo, sričių (pvz.: nevyriausybinų organizacijų veikla), popamokinė veikla ar vaikų užimtumas. Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme, priimtame 2003 m. iki tol buvusi “papildomo ugdymo” sąvoka buvo papildyta ir apibrėžta, kaip neformalusis vaikų švietimas.

Vienas pagrindinių vaikų neformalųjį švietimą reglamentuojančių dokumentų Lietuvoje yra Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministro 2005-12-30 įsakymu Nr. ISAK-2695. Šioje koncepcijoje apibrėžiami neformaliojo vaikų švietimo tikslai, uždaviniai, principai, ugdymo objektas, įgyjamos kompetencijos, rezultatai, ugdymo proceso organizavimas, sistema bei finansavimas. Kadangi neformalusis švietimas yra sudėtinė Lietuvos švietimo sistemos dalis, jos veikla, tikslai, paskirtis reglamentuojami Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (2011).

Neformalusis švietimas Lietuvoje skiriasi nuo formaliojo švietimo. Formaliajam švietimui taikomi plėtros bei finansavimo planai nėra taip pat taikomi ir neformaliajam švietimui. Taigi skiriasi valstybės viešosios politikos priemonės, kuriomis siekiama skatinti neformalųjį švietimą. Pagrindiniai neformaliojo švietimo paslaugų teikėjai yra bendrojo lavinimo mokyklos, pasak M. Arimavičiūtės

(2005) mokyklų vadovybė, priimdama sprendimus, siekia suteikti geriausias paslaugas naudodama turimus išteklius. Jų veiklos sėkmė matuojama pagal tai, kiek ir kokios kokybės paslaugų tokios organizacijos teikia.

Lietuvos ir užsienio mokslininkai gana aiškiai apibrėžia viešosios politikos svarbą, sprendžiant visuomenės problemas. Kaip teigia W. Parsons (2001) viešoji politika daugiausia dėmesio skiria visuomenei ir jos problemoms (Dewey, 1927). „Ją domina, kaip problemos iškeliamos ir artikuliuojamos ir kaip jos įtraukiamos į politikos dienotvarkę“ (Parsons, 2001). A. Raipa knygoje „Įvadas į viešąjį valdymą“ (2010) bei „Viešasis valdymas“ (2010) teigia, jog viešoji politika yra itin svarbus veiksnys rengiant projektus ir programas, priimant ir įgyvendinant visų rūšių sprendimus, kad būtų racionaliai išdėstyti ir paskirstyti visi ištekliai, subalansuojant valstybės biudžetą ir užtikrinant jos finansų sistemos veiklą, kad būtų patenkinti visuomenės lūkesčiai. Neformalusis švietimas formuojasi, kaip specifinė viešosios politikos kryptis, kuri turi savo tikslus, uždavinius, įgyvendinimo metodus. Svarbu jaunam žmogui sudaryti galimybes mokytis, kurti, veikti, atsižvelgiant į savo poreikius, juolab, kad šiandien jau niekas neabejoja, kad Lietuvos, kaip mažos ir gamtiniais ištekliais neturtingos valstybės, ateitis – intelektualus potencialas (Milius, 2001).

Siekdama atsakyti į dabarties iššūkius, visuomenė turi susitarti dėl bendrųjų švietimo principų bei tolesnės jo plėtotės nuostatų, susieti šiuos principus ir nuostatas su norima asmens ir bendruomenės raidos projekcija. Tokie principai reikalingi, norint solidariai kurti savo ateitį. Žmonių ištekliai šiandien yra pagrindinė vertybė nuo kurios tinkamo lavinimo, ugdymo, rengimo, ir gebėjimo nuolat savarankiškai atsinaujinti (saviugdos, savišvietos) priklauso poindustrinės žmonijos gerovė. (Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012).

Tyrimo problema. Kaip teigia G. Kvieskienė ir O. Petronienė (2007) neformaliajam švietimui nėra skiriama pakankamai dėmesio. Mokyklos didžiausią dėmesį skiria bendrajam lavinimui, ugdymo turinio kaitai, skatina siekti kuo geresnių rezultatų. Tam turi įtakos pačių mokytojų požiūris į neformalųjį ugdymą, kaip į jiems nebūtiną darbo sritį, taip pat vadovų bei mokyklos administracijos apatiškumas vertinant bei prižiūrint neformalųjį švietimą (Makarskaitė, 2002). Taigi, švietimo įstaigos nepakankamai dėmesio skiriama kokybiškam neformaliojo švietimo valdymui. Mokyklose nėra skiriamas žmogus, kuris būtų atsakingas tik už neformaliojo švietimo organizavimą. Šios pareigos dažnai yra priskiriamos mokyklos administracijos atstovui, kuriam neformaliojo švietimo koordinavimas nėra pagrindinė veikla.

Kiekvienoje savivaldybėje bendrojo lavinimo ar specializuota neformaliojo švietimo mokykla, neformaliajam švietimui turimas lėšas naudoja savo nuožiūra, tarp šių atskirų organizacijų pasigendama tarpusavio bendradarbiavimo, formuojant neformaliojo ugdymo pasiūlą ir naudojant

neformaliajam ugdymui turimas lėšas. Per menkas dėmesys yra skiriamas tam, kad išsiaiškinti, kokia popamokinė veikla labiau tenkintų tėvų ir vaikų poreikius. Savivaldybėje stokojama strateginio požiūrio į neformalųjį švietimą, jo planavimą ir įgyvendinimą. Tyrimo kontekste išryškėja šie probleminiai klausimai:

Kokia yra neformaliojo švietimo valdymo situacija Mažeikių rajono ugdymo institucijose?

Kokios pagrindinės neformaliojo švietimo valdymo problemos?

Kaip turėtų būti tobulinamas neformaliojo švietimo valdymas, kad jis taptų prieinamas visiems vaikams?

Tyrimo objektas - neformaliojo švietimo valdymo tobulinimas.

Tyrimo dalykas – neformaliojo švietimo Mažeikių rajone prieinamumas besimokančiam jaunimui.

Tyrimo tikslas – ištirti neformaliojo švietimo valdymo situaciją paslaugų prieinamumo aspektu Mažeikių rajono ugdymo institucijose, identifikuojant egzistuojančias problemas ir apibrėžiant galimas tobulinimo kryptis.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti neformaliojo švietimo valdymo švietimo politikos kontekste teorinius pagrindus.
2. Atskleisti teorinius ir teisinius neformaliojo švietimo valdymo ugdymo institucijose paslaugų prieinamumo aspektus.
3. Išnagrinėti Mažeikių rajono ugdymo institucijų neformaliojo švietimo paslaugų valdymą jų prieinamumo aspektu, atskleidžiant situacijos analizę ir identifikuojant egzistuojančias problemas.
4. Apibrėžti neformaliojo švietimo valdymo paslaugų prieinamumo aspektu Mažeikių rajono švietimo institucijose tobulinimo kryptis.

Tyrimo ginamasis teiginys. Švietimo dokumentuose vis daugiau dėmesio skiriama neformaliajam švietimui, pabrėžiant jo svarbą visapusiškam jaunimo ugdymui. Tačiau vaikų dalyvavimą neformaliajame švietime dažnai lemia gyvenamoji vieta, bei šeimos finansinės galimybės. Neefektyvus neformaliojo švietimo valdymas sąlygoja tai, jog jis tampa neprieinamas didelei daliai vaikų.

Tyrimo metodologija grindžiama:

1. Lietuvos ir užsienio mokslininkų – M. Arimavičiūtės (2005), B. Bitino (2000, 2006), R. Čiegio (2003, 2007), S. Dapkienės (2002), R. Ginevičiaus ir V. Sūdžiaus (2005), A. Guogio ir D. Gudelio (2003), G. Kvietkienės ir O. Petronienės (2007), D. Pileckienės (2004), A. Raipos (2002, 2010), R. Vogeliaus (2004), A. Vasiliausko (2002), R. Zableckės

(2007), A. Zabulionio (2003), R. Želvio (2002, 2003), R. Hale ir P. Whitlam (2009), A. Kuper (2005), W. Parsons (2001), P. Senge (2008), J. A. Stoner, R. E. Freeman ir D. R. Gilbert (2000), A. Rogers (2005), J. VanBaren (2010) išvalgomis apie viešąją politiką, švietimo organizacijų vadybą ir neformaliojo švietimo prieinamumą.

2. Lietuvos Respublikos teisės aktų, strateginių planų, ES direktyvų, programų nuostatomis.
3. Kokybinių ir sisteminių tyrimų teoriniais ir praktiniais aspektais.

Tyrimo metodai.

1. Teorinis – literatūros analizė, apibendrinimas, lyginimas ir sisteminimas.
2. Empirinis – dokumentų analizė, interviu.

Tyrimo teorinis reikšmingumas. Pastaruoju metu vis daugiau kalbama apie neformaliojo švietimo svarbą, tačiau nagrinėjamosioms problemoms stokojama tinkamos neformaliojo švietimo valdymo ir prieinamumo tyrimo metodikos, taip pat metodikos, kuri leistų nustatyti neformaliojo švietimo tiekėjų kompetenciją, pasigendama patikimos informacijos apie vykdomas neformaliojo švietimo veiklas. Remiantis teorine ir praktine analize sudarytas neformaliojo švietimo valdymo tobulinimo modelis.

Tyrimo praktinis reikšmingumas. Išanalizavus mokslinę literatūrą ir tyrimo metu gautus duomenis, bus atskleista kokios neformaliojo švietimo valdymo prieinamumo aspektu vyraujančios problemos Mažeikių rajono ugdymo įstaigose. Gauti duomenys leis nustatyti į kokius veiksnius atkreipti dėmesį siekiant neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumo.

Tyrimo strategija.

1. Tyrimo temos pasirinkimas, mokslinės literatūros rinkimas, darbo įvado formavimas. Taip pat mokslinės literatūros, publicistinių straipsnių, internetinių šaltinių analizė, interviu.
2. Analitinio mokslinio darbo dalis: dokumentų analizė, apklausa – interviu gautų duomenų analizė ir interpretavimas.
3. Tyrimo ataskaitų rengimas, išvadų, rekomendacijų formulavimas.

1. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMAS ŠVIETIMO POLITIKOS ĮGYVENDINIMO KONTEKSTE

1.1. Švietimo politika neformaliojo švietimo vystymo plotmėje

Švietimo politika yra viešosios politikos dalis. Viešoji politika dažniausiai apibūdina valdžios institucijų, oficialių asmenų elgseną, veiksmus, veiklos kurso pasirinkimą ir praktinį jo įgyvendinimą politikos procese. A. Raipa (2002) teigia, jog viešoji politika apibūdinama kaip valstybės valios išraiška valdžios veikla ir tos veiklos priežastys, sprendimų priėmimo ir jų įgyvendinimo motyvacija, tai tarsi atsakas į visuomenės grupių poreikius, reikalavimus, interesus, skundus, prašymus, susijusius su valdžios institucijų, jų biurokratinio personalo veikla. Pasak W. Parsons (2001) viešosios politikos sritį galima apibrėžti klausimais “kaip, kodėl ir kokiam tikslui valdžia naudoja tam tikras veiklumo ir neveiklumo strategijas (Heidenheimer, 1990)”. Realiame gyvenime valstybės veiklos ribas sunku apibrėžti dėl šios veiklos formų įvairovės, teisės aktų, paliekančių laisvę jų nuostatų interpretavimui, taip pat dėl valstybės valdymo institucijų priimamų sprendimų, kurie keičia nusistovėjusias viešosios politikos ir privataus gyvenimo ribas. Lietuvos neformaliojo švietimo sritis yra reglamentuota valstybės teisės aktuose, neformaliojo švietimo plėtros priemonės yra įtrauktos į valstybės švietimo politikos dokumentus, neformaliojo švietimo finansavimui valstybės ir savivaldybių institucijos skiria finansavimą.

Pasak T. Timar (2001), politika – tai materialių išteklių sukaupimas ir naudojimas siekiant norima linkme paveikti institucijų, organizacijų ir individų elgesį. Valdžia nuolat susiduria su dilema, kokiems tikslams ir kaip naudoti išteklius, todėl susiduriama su būtinybe išskirti prioritetus ir priimti politinį pasirinkimą. Priimti sprendimai turi sulaukti visuomenės pritarimo. Kalbant apie švietimo politiką, galimybę pasireikšti turi turėti visų švietimo lygmenų ir interesų grupių atstovai priklausomai nuo jų turimų įgaliojimų. Šiandieninėje situacijoje svarbiausią vaidmenį formuodami ir įgyvendindami šalies švietimo politiką atlieka švietimo vadovai.

1.1.1. Neformaliojo švietimo kaita įgyvendinant švietimo politiką

W. Parsons (2001) teigia, jog “turėti politiką” – tai turėti racionalių argumentų, rodančių problemos supratimą ir teikiančių jos sprendimo būdus. Kaip viena iš esminių politikos charakteristikų dažnai minimas jos tikslingumas. Kita svarbi švietimo politikos charakteristika – jos vertybinis pobūdis. Švietimo politika formuojama vadovaujantis tam tikromis vertybinėmis nuostatomis. Dar

viena svarbi švietimo politikos ypatybė – ji įgyvendinama reaguojant į konkrečius socialinius pokyčius, t.y. švietimas formuojamas tam tikrame kontekste (Taylor, Rizvi, Lingard, Henry, 1997).

Tarptautinių žodžių žodyne (2008) politika apibūdinama, kaip valstybės valdymo menas: valstybės reikalų tvarkymo teorija ir praktika; visuomenės grupės, partijos veikla, kurios tikslas užimti ir išlaikyti valstybės valdžią. Pats paprasčiausias literatūroje esantis politikos apibūdinimas toks: politika – tai ką nusprendžia daryti arba ko nedaryti esantieji valdžioje. Remiantis šiuo apibūdinimu, galime sakyti, jog švietimo politika yra tai, ką nusprendžia daryti arba ko nedaryti priimantieji švietime sprendimus.

Neformalusis švietimas Lietuvoje formuojasi kaip viešosios švietimo politikos kryptis. Kaip teigia S. Taylor, F. Rizvi, B. Lingard ir M. Henry (1997) švietimo politika pasižymi tam tikromis specifinėmis charakteristikomis:

- yra daugiau negu dokumentų rinkinys. Analizuoti politiką vien nagrinėjant formalių dokumentų tekstą, vadinasi ignoruoti neformalaus konteksto subtilybes ir niansus. Švietimo dokumentų formuluotės paprastai kruopščiai derinamos stengiantis atsižvelgti į įvairių interesų grupių nuomones, todėl kai kuriuos dokumentų teiginius galima suprasti tik žinant, kokio kompromiso jais buvo siekiama.
- yra daugiasluoksnė. Švietimo politikos erdvė paprastai apima daugelį individų ir grupių, turinčių šioje srityje interesų, tačiau ne visos interesų grupės vienodai aktyviai dalyvauja politiką formuodamos, ne visi suinteresuotieji vienodai stipriai jaučia įgyvendinamos politikos padarinius.
- remiasi vertybėmis. Švietimo politika formuojama atsižvelgiant į tai, kokie visuomenės arba atskirų jos grupių idealai vyrauja, kokios vertybės laikomos svarbiausiomis ir kokį individą ar visuomenę, pasitelkus švietimo sistemą, siekiama išugdyti.
- turi kontekstą. Švietimo politikos specifiką lemia šalies ir jos švietimo sistemos raidos istorinės aplinkybės, kultūros tradicijos, valstybės homogeniškumo arba heterogeniškumo laipsnis, joje gyvenančių žmonių mentaliteto ypatumai, ekonomikos raidos lygis, susiformavusi socialinė situacija.
- yra valstybinio sektoriaus prerogatyva. Švietimo politika yra sudedamoji viešosios politikos dalis, už kurios įgyvendinimą yra atsakingos valstybės institucijos. Todėl formuoti švietimo politiką visos sistemos mastu, tebėra valstybinio sektoriaus prerogatyva.

- siejasi su kitų sričių politika. Švietimo politika negali būti atsieta nuo politikos, vykdomos kitose valstybės gyvenimo srityse. Ji glaudžiai siejasi su šalies ekonomikos ir finansų, socialinės rūpybos ir darbo rinkos, tautinių mažumų ir integracijos, viešojo administravimo ir regioninės plėtros, kultūros ir paveldo išsaugojimo politika ir kt.
- negali būti įgyvendinama tiesmukai. Tradicinis hierarchinis švietimo politikos įgyvendinimo modelis, paremtas nuleidimu “iš viršaus į apačią”, nėra veiksmingas. Norint sėkmingai įgyvendinti politiką, būtinos ir iniciatyvos “iš apačios”, pakankama vidurinės bei žemiausios grandžių švietimo vadovų kompetencija, politikos aiškumo bei propagavimo veikla.
- turi tiek iš anksto numatomų, tiek ir nenumatytų padarinių. Švietimo politikoje visada reikia būti pasirengusiems galimiems netikėtumams. Įgyvendinant politiką visuomenės poreikiai dažnai kinta. Keičiasi politinė šalies valdžia, o kartu ir politikos planuotojų bei įgyvendintojų visuma.

Įgyvendinant priimtus sprendimus, skirstant išteklius turi būti išskiriami švietimo politikos prioritetai. Iš vyraujančių švietimo reformų tendencijų, galime teigti, kad švietime vyrauja šie švietimo prioritetai:

- Kokybė. Kokybės siekiama taikant naujas technologijas, pavyzdžiui kompiuterius, internetą, nuotolinį mokymą, taip pat taikant naujus mokymo metodus, atnaujinant mokomąsias priemones. Pagrindinė problema iškyla vertinat kokybės siekiančių reformų sėkmę – švietime šis rodiklis gali būti nevienodai suprantamas.
- Efektyvumas. Švietimo sistemą stengiamasi efektyvinti taip, kad būtų nuveikiama tiek pat tik su mažesniais ištekliais. Yra įvairių švietimo efektyvinimo būdų: efektyvinti valdymą; racionaliau naudoti finansinius išteklius; kryptingiau panaudoti žmonių išteklius.
- Socialinis teisingumas. Socialinio teisingumo prioritetą reikalauja teisingai paskirstyti švietimo sistemos teikiamas paslaugas, t. y. švietimo paslaugos turi būti vienodai prieinamos visiems žmonėms.

Kiekvieno žmogaus gyvenimą veikia socialinis, kultūrinis kontekstas, į kurį švietimo politika turi atsižvelgti. Švietimo politikos tikslai turi būti siejami su šalies socialiniais, ekonominiais siekiais. Daugelis švietimą lemiančių veiksnių egzistuoja ne švietimo sistemoje. E. R. House (2000) pateikia keturis būdus, kaip šie veiksniai lemia švietimą:

1. švietimo politiką stipriai veikia ekonominė šalies padėtis;

2. švietimo politika dažnai formuojama siekiant sumažinti kaštus ir padidinti ugdymo įstaigų našumą;
3. ekonomikos ir švietimo plėtra yra glaudžiai tarpusavyje susijusios;
4. švietimo politikų mąstyseną veikia ekonomikos koncepcijos ir metaforos.

Lietuvoje pastebima planuota ir tikslinga valstybės institucijų veikla neformaliojo švietimo srityje. Neformalusis vaikų švietimas pirmiausia svarbus todėl, kad taip didinamas vaikų užimtumas. Neformaliojo ir formaliojo vaikų švietimo tikslinės grupės, mokymosi tikslai, mokymosi aplinka ir mokymosi organizavimas skiriasi. Todėl atitinkamai skiriasi ir valstybės viešosios politikos priemonės, kuriomis siekiama skatinti formalųjį ir neformalųjį švietimą. Neformalusis švietimas formuojasi kaip specifinė viešosios švietimo politikos kryptis, kuri turi savitus tikslus, uždavinius ir įgyvendinimo metodus.

1.1.2. Neformaliojo švietimo tyrimai Lietuvoje: ugdymo institucijų atvejis

Lietuvos mokslininkai įvairiais aspektais tyrė neformalųjį švietimą. Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija nuo 2000 m. inicijavo nemažai tyrimų, atskleidžiančius įvairius neformaliojo švietimo aspektus: sąnaudų ir prieinamumo, popamokinės veiklos veiksmingumo, jaunimo dalyvavimo visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje.

2001 m. VPU Sociologinių tyrimų laboratorijoje atliktas tyrimas „Papildomasis ugdymas mokinių socializacijos kontekste“ (www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimas_5.doc). Šio tyrimo tikslas buvo atskleisti papildomojo ugdymo formų įvairovę, kaitos tendencijas bei nustatyti mokinių poreikius bei jų tenkinimą. Tyrimo rezultatai parodė, jog mokiniai yra iš esmės patenkinti papildomojo ugdymo veikla, tačiau mokiniai pasigenda objektyvesnio mokytojų elgesio, didesnio tarpusavio pasitikėjimo, bei laisvumo santykiuose su jais. Taip pat tyrimo rezultatai atskleidė mokytojų kompetencijos stoką papildomojo ugdymo organizavimo srityje, informacijos apie papildomojo ugdymo renginius stygių, naujovių vengimą, per menką papildomojo ugdymo valstybinį finansavimą.

S. Ignatavičius, S. Matakaitė, I. Šutinienė, T. Tamošiūnas (2003, VPU) atliko tyrimą „Popamokinės veiklos veiksmingumas“, kurio tikslas buvo išanalizuoti popamokinės veiklos organizavimą, būklę ir ją lemiančius veiksnius. Tyrimo rezultatai parodė, jog mokinius dalyvauti popamokinėje veikloje skatina interesų bei saviraiškos realizavimo poreikis. Atliktas tyrimas atskleidė tokias problemas kaip užklasinių veiklų naujumo, įvairovės stoka, organizaciniai nesklandumai, bei per didelis mokymosi krūvis, dėl kurio vaikai priversti atsisakyti juos dominančios popamokinės veiklos.

Siekiant išsiaiškinti neformaliojo vaikų švietimo krepšelio įvedimo poreikį ir prielaidas 2006 m. (vadovė Kvieskienė, VPU) buvo atliktas tyrimas „Neformaliojo vaikų švietimo sąnaudos ir prieinamumas“. Šiuo tyrimu buvo siekta parodyti, jog neformaliojo vaikų švietimo aprūpinimas vadovaujantis krepšelio principu, padės įveikti šio ugdymo netolygumą, aptarti neformaliojo ugdymo bendrojo lavinimo mokykloje galimybes ir pasiūlyti neformaliojo vaikų švietimo kaip socioedukacinės paslaugos kiekvienam vaikui modelį. Šis tyrimas atskleidė neformaliojo vaikų švietimo institucijų tinklo nepakankamumą. Neformaliojo švietimo mokyklos sutelktos savivaldybių centruose, jų per mažai miesteliuose ir kaimo vietovėse. Taip pat tyrimas parodė neformaliojo vaikų švietimo sistemoje dalyvaujančių vaikų kiekybinio pasiskirstymo netolygumą, nuo 3 iki 68 proc. skirtingose savivaldybėse. Dar viena problema, kurią atskleidė atliktas tyrimas - nevienodas vaikų švietimo finansavimas. 2075 Lt skiriama vienam neformaliojo vaikų švietimo įstaigos ugdytiniui, ir tik 355 Lt bendrojo lavinimo mokyklos ugdytinio neformaliajam švietimui. Miesto savivaldybių mokyklinio amžiaus vaikams skiriamos neformaliojo vaikų švietimo lėšos beveik dvigubai didesnės nei rajono savivaldybių skiriamos lėšos.

2010 metais Vidaus reikalų ministerija atliko studiją „Savivaldybių organizuojamų viešųjų paslaugų teikimo analizė“, kurioje siekė išsiaiškinti vietos savivaldybių organizuojamų viešųjų paslaugų sampratą, jų galimą klasifikavimą, galimus pagrindinius organizavimo būdus ir nustatyti Lietuvos vietos savivaldybių organizuojamų viešųjų paslaugų tipus. Atlikus praktinį tyrimą buvo nustatyti esminiai ir tipiniai viešųjų paslaugų teikimo organizavimo trūkumai bei jų priežastys. Tyrimas parodė, jog dauguma apklaustųjų problemiškais laiko neformaliojo ugdymo paslaugos teikimo planavimą bei priežiūrą ir kontrolę. Kita problema, kuri išryškėjo atlikus tyrimą – neformaliojo švietimo paslaugų planavimas.

Švietimo įstatymas įpareigoja savivaldybes rengti strateginius švietimo planus bei šiems planams įgyvendinti metines švietimo veiklos programas. Atlikus tyrimą paaiškėjo, jog būtina nustatyti aiškią planavimo dokumentų rengimo seką atsižvelgiant į jų lygius ir suderinamumą, atsisakyti perteklinio planavimo. Taip pat reikia tobulinti neformaliojo švietimo paslaugų teikimo priežiūros ir kontrolės sistemą, nustatant konkrečius veikiančius asmenis bei jų kompetenciją. Priežiūrą ir kontrolę daugiau orientuoti į prevenciją, į šį procesą įtraukiant visuomenines organizacijas.

Dar viena problema, kurią atskleidė atliktas tyrimas - neformalaus švietimo paslaugos teikimo organizavimas. Kaip vieną iš didžiausių trūkumų organizuojant neformaliojo švietimo paslaugos teikimą, išryškėja patirties, įtraukiant visuomenines organizacijas į šios paslaugos teikimą, plėtojant viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę, neturėjimą, naujų metodų nežinojimą. Atliktas tyrimas leido daryti išvadą, jog tobulinant neformaliojo švietimo paslaugos organizavimą reikėtų stiprinti metodinį

vadovavimą, teikti daugiau konsultacijų, kaip įtraukti visuomenines organizacijas, plėtoti viešojo ir privataus sektoriaus partnerystę, taikyti naujus metodus.

Taigi, atlikti tyrimai leidžia aiškiau suvokti ir identifikuoti pagrindines neformaliojo švietimo valdymo ir prieinamumo problemas: mokytojų kompetencijos stoka organizuojant ir įgyvendinant neformaliojo švietimo veiklas, neformaliojo švietimo veiklų naujumo ir įvairovės stoka, neformaliojo švietimo tinklo nepakankamumas, nevienodas neformaliojo švietimo veiklų finansavimas. Tobulinant neformaliojo švietimo paslaugų valdymą būtina atsižvelgti į pagrindines problemas, kurios neformaliojo švietimo veiklas daro nepatraukliomis ir neprieinamomis.

1.1.3. Neformaliojo švietimo vystymas Europos Sąjungos erdvėje

Kiekvienoje Europos Sąjungos valstybėje išsilavinimo lygis skiriasi, skiriasi ir priimti teisės aktai susiję tiek su formaliu, tiek su neformaliu švietimu. Todėl siekiant maksimalių rezultatų kiekvienoje valstybėje ir kartu visoje ES yra kuriami bendri dokumentai, programos, finansavimo galimybės, kuriais vadovaujantis, kiekviena valstybė individualiai arba bendradarbiaujant su kitomis valstybėmis galėtų pasiekti užbrėžtų tikslų.

Neformalusis švietimas Europoje yra pripažinta švietimo sritis, skatinanti aktyvų pilietiškumą ir asmenybės tobulėjimą, padedanti spręsti žmonių integravimosi į darbo rinką problemas, verslumą, skatina mokymosi motyvaciją, ieškoti alternatyvaus, kūrybinio ugdymosi galimybių. Vakarų ir centrinei Europai itin svarbus neformaliojo ir formaliojo švietimo derinimas su darbo rinka, integravimas siekiant bendrų socio-ekonominės regiono arba atskiros šalies plėtros tikslų. Priklausomai nuo švietimo ir darbo rinkos tradicijų kiekvienoje šalyje skiriasi žmonių išteklių rengimas bei institucinė sąranga atsakinga už šias funkcijas. Tokiose šalyse kaip Vokietija, Austrija, Šveicarija, Danija, kuriose vyrauja dualinė profesinio rengimo sistema, darbdavių bendradarbiavimas su profesinio rengimo sistema yra tradiciškai glaudus, priešingai nei mokykla paremtoje profesinio rengimo sistemoje, kuri būdinga tokioms šalims kaip Suomija, Prancūzija, Švedija, Lietuva bei visoms anksčiau buvusioms planuotos ekonomikos, o taip pat besivystančioms šalims.

Europos Tarybos 2000 m. kovo mėn. patvirtinta Lisabonos strategija, pažymi, jog šio dokumento pagrindinis tikslas, paversti ES ekonomiką dinamiškiausia ir konkurencingiausia žiniomis grįsta ekonomika pasaulyje, kurioje būtų suderinta darni ekonominė plėtra su didesniu ir geresnės kokybės užimtumu bei tvirtesne socialine sanglauda.

Europos Tarybos 2003 m. lapkričio 25d. rezoliucijoje (OL C 295, 2003 12 05) apibrėžta neformaliojo švietimo svarba asmens tobulėjimui ir valstybės narių pilietiškumo skatinimo pagrindai.

2009 m. balandžio 2d. buvo priimta Europos Parlamento rezoliucija dėl geresnės mokyklos (http://www.europarl.europa.eu/oeil/DownloadSP.do?id=16855&num_rep=7887&language=en). Šioje rezoliucijoje ypatingas dėmesys kreipiamas į kiekvieno vaiko gebėjimų ugdymą. Taip pat pripažintas neformaliojo švietimo įnašas, teikiant jaunimui vertingus gebėjimus, kurie papildo įgytuosius mokykloje, bei ragina mokyklas aktyviau bendradarbiauti su neformaliojo ugdymo teikėjais, pvz., jaunimo organizacijomis.

UNESCO, Europos Taryba ir Europos komisija aktyviai skatina neformaliojo švietimo pripažinimą mokyklose ir už jų ribų. Europos Komisija ypač pabrėžia poreikį Europos valstybėms pažinti ir pripažinti visas mokymosi formas, kuriomis asmuo įgauna žinių ir įgūdžių. Už jaunimą atsakingi Europos ministrai 1998 m. savo 5-osios konferencijos deklaracijoje paskelbė, kad neformalusis švietimas yra prioritetinga Europos Tarybos veiklos sritis jaunimo lauke. Neformalųjį švietimą laikydami priemone socialinei integracijai, ministrai kvietė pripažinti ir įvertinti kompetencijas ir gebėjimus, įgytus per neformalųjį švietimą (Jungtinių tautų Europos ekonomikos komisijos darnaus vystimosi strategija, 2005).

Su švietimu šiandien siejami itin svarbūs strateginiai Europos Sąjungos siekiai – sukurti konkurencingą, novatorišką, žiniomis grindžiamą ir visus įtraukiančią ekonomiką, sėkmingai išspręsti žmonių užimtumo problemą. Švietimas suvokiamas kaip vienas kertinių Europos Sąjungos vidaus politikos ramsčių, o žmonių išsilavinimas, jų žinios ir kompetencijos – kaip raktas nuo Europos ateities (Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for, 2010).

Ryškiausi ES švietimo plėtotės uždaviniai, kurie turėtų tapti esminiais ir Lietuvos švietimo kaitai yra:

- Europos dimensijos integravimas į visų pakopų ugdymo programas ir pilietinis ugdymas.
- Nuolatinio mokymosi visą gyvenimą galimybių plėtotė.
- Švietimo sąsajų su ekonominiu vystymu stiprinimas. Akademinio mobilumo ir laisvo darbo jėgos judėjimo Europos Sąjungos erdvėje skatinimas.
- Diplomų ir kvalifikacijų tarptautinis pripažinimas;
- Neformaliojo švietimo akreditavimas. Prioritetas teikiamas smulkaus ir vidutinio verslo mokymui; suaugusiųjų formaliojo ir neformaliojo tęstinio mokymo plėtrai; socialinių partnerių įtraukimui ir jų vaidmens stiprinimui formuojant švietimo strategiją.
- Profesinio ir bendrojo švietimo suartėjimas;

- Informacinės visuomenės kūrimas. Sąlygų įgyti ankstyvą kompiuterinį raštingumą sudarymas. Transnacionalinė informacijos sklaida.
- Nuotolinio mokymosi plėtotė.
- Švietimo kokybės stiprinimas ir prieinamumas visiems;
- Socialinės atskirties ir marginalizacijos mažinimas.
- Europos kalbų mokymasis.

Atvira ir dinamiška Europos švietimo erdvė, konsoliduojanti Europos piliečių bendruomenę, įgalinanti visus piliečius nuolat atnaujinti įgūdžius, sudaranti prielaidas sėkmingesniai įsidarbinimui. Taip pat ne mažiau svarbu krašto švietimo modernizavimui pritraukti ne tik ES programų, bet ir struktūrinių fondų lėšų – taip buvo nusakomos pagrindinės strateginės ES švietimo kryptys 2000–2006 metais (Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012).

Taigi, tobulinant Lietuvos neformalųjį švietimą, tikslinga perimti ES valstybių patirtį ir pritaikyti ją atsižvelgiant į šalies situaciją, tradicijas, poreikius ir galimybes. Svarbu kuo plačiau dalyvauti bendrose ES švietimo programose ir maksimaliai išnaudoti jų teikiamas galimybes studijų kokybei tobulinti, mokslinei veiklai plėtoti.

1.2. Neformaliojo švietimo valdymas

Kiekviena įstaiga ar įmonė turi savo struktūrą bei valdymą. Valdymas jau nuo seno buvo gyvenimo kokybės ir gerovės pamatas. Taigi kiekvienai visuomenei bei organizacijai reikalingas kokybiškas valdymas. Ne išimtis ir švietimo sistemos įstaigos. Kaip teigia J. Žvinklys ir E. Vabalas (2001) valdymas pačia bendriausia prasme suprantamas kaip žmonių veiklos sritis, visuma atliekamų darbų, kuriais yra užtikrinamas žmonių, kolektyviai (bendrai) kuriančių vertybes, darnus ir efektyvus darbas.

Kiekvienoje institucijoje tame tarpe ir bendrojo lavinimo mokyklose ir neformaliojo švietimo įstaigose, norint kryptingai judėti tikslo link, reikalingas tinkamas valdymas. Švietimo įstaigų vadovai analizuodami vykstančius pokyčius, švietimo reformas, stebėdami esamą vidinę įstaigos situaciją, sprenddami kylančias problemas, bendradarbiaudami su įstaigos bendruomene, ieškodamas sutarimo ir kompromiso, vertindamas laimėjimus ir pralaimėjimus siekia efektyvaus ir kokybiško švietimo.

1.2.1. Švietimo reformos gairės neformaliojo švietimo valdymo aspektu

Reforma galėtų būti apibūdinama kaip esminiai pasikeitimai, kurių metu vyksta svarbūs struktūriniai ir sisteminiai pokyčiai. Švietimo reformą, kaip teigia R. Želvys (2002) yra nuoseklus šalies švietimo sistemos keitimas, nulemtas valstybės švietimo politikos posūkių. Sistemingi pedagoginių reformų tyrimai pradėti palyginti neseniai, apie švietime vykstančius procesus parašyta palyginti mažai teorinių darbų, kuriais remiantis būtų galima vykdyti reformas. Todėl politiniai sprendimai ir priimti nauji įstatymai tėra pradinis ir lengviausias reformos etapas. Reformuoto švietimo pagrindinis tikslas – savarankiška ir kūrybinga, maksimaliai jau mokykloje savo gebėjimus išskleidžianti asmenybė.

1988 metai sukurta „Tautinės mokyklos“ koncepcija, kuri padėjo pagrindus naujos švietimo sistemos kūrimui, todėl šie metai laikomi švietimo pertvarkos pradžia Lietuvoje. Didžiausias dėmesys skiriamas ugdymo turiniui pertvarkyti. Antrasis švietimo reformos etapas 1998 – 2002 metai. Šiame etape, kaip ir pirmajame didžiausias dėmesys skiriamas formaliajam švietimui: valstybinių brandos egzaminų sistemos įdiegimas, ugdymo profiliavimas, mokinio krepšelio įvedimas, mokyklų tinklo optimizavimas (Želvys, 2005).

Trečiasis reformos etapas, prasidėjęs 2003 metais, siejamas su Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metams įgyvendinimu. Švietimo reformos Lietuvoje visą laiką buvo orientuotos į formalųjį švietimą, tačiau Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatuose jungiami formalusis, neformalusis švietimas ir savišvieta, sukuriama įvairiais mokymosi būdais įgytų kompetencijų formaliojo pripažinimo sistema. Strategijoje teigiama, jog turi būti sukuriama lanksti ir atvira švietimo struktūra, sujungianti bendrąjį ugdymą, profesinį mokymą, studijas, formaliojo, neformaliojo mokymosi ir savišvietos formas į bendrą švietimo erdvę: sukuriama tiek formaliojo, tiek neformaliojo švietimo programų ir modulių akreditavimo tvarka, jungiami formalusis, neformalusis švietimas ir savišvieta. Lietuva, pareiškusi norą tapti Europos sąjungos nare, turėjo įsijungti į jos programų vykdymą. Taigi trečiasis švietimo reformos etapas, skirtas Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 įgyvendinimui, jau turėjo būti vykdomas atsižvelgiant į Bolonijos deklaraciją (1999), Lisabonos strategiją (2000) ir „Detaliosios tolesnio darbo, siekiant įgyvendinti Europos švietimo ir mokymo sistemos tikslus, programą“ (2002). Nutarime dėl nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos (2005) numatyta „plėtoti vaikų ir jaunimo neformalųjį švietimą, skatinant švietimo institucijų bei jaunimo nevyriausybinę organizacijų partnerystę ir bendradarbiavimą“.

Europos Sąjungos vadovai išskiria tikslą tapti pačia dinamiškiausia ir konkurencingiausia žinių ekonomika pasaulyje, pajėgia darniai ekonomiškai augti, sukurti daugiau ir geresnių darbo vietų bei

didesnę socialinę sanglaudą. Neformaliojo vaikų švietimo programos vykdo muzikos, dailės, meno, sporto, kitos mokyklos, laisvieji mokytojai, kiti švietimo teikėjai. Neformaliojo švietimo būdu mokantis, asmens įgyta kompetencija gali būti pripažįstama, kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka arba aukštųjų mokyklų nusistatyta tvarka. Vaikų muzikos, dailės, meno, sporto ar kitoje mokykloje išeita ilgalaikio meninio ugdymo programa gali būti pripažįstama kaip profesinio mokymo modulis (http://www.smm.lt/ugdymas/neformalusis/n_vaiku.htm).

Taigi, kaip teigia A. Rogers (2004), prieš dvidešimt metų neformalusis švietimas stokojo reikiamo dėmesio, jis buvo siejamas tik su jautrių socialinių grupių socialinių problemų sprendimu ir rūpėjo tik tokioms organizacijoms kaip Jungtinių Tautų Vaikų fondas (UNICEF) ir „Gelbėkit vaikus“ (SCF). Pastaruoju metu reformuojant švietimo sistemą, mažėja skirtumų tarp formaliojo ir neformaliojo švietimo. Taip pat pastebima, kad įvairiomis švietimo programomis siekiama, kad neformalusis švietimas taptų labiau prieinamas neįgaliems vaikams bei vaikams iš nepasiturinčių šeimų. Švietimo dokumentuose vis aiškiau išdėstomi neformaliojo švietimo tikslai, uždaviniai ir laukiami rezultatai.

1.2.2. Valdymo funkcijų taikymas švietimo sistemoje

Pasak, L. Juozaitienės ir J. Staponkienės (2003) „valdymą reikia vertinti kaip ciklą susidedantį iš konkrečių vadybinio darbo sričių, vadinamų valdymo funkcijomis. Valdymo funkcija – tai konkreti vadybinės veiklos sritis“. Valdymo funkcijos turi specifinį charakterį, turinį ir gali būti atliekamos savarankiškai, kaip tarpusavyje nesusijusios, taip ir neatsiejamos viena nuo kitos. Kitaip tariant, valdymo sistemoje visos valdymo funkcijos sudaro vieningą procesą. Kaip teigia R. Želvys (2003), R. Ališauskas (2007), B. Martinkus, B. Melnikas ir S. Smaliukienė (2007), D. Hopkins ir D. H. Hargreaves, keturios funkcijos – vadovavimas, planavimas, organizavimas ir kontrolė - yra pagrindiniai vadybos elementai.

Tiek formalaus, tiek ir neformalaus švietimo įstaigos, taip pat yra tos institucijos, kuriose yra taikomos keturios pagrindinės valdymo funkcijos. Apžvelgsime kaip šios funkcijos taikomos švietimo sistemoje (Martinkus, Žičkienė, 2002):

Vadovavimas – tai taikant įvairius valdymo metodus, žmonių grupės sutelkimas ir nuteikimas vykdyti tam tikrus veiksmus, tų veiksmų koordinavimas, siekiant užsibrėžtų tikslų. Vadovavimas tiesiog būtinas sudėtingoms sistemoms valdyti. Kaip tik tokia sistema yra švietimo sistema. Ją sudaro daugybė įvairiausių švietimo įstaigų, jose dirba daug pedagogų, o išsilavinimo siekia dar daugiau

moksleivių. Švietimo sistema – socialinė sistema, kurioje vadovavimo funkcija realizuojama per žmonių valdymą – vadybą. Socialiniu požiūriu valdymas yra skirtas sistemų efektyvumo didinimui, t. y. rūpinimuisi, kad tos sistemos išsisaugotų, prisitaikytų ir toliau vystytųsi. Tai ir yra pagrindiniai tikslai, kurių turėtų būti siekiama vadovaujant. Švietimo įstaigos vadovas turėtų nuolat analizuoti esamą vidinę situaciją, mokyklos bendruomenės poreikius, gilintis į išorinę aplinką bei keisti savo vadovaujamos įstaigos veiklą orientuodamasis į ateities visuomenę, į šį procesą įtraukiant ir visus institucijos pedagogus.

Planavimas – tai sumanymų ir įvairių veiksmų perspektyvinis numatymas, jų išdėstymas per ilgesnį ar trumpesnį laikotarpį. Kiekvienas žmogus planuoja, galvodamas apie ateitį, kaip įgyvendins savo svajones, numato savo būsimus veiksmus tam tikrą momentą, dieną, savaitę ar per ilgesnį laikotarpį. Vieni planai gali būti abstraktūs, kiti – aiškesni, konkretizuoti ir detalizuoti (kartais vadinami programomis, veiklos kryptimis). Planavimas neatsiejamas nuo priemonių ir metodų, kurie yra būtini užsibrėžtų švietimo tikslų realizavimui. Švietimo sistemoje metodas yra ugdytojų ir ugdytinių sąveikos būdas. Kiekvienas ugdymo metodas apima ugdytojo ir ugdytinių veiklą, veikloje naudojamas priemonės bei veiklos organizavimą.

Organizavimas – tai tam tikras veiklos reglamentavimas, atskirų veiksmų (operacijų) atlikimo būdų ir tvarkos nustatymas bei įgyvendinimas. Efektyvus organizavimas remiasi moksliskai pagrįstais gamybos ir darbo organizavimo metodais. Švietimo įstaigose, kaip ir visose kitose organizacijose, yra siekiama užsibrėžtų tikslų. Tam reikalingas tikslingas darbo organizavimas ir tarpusavio sutarimas bei bendradarbiavimas. Dažniausiai verslo ar kitose įmonėse darbuotojai skirstomi į grupes, lygius, pagal tai jiems priskiriamos funkcijos ir užduotys. Panašų reiškinį galime pastebėti ir švietimo įstaigose. Švietimo įstaigose veikia įvairios moksleivių ar pedagogų grupės, atstovybės, komitetai, kurie prisideda prie efektyvesnio švietimo organizavimo jose. Visos švietimo įstaigose veikiančios grupės sprendžia atitinkamas problemas. Kiekvienas toks „padalinys“ rūpinasi jam priskirtais aktualiais klausimais. Tokiu būdu organizuojamas darbo mokyklose turinys. Organizuojant bet kokią veiklą, svarbu ne tik paskirstyti darbus įvairioms grandims, bet ir pasirūpinti, kad jos atsakingai to imtųsi neperžengdamos savo kompetencijos ribų. Organizuota švietimo įstaiga yra ta, kurioje vyrauja sutarimas, kompromisai, atsakomybės jausmas, aprėpiamos ir išanalizuojamos visos įstaigai aktualios problemos. Tokia švietimo įstaiga sparčiai ir kryptingai juda tikslų įgyvendinimo link.

Kontrolė. Reikalinga, kad sužinotume, kaip vykdomos įvairios techninės ir ekonominės užduotys, kokių esama kliūčių ar sunkumų. Šią funkciją būtina vykdyti per visą veiklos organizavimo procesą, kad galėtume gauti informacijos apie užduočių vykdymą ar net pasirengimą vykdyti tas užduotis kuo anksčiau ir galėtume laiku imtis reikiamų priemonių. Kontrolės tikslas – užtikrinti, kad

virtotojui reikiamu laiku būtų pateikiama kokybiška prekė ar paslauga ir kad įmonė tai darytų patirdama kuo mažesnes sąnaudas. Todėl įmonės vadovai turi spręsti, kokias kontrolės formas ir metodus pasirinkti priklausomai nuo išryškėjusių problemų ir esamų galimybių. Švietimo sistemoje kontrolė padeda įvertinti švietimo įstaigų veiklą ir būklę, išmatuoti laimėjimus, o svarbiausia – imtis koreguojamų veiksmų, kurie padėtų išvengti nepageidautinų rezultatų ir kryptingai siekti užsibrėžtų tikslų.

Taigi, švietimo įstaigos – taip pat organizacijos, kurioms būdingas darbo planavimas, atitinkamas jo organizavimas, būtinas vadovavimas bei reikalinga kontrolė. Galima teigti, kad kiekviena švietimo institucija, siekdama užsibrėžtų tikslų, vadovaujasi šiomis vadybos funkcijomis pritaikydama jas pagal savo veiklos specifiką.

1.2.3. Neformaliojo švietimo ugdymo institucijose valdymas: teisinė bazė

Iki 2003 m. (iki naujos Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo redakcijos) neformaliojo vaikų švietimo sąvoka nebuvo aiškiai apibrėžta. Dažniausiai jis būdavo įvardijamas, kaip darbas su jaunimu ar papildomas ugdymas, nevyriausybinų organizacijų veikla. Tačiau pastaruosiu metu neformalusis švietimas sulaukia vis daugiau dėmesio, vis aiškiau suvokiama neformaliojo švietimo nauda, diskutuojama, kaip turėtų būti derinamos formaliojo ir neformaliojo švietimo veiklos.

Neformalusis švietimas yra sudedamoji Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama šiais dokumentais:

- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (priimtas LR Seimo 2011–03–17 Nr. XI–1281, Žin., 2011–03–31, Nr.38-1804);
- Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatos (priimta LR Seimo 2003-07-04 Nr. IX-1700, Žin. 2003-07-17, Nr.71-3216);
- Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas (priimta LR Seimo 2005 – 11 – 22 Nr. IX – 1871, Žin., 2003, Nr.119 – 5406);
- Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija (patvirtinta LR švietimo ministro 2005-12-30, Nr. ISAK-2695, Žin., 2006-01-12, Nr.4-115);
- Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas (priimtas LR Seimo 2004-08-23 Nr. I-533, Žin., 1994, Nr.55-1049);
- Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 – 2012 metų programa (priimta LR Vyriausybės 2010 – 07 – 21 Nr. 189, Žin., 2009, Nr. 33-1268);

- bendrieji ugdymo planai.

Lietuvos švietimo sistema apima:

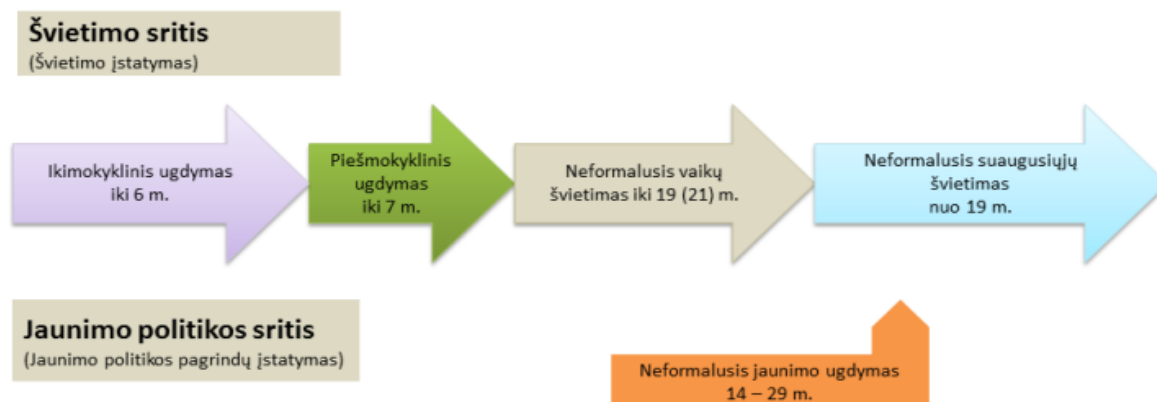
1. formalųjį švietimą (pradinį, pagrindinį, vidurinį ugdymą, formalųjį profesinį mokymą ir aukštojo mokslo studijas);
2. neformalųjį švietimą (ikimokyklinį, priešmokyklinį, kitą neformalųjį vaikų (taip pat formalųjį švietimą papildantį ugdymą) ir suaugusiųjų švietimą);
3. savišvietą;
4. švietimo pagalbą (profesinį orientavimą, švietimo informacinę, psichologinę, socialinę pedagoginę, specialiąją pedagoginę ir specialiąją pagalbą, sveikatos priežiūrą mokykloje, konsultacinę, mokytojų kvalifikacijos tobulinimo ir kitą pagalbą).

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) neformalusis švietimas apibrėžiamas, kaip švietimas pagal įvairias švietimo poreikių tenkinimo, kvalifikacijos tobulinimo, papildomos kompetencijos įgijimo programas, išskyrus formaliojo švietimo programas. Neformalusis vaikų švietimas su formaliuoju švietimu ir savišvietą siejamas ugdymo perimamumo, mokslinio, informacinio, materialinio aprūpinimo, teisinio reguliavimo bei valdymo ryšiais. Taip pat švietimo įstatyme apibrėžiama neformaliojo švietimo paskirtis, programų vykdytojai, neformaliojo švietimo teikėjai bei mokyklų tipai.

Neformalųjį švietimą sudaro (Lietuvos Respublikos Švietimo įstatymas, 2011):

- ikimokyklinis ugdymas (paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius);
- priešmokyklinis ugdymas (paskirtis – padėti vaikui pasirengti sėkmingai mokytis pagal pradinio ugdymo programą);
- neformalusis vaikų švietimas (paskirtis – tenkinti mokinių pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius, padėti jiems tapti aktyviais visuomenės nariais);
- neformalusis suaugusiųjų švietimas (paskirtis – sudaryti sąlygas asmeniui mokytis visą gyvenimą, tenkinti pažinimo poreikius, tobulinti įgytą kvalifikaciją, įgyti papildomų kvalifikacijų) (1 pav.).

Neformalusis švietimas Lietuvoje

1 pav. Šaltinis: <http://www.upc.smm.lt/ugdymas/neformalusis/neformalus1.php>

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje (2005) neformalusis vaikų švietimas apibūdinamas, kaip kryptinga veikla, padedanti vaikui įgyti kompetencijos, tapti sąmoninga asmenybe, sugebančia atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai veikti visuomenėje bei prisitaikyti prie kintančios aplinkos. sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas, padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas.

LR jaunimo politikos pagrindų įstatyme teigiama, jog jaunimo neformaliojo švietimo paskirtis – ugdyti sąmoningą asmenybę, sugebančią atsakingai ir kūrybingai spręsti savo problemas ir aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime, taip pat plėtoti jauno žmogaus socialines kompetencijas. Kaip deklaruojama Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje, neformaliojo švietimo tikslas - per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius. Šiam tikslui įgyvendinti keliami tokie uždaviniai:

- ugdyti ir plėtoti vaikų kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą;
- ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrą, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę;
- lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti;
- rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje;
- spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai – ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių

specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas;

- padėti spręsti integravimosi į darbo rinką problemas.

LR savivaldos įstatyme yra išskiriamos savarankiškosios savivaldybių funkcijos susijusios su neformaliuoju švietimu, tai vaikų ir jaunimo papildomo ugdymo ir užimtumo organizavimas ir neformaliojo ugdymo švietimo programų organizavimas ir įgyvendinimas.

LR Vyriausybės 2008 – 2012 metų programoje numatyta:

- patvirtinti ir padėti įgyvendinti neformaliojo ugdymo koncepciją ir jos įgyvendinimo priemonių planą, juose numatyti neformaliojo švietimo krepšelį;
- patvirtinti neformaliojo švietimo teikėjų akreditacijos tvarkos aprašą;
- patvirtinti bendrųjų iš savivaldybės ir valstybės biudžetų finansuojamų neformaliojo švietimo programų kriterijų aprašą.

Lietuvos švietimo ir mokslo ministerija, vykdydama savo misiją – kiekvienam prieinamas kokybiškas švietimas ir mokslas, sudarantys prielaidas visaverčiam, socialiai saugiam žmogaus gyvenimui sparčios kaitos sąlygomis ir konkurencingo, žiniomis pagrįsto ūkio ir kultūros plėtrai, įsipareigoja, kad ne tik formalusis, bet ir neformalusis švietimas būtų prieinamas ir kokybiškas. Valstybinėje švietimo strategijoje 2003-2012 metams nuostatuose taip pat didelis dėmesys skiriamas neformaliojo švietimo prieinamumui ir kokybei gerinti. Strategijoje teigiama, jog švietimas turi būti plėtojamas atsižvelgiant į Lietuvos visuomenei tenkančius naujus iššūkius ir atsiveriančias naujas galimybes:

- demokratijos ir rinkos ūkio plėtrą;
- globalizaciją;
- informacijos gausą;
- sparčią kaitą;
- visuomenės išsiskaidymą.

Švietimas turi padėti asmeniui ir visuomenei atsakyti į šiuos iššūkius ir pasinaudoti naujomis galimybėmis. Tam būtini esminiai Lietuvos švietimo sistemos pokyčiai, kurie padėtų didinti švietimo sistemos efektyvumą, išplėsti švietimo prieinamumą, sukurti sąlygas tęstiniam, visą gyvenimą trunkančiam mokymuisi, užtikrinti europinius standartus ir šiuolaikinės Lietuvos visuomenės poreikius atitinkančią švietimo kokybę.

1.2.4. Neformaliojo švietimo finansavimas Lietuvoje

Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) teigiama, jog neformaliojo vaikų švietimo (išskyrus ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo) programų vykdymą finansuoja mokyklos steigėjas, mokiniai (jų atstovai) bei rėmėjai teisės aktų nustatyta tvarka. Vaikų muzikos, dailės, meno ir sporto mokyklų, nevalstybinių mokyklų neformaliojo vaikų švietimo programos yra remiamos iš valstybės ir savivaldybės biudžetų.

Savivaldybės skirtingai finansuoja neformalųjį vaikų švietimą: šios išlaidos svyruoja nuo 1103 Lt iki 4027 Lt vienam neformaliojo vaikų švietimo mokyklos ugdytiniui ir nuo 96 Lt iki 1698 Lt lėšų vienam bendrojo lavinimo mokyklos mokiniui. Kiekviena savivaldybė vaikų neformalųjį švietimą finansuoja skirtingai, tačiau formuojant biudžetą dažniausiai išlieka tie patys kriterijai: vaikų lankančių neformaliojo švietimo įstaigą atskirą jos programą skaičius, pedagogų kvalifikacija, etatų skaičius, ekonominės atskiros savivaldybės galimybės, mokinių bei jų tėvų poreikiai, parengtos švietimo programos, ankstesnių metų biudžetas. Tačiau pagrindinis veiksnys lemiantis neformaliojo vaikų švietimo finansavimą yra savivaldybių švietimo politika. Šiam švietimo sektoriui savivaldybėse vidutiniškai skiriama 7,2 proc. švietimo biudžeto, tačiau finansavimas kiekvienoje savivaldybėje skiriasi 10 kartų (svyruoja nuo 2,2 iki 23,4 proc.) (Zablackė, 2007).

Tėvų įnašas sudaro palygint labai nedidelę mokyklos biudžeto dalį. Piniginiai tėvų įnašai sudaro vidutiniškai 8 procentus lyginant su savivaldybių skiriama suma. Tačiau meno krypties, t.y. dailės, muzikos, choreografijos mokyklas lankančių vaikų tėvų įnašai yra gerokai didesni, nes veiklos mokamos visiems vaikams. Mokyklos vis dar nepakankamai išnaudoja tokius finansinius šaltinius kaip tarptautinių ir nacionalinių programų lėšas, socialinių partnerių bei rėmėjų lėšas. Jų dalis mokyklos biudžete sudaro 1,5 procentus.

Švietimo strateginiuose nuostatuose numatyta siekti, kad neformalusis švietimas taptų prieinamas visiems vaikams, finansuojant neformalųjį švietimą būtina taikyti mokinio krepšelio principą, išplėtoti neformaliojo švietimo programų pasiūlą.

Bendrojo lavinimo mokyklose iš mokinio krepšelio yra finansuojamos neformaliajam vaikų švietimui skirtos valandos, tačiau dažnai mokyklose nepakanka šiai veiklai tinkamų salių, neformalių erdvių. Mokykla dažnai neišnaudoja socialinių partnerių galimybių, socioekologinės aplinkos, nepakankamai panaudojamos sociokultūrinių institucijų erdvės, gamtinė aplinka (Zabulionis, 2003).

Dėl nepakankamo neformaliojo švietimo finansavimo tiek bendrojo lavinimo mokyklos, tiek neformaliojo švietimo institucijos dažniausiai renkasi tokias neformaliojo švietimo veiklos kryptis bei

programas, kurioms vykdyti nereikia specialių patalpų, priemonių, įrangos bei papildomų lėšų. Todėl neformaliojo švietimo veiklų pasirinkimas mokiniams yra gana ribotas.

Neformaliojo ugdymo programos siekia ugdyti vaiko gyvenimo įgūdžius, asmenines, socialines kompetencijas. Projekte „Pasirenkamojo vaikų švietimo finansavimo modelio sukūrimas ir išbandymas savivaldybėse“ numatyta, jog neformaliojo švietimo užsiėmimus galės rengti ir įgyvendinti jaunimo centrai, klubai, organizacijos ir kitos su vaikais dirbančios įstaigos bei laisvieji mokytojai. Neformaliojo švietimo programos skirtos sistemingai gilinti tam tikros srities žinias ir gebėjimus, suteikti papildomų dalykinių kompetencijų (LR Švietimo ir mokslo ministerija. <http://www.smm.lt/naujienos/pranesimai.htm?id=3784>).

2012 m. rugsėjį turėjo įsigaliooti neformaliojo vaikų švietimo finansavimo tvarka, paremta krepšelio modelio principu – „pinigai seka paskui vaiką“. Naujo finansavimo privalumas – plati užsiėmimų pagal pomėgius pasiūla ir galimybė įtraukti į prasmingas švietimo veiklas apie 50 proc. vaikų. Švietimo ir mokslo ministerijos duomenimis iki tol neformaliojo švietimo užsiėmimus lankė 23 proc. vaikų.

Kaip teigė buvęs Švietimo ir mokslo ministras G. Steponavičius „Pradedame neformaliojo vaikų švietimo pertvarką siekdami, kad kuo daugiau mokinių, ypač miesteliuose ir kaimuose, po pamokų galėtų lankyti įvairius būrelius, lavintų savo gebėjimus ir kad jiems liktų kuo mažiau „tuščio“ laiko, – Mūsų tikslas – greta muzikos, dailės, sporto mokyklų, kurias lanko gabūs ir talentingi vaikai, plėtoti įvairių neformaliojo švietimo įstaigų veiklą. Į tai įsitrauktų ir nevyriausybinės organizacijos, privačios studijos, klubai, individualią veiklą įregistravę ugdytojai. Valstybė vienam vaikui per mėnesį skiria 100 litų krepšėlį. O tai reiškia, kad mažesnėse gyvenvietėse ir keliems vaikams bus galima organizuoti juos dominančius būrelius ar kitus užklasinius užsiėmimus“.

Tačiau ne visos savivaldybės gali džiaugtis įsigaliojusia nauja finansavimo tvarka. Nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. šis modelis išbandomas tik keturiose konkurso būdu atrinktose t.y. Anykščių, Klaipėdos, Panevėžio rajonų ir Panevėžio miesto savivaldybėse, ir tik vėliau numatoma diegti visoje Lietuvoje. Lėšos neformaliojo švietimo krepšelio įvedimui keturiose savivaldybėse skiriamos iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų, iki 2012 m. sausio tam numatyti 2,6 mln. litų. Neformaliojo vaikų švietimo krepšėlį sudaro lėšos darbo užmokesčiui, mokymo priemonėms, pedagogų kvalifikacijai, kitoms mokymo reikmėms. Šis krepšelis negali būti skiriamas bendrojo ugdymo mokykloms, nes jose vykstantys būreliai finansuojami iš bendrajam ugdymui skiriamo mokinio krepšelio.

Dėl lėšų trūkumo projektas nėra vykdomas taip kaip buvo planuota ir žadėta. Buvęs Švietimo ir mokslo ministras G. Steponavičius ragino savivaldybes nuo 2013 m. sausio 1 d. imtis žingsnių ir įgyvendinti tokį modelį savarankiškai, nelaukiant papildomo finansavimo. Ministras siūlė tą modelį

įgyvendinti mažesniu mastu, skiriant ne 100 litų vaikui per mėnesį, o 50 litų. Tačiau vėlgi viskas paliekama spęsti pačioms savivaldybėms, tam neskiriant jokio papildomo finansavimo.

Švietimo ir mokslo ministerija numato nuo 2013 m. pradžios dvigubai didinti ikimokyklinio ugdymo krepšelis. Bus finansuojamos ne 4 val., o 8 val. per dieną arba 40 val. per savaitę. Tam papildomai numatyta skirti apie 230 mln. Lt. „Prieš dvejus metus įvedus ikimokyklinuko krepšelj, pradėta spręsti aktuali šeimoms vaikų darželių problema. Pasiteisinus šiai praktikai, iškėlėme iniciatyvą, kuriai pritarta ir Vyriausybėje, padvigubinti finansuojamų valandų skaičių, - sakė buvęs Švietimo ir mokslo ministras G. Steponavičius. – Tikimės, kad finansiškai „stipresnis“ krepšelis padės sparčiau plėtoti ikimokyklinių įstaigų tinklą, skatins jų įvairovę ir didins prieinamumą. Kadangi ikimokyklinio ugdymo krepšelius gauna ir nevalstybiniai darželiai, turėtų atpigti jų teikiamos paslaugos, kuriomis galės pasinaudoti mažesnes pajamas gaunančios šeimos.“

Šiuo metu ikimokyklinuko krepšelis – 2555 Lt, specialiųjų ugdymosi poreikių vaikams jis 35 proc. didesnis. Padvigubintas krepšelis sudarys 5110 Lt. Mokinių registro duomenimis, rugsėjo mėnesį Lietuvoje buvo 87 634 ikimokyklinukai. Tai 6 446 vaikais daugiau nei pernai. G. Steponavičiaus teigimu padidintas ikimokyklinio ugdymo krepšelis leis daugiau investuoti į ugdymo kokybę. Vaikų darželiai turės pakankamai lėšų savo ugdytinių pažintinei veiklai organizuoti, galės įsigyti įvairesnių mokymo priemonių, ugdymo procese diegti ir naudoti informacines komunikacines technologijas, tobulinti darbuotojų kvalifikaciją ir kt.

Kiekvienoje savivaldybėje lėšos skiriamos neformaliojo švietimo veikloms skiriasi. Taip pat skiriasi ir rajono bei miesto švietimo įstaigų finansavimas. Neformaliojo švietimo finansavimas paremtas krepšelio principu, būtų tas žingsnis, kuris didintų neformaliojo švietimo prieinamumą. Atsiradusi konkurencija tarp neformaliojo švietimo įstaigų, priverstų jas ieškoti įdomesnių, priimtinesnių vaikams veiklų. Didelio dėmesio sulaukia ikimokyklinio švietimo įstaigos, tikėtina, jog didesnis finansavimas pagerins ikimokyklinio švietimo prieinamumą.

1.3. Neformaliojo švietimo valdymas paslaugų prieinamumo aspektu

Priklausomai nuo keliamų viešosios politikos tikslų ir nuo rinkos trūkumų valstybės vaidmuo neformaliojo švietimo srityje gali būti skirtingas.: nuo teisinių ir sisteminių sąlygų užtikrinimo iki pajamų palaikymo.

Visos valstybinės formaliojo ir neformaliojo švietimo įstaigos, teikiančios švietimo paslaugas, vadovaujasi valstybiniais dokumentais. Tokiu būdu išlaikomas bendrojo išsilavinimo sistemingumas ir turinio bei lygio visuotinumai. Tačiau siekiant švietimo prieinamumo turi būti atsižvelgiama į

moksleivių poreikių bei galimybių skirtumus: fizinę ir psichinę sveikatą, gabumus, skirtingus psichosocialinio brendimo tempus, nepalankias socialines ekonomines gyvenimo sąlygas, socialinę kultūrinę aplinką, motyvacijos ypatybes.

1.3.1. Valstybės reguliavimas ir teisinių, sisteminių prielaidų neformaliojo švietimo paslaugų teikimui užtikrinimas

Valstybės reguliavimas ir teisinių, sisteminių prielaidų neformaliojo švietimo paslaugų teikimui užtikrinimas yra būtinas siekiant visų visuomenės grupių dalyvavimo neformaliajame švietime. Valstybė, norėdama užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą, įstatymais numatyto, kad neformaliojo švietimo paslaugų teikėjams būtų keliami minimalūs reikalavimai, taip užtikrinamos vartotojų teisės. Neformaliojo švietimo būdu įgytų įgūdžių įvertinimo ir pripažinimo sistema – padidina aiškumą, leidžia įvertinti neformaliojo švietimo teikiamą naudą, įgalina ateityje pritaikyti ir pasinaudoti gautais įgūdžiais.

Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose numatyta siekti, kad neformalusis švietimas taptų prieinamas visiems, finansuojant neformalųjį švietimą būtina taikyti mokinio krepšelio principą, išplėtoti neformaliojo švietimo programų pasiūlą. Ypač svarbu užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą socialinę atskirtį patiriantiems vaikams iš skurdžiai gyvenančių šeimų, beglobiams, nesimokantiems mokykloje, pabėgėlių vaikams, jaunuoliams, grįžusiems iš perauklėjimo įstaigų, besigydantiems nuo alkoholizmo ir narkomanijos ir prie visuomenės nepritampantiems jaunuoliams.

Savivaldybėms ir apskritims perduota didelė dalis atsakomybės už švietimo prieinamumą bei kokybę. Kiekviena savivaldybė tvarko visų jos teritorijoje gyvenančių vaikų registrą ir koordinuoja pavaldžių mokyklų komplektavimą bei mokinių srautus. Tačiau skiriasi regionų neformaliojo švietimo mokyklų tinklas, neformaliojo švietimo veiklų pasiūla, pavėžėjimo galimybės, neformaliai vaikų švietimui skiriamos lėšos. Trūksta mokymo bei kvalifikacijos kėlimo kursų neformaliojo vaikų švietimo mokytojams, dirbantiems neformaliojo ugdymo sektoriuje.

1.3.2. Efektyvumas ir lygios neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumo galimybės

Per paskutinius 12 metų respublikoje sumažėjo 42,06 % bendrojo lavinimo mokyklų. Manoma, kad mokyklų tinklo pertvarka, ypač kaimo vietovėje, mažina geografinį mokyklos pasiekiamumą.

Tolimesnė kelionė į mokyklą ir ilgesnis ne namuose praleistas laikas gali sukelti mokinių sveikatos problemų, nors tikimasi, kad reorganizacija įgalina gauti kokybiškesnes švietimo paslaugas.

Mokslininkai nustatė, kad ankstyvuosiuose žmogaus mokymosi etapuose gautos žinios suteikia didžiausią naudą ir tai, ankstyvojo mokymosi spragas vėlesniuose etapuose yra ypatingai sunku ir brangu ištaisyti (Wobmann, Ludger, Schutz). Todėl norint ugdyti visapusiškai išsilavinusią asmenybę svarbu užtikrinti tiek formaliojo, tiek ir neformaliojo švietimo efektyvumą bei prieinamumą. Švietimo paslaugų plėtra ypač svarbi kaimo gyventojams, kadangi šiose vietovėse švietimo paslaugų kūrimas, tobulinimas, švietimo įstaigų atnaujinimas, specialistų rengimas yra bene labiausiai ribotas šalyje.

Mokinių tarptautinių pasiekimų tyrimai rodo, kad vienas iš mokymosi sėkmės veiksnių yra ankstyvas mokymosi startas. Tačiau Lietuvoje vaikų švietimas pradedamas gerokai vėliau nei ES šalyse. 2003 m. tik 53,1 proc. 4 metų vaikų Lietuvoje lankė ugdymo įstaigas ir ši dalis beveik nesikeičia. Ypač vėlai pradeda mokytis kaimo vietovių, socialinės rizikos ir socialinės atskirties sąlygomis augantys vaikai.

Atsižvelgiant į šias problemas, Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 m. nuostatose numatyta laiduoti lygias mokymosi starto galimybes, išplėsti ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumą, sukurti ir išplėtoti visuotinio priešmokyklinio ugdymo sistemą. Naudojant Europos regioninės plėtros fondo (ERPF) lėšas, šių tikslų galima pasiekti stiprinant ikimokyklinio bei priešmokyklinio ugdymo paslaugas teikiančias įstaigas ir skatinant universalių centrų kaimo vietovėse steigimąsi, kurie įsikurtų pertvarkos metu uždaromų bendrojo lavinimo mokyklų arba jau veikiančių bendruomenės namų patalpose. Šie centrai teiktų ne tik ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo, bet taip pat neformaliojo ir specialiojo švietimo, neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir pan. paslaugas. Tikėtina, kad tai turės trejopą teigiamą poveikį. Pirma, padės užtikrinti geresnes mokymosi starto galimybes kaimo vietovėse gyvenantiems vaikams. Antra, geresnis ikimokyklinio ugdymo paslaugų prieinamumas paskatins ankstesnę kaimo vietovėse gyvenančių tėvų reintegraciją darbo rinkoje. Trečia, universalių centrų teikiamos neformaliojo švietimo paslaugos taip pat leis užtikrinti aukštesnį kaimo vietovių darbo jėgos kompetencijos lygį. Apskričių infrastruktūra švietimo srityje pateikta 1 lentelėje.

1 lentelė. Apskričių infrastruktūra švietimo srityje (2009 m.)

	Ikimokyklinio ugdymo įstaigų skaičius	Bendrojo lavinimo mokyklų skaičius	Kultūros centrų skaičius
Šalyje	642	1364	817
Vilniaus apskrityje	189	329	118
Klaipėdos apskrityje	75	136	46
Kauno apskrityje	147	227	122
Šiaulių apskrityje	63	161	101
Alytaus apskrityje	28	70	43
Marijampolės apskrityje	22	94	72
Panevėžio apskrityje	57	122	107
Tauragės apskrityje	5	66	75
Telšių apskrityje	31	87	48
Utenos apskrityje	25	72	85

Šaltinis: Informacija internete 2012-11-05 (http://regionai.stat.gov.lt/start_lt.html) (sudaryta autorės remiantis informacija).

Visų švietimo lygių įstaigų teikiamų paslaugų prieinamumas taip pat ribotas specialiųjų poreikių bei socialinę atskirtį patiriantiems mokiniams. Pastaraisiais metais siekiama vis daugiau šių mokinių integruoti mokytis kartu su kitais. Tačiau švietimo sistema tokiam integruotam mokymui prastai pasirengusi, neišplėtotą paramos šiems mokiniams ir jų mokytojams sistema, beveik nėra mokyklų, pritaikytų žmonėms su judėjimo negalia. Todėl specialiųjų poreikių ir socialinės atskirties mokiniai, kurie integruoti mokytis bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo sistemose, dažnai keičia mokyklas arba tiesiog jų nebaigia. Naudojant ERPF lėšas šių problemų sprendimui, būtų galima investuoti į specialiųjų mokyklų vietose besikuriančių metodinių centrų infrastruktūros pritaikymą bei atnaujinimą, pedagoginių psichologinių tarnybų materialinę ir metodinę bazę, pritaikyti švietimo įstaigų infrastruktūrą specialiųjų poreikių vaikams bei jaunimo mokyklų infrastruktūros atnaujinimą ir pritaikymą (2007-2013 Sanglaudos skatinimo veiksmų programa).

Kalbant apie švietimo įstaigų efektyvumą, dažnai turima omeny juose vykstančių procesų kokybė. Kaip teigia Ch. Lusthaus (1994), efektyvumas yra organizacijos veiklos kokybė, jos paskirties įgyvendinimo laipsnis, investuotų išteklių atsiperkamumas bei suinteresuotų šalių poreikių tenkinimo laipsnis. Siekis plėtoti neformalųjį švietimą yra fiksuotas Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatuose. Šiame dokumente teigiama, jog turi būti sukuriamas efektyvumo, prieinamumo ir kokybės reikalavimus atitinkantis mokyklų tinklas, numatoma siekti, kad ikimokyklinį, priešmokyklinį

ir pradinį ugdymą teikiančios mokyklos būtų kuo arčiau vaiko namų, o mokyklose, įgyvendinančiose pradinio ir pagrindinio ugdymo programas, esant poreikiui, įkuriami dienos centrai.

Tyrimas „Popamokinės veiklos veiksmingumas“ (2003) atskleidė, jog mokinių dalyvavimą popamokinėje veikloje lemia švietimo prieinamumas. Materialinė šeimos padėtis turi įtakos popamokinės veiklos užsiėmimų lankymui – išplečiamos arba susiaurinamos dalyvavimo galimybės mokamuose užsiėmimuose. Pastebėta tendencija, kad neformaliojo švietimo veiklos užsiėmimus lanko daugiau mokinių iš pasiturinčių ir vidutinės pajamas gaunančių šeimų.

Kad būtų užtikrinamas švietimo plėtotės prieinamumas, tęstinumas ir socialinis teisingumas Valstybės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatuose numatyta, kad turi būti:

- 1) laiduojamos lygios mokymosi starto galimybės;
- 2) sukuriami šeimų pedagoginio informavimo ir konsultavimo sistema;
- 3) išplečiamos ikimokyklinio ugdymo paslaugos. Ikimokyklinis ugdymas visų pirma atveriamas socialinę atskirtį patiriantiems ir socialinės rizikos šeimų vaikams;
- 4) sukuriami ir išplėtojama visuotinio priešmokyklinio ugdymo sistema;
- 5) pradedama teikti kryptingą pedagoginę, kultūrinę paramą visoms vaikus auginančioms socialinės rizikos šeimoms;
- 6) užtikrinamos socialiai teisingos mokymosi ir studijų sąlygos: sukuriamos galimybės efektyviai ugdyti įvairių gebėjimų ir poreikių vaikus;
- 7) sudaromos sąlygos mokytis visą gyvenimą.

Lygių galimybių neformaliojo švietimo prieinamumo užtikrinimas yra svarbus valstybei įgyvendinant švietimo politiką. Kaip teigia N. Barr (1998) siekdama ekonominio efektyvumo ir lygių galimybių visiems, valstybė gali naudoti keturis pagrindinius intervencijos į laisvą rinką tipus:

1. Reguliavimą – taisyklių nustatymą, kuris nustato paslaugų teikimo ar vartojimo kiekybinius ir kokybinius reikalavimus. Neformaliojo švietimo atveju tai būtų minimalūs reikalavimai paslaugų teikėjams, siekiantiems teikti neformaliojo švietimo paslaugas, neformaliai įgytų kvalifikacijų įvertinimo ir pripažinimo sistema.
2. Finansavimą – subsidijas arba mokesčius taikomus prekių ar paslaugų kainoms, didinančias ar mažinančias asmens pajamas ir prekių ar paslaugų vartojimo ar ekonominės veiklos galimybes. Neformaliojo švietimo atveju tai gali būti mokestinės lengvatos įmonės investuojančioms į darbuotojų ar jų vaikų neformalųjį švietimą arba tiesioginės subsidijos neformaliojo švietimo vartotojams arba paslaugų teikėjams.

3. Gamybą, kai valstybė pati imasi veiklos užtikrinti trūkstamą paslaugų ir prekių pasiūlą. Neformaliojo švietimo atveju – valstybės nuosavybėje esančios švietimo įstaigos, teikiančios neformaliojo švietimo paslaugas.
4. Pajamų palaikymą, kuris skirtas užtikrinti asmeniui pragyvenimo šaltinį arba suteikti galimybę vartoti tam tikras paslaugas. Neformaliojo švietimo atveju tokios valstybės intervencijos galėtų būti mokymosi krepšeliai, stipendijos.

Kaip teigia G. Kvieskienė ir O. Petronienė (2007) neformaliojo švietimo įstaigų lankymo galimybes dažnai lemia vaiko gyvenamoji vieta, mokiniai renkasi tas neformaliojo švietimo įstaigas, kurios yra arčiau namų. Šeimų materialinė padėtis taip pat dažnai lemia vaikų švietimo įstaigos, programos ar projekto pasirinkimo galimybę. Į neformaliojo švietimo įstaigas patenka ne visi norintys vaikai. Tai sąlygoja mokyklų išsidėstymas savivaldybėse, pačių mokyklų galimybės: turimos laisvos vietos, turimos patalpos, susisiekimo problemos. Neformaliojo švietimo įstaigos dažnai orientuojasi pirmiausia į gabių vaikų ugdymą, tikrinami vaikų, norinčių lankyti neformaliojo švietimo įstaigą, gabumai. Mokslininkai pripažįsta, jog lygių galimybių neformaliojo švietimo prieinamumo užtikrinimas yra vienas svarbiausių žingsnių įgyvendinant švietimo politiką.

Apibendrinimas. Lietuvos mokslininkai tyrė įvairius neformaliojo švietimo aspektus: sąnaudų ir prieinamumo, popamokinės veiklos veiksmingumo, jaunimo dalyvavimo visuomeninių organizacijų ir savivaldos veikloje. Tačiau labai mažai kalbama apie tai kas turėtų būti atsakingas už kokybišką neformaliojo švietimo valdymą. Kiekvienoje savivaldybėje bendrojo lavinimo ar specializuota neformaliojo švietimo mokykla, neformaliajam švietimui turimas lėšas naudoja savo nuožiūra, tarp šių atskirų organizacijų nėra tarpusavio bendradarbiavimo, formuojant neformaliojo švietimo pasiūlą ir naudojant neformaliajam ugdymui turimas lėšas. Nėra atsižvelgiama į tai kokia neformaliojo švietimo veikla labiau tenkintų tėvų ir vaikų poreikius. Savivaldybėje nėra strateginio požiūrio į neformalų švietimą, jo planavimą ir įgyvendinimą.

Pastaruoju metu neformaliajam švietimui skiriamas didelis dėmesys, tačiau priimami sprendimai, siekiant kuo efektyvesnio neformaliojo švietimo valdymo, dar neišsprendė neformaliojo švietimo problemų:

- Skirtingi neformaliojo ir formaliojo švietimo formos ir tikslai, tačiau pedagogų atestacijos tvarka ir kvalifikacijos vertinimo rodikliai yra bendri;
- Nėra neformaliojo švietimo būdu įgytų kompetencijų pripažinimo mechanizmo;
- Nėra neformaliojo švietimo veiklos įvertinimo metodikos;

- Bendrojo lavinimo mokyklose neformaliajam švietimui skirtos valandos yra finansuojamos iš mokinio krepšelio lėšų, tačiau mokyklos dažnai nesudaro sąlygų arba neturi galimybių užtikrinti neformaliojo švietimo veiklos pasirinkimo;
- Neretai bendrojo lavinimo mokyklose neformaliajam vaikų švietimui skirtos lėšos, naudojamos ne pagal paskirtį. Neformaliojo švietimo valandos skiriamos mokomųjų dalykų žinių gilinimui ar dalyko moduliui;
- Nėra išspręstas rajono vaikų pavėžėjimas į neformaliojo švietimo įstaigas;
- Statistinė informacija apie neformaliojo švietimo užsiėmimų ir institucijų lankomumą yra gana sena ir neatitinka tikrovės.

Neformalusis švietimas bendrojo lavinimo mokyklose vis dar tapatinamas su laisvalaikiu ir papildomu ugdymu. Mokyklų tikslas nėra oficialaus dokumento ar konkrečių mokslinių žinių suteikimas ir vertinimas. Tik neformaliojo švietimo įstaigose įgyta kompetencija gali būti pripažįstama kaip formaliojo švietimo programos ar kvalifikacijos dalis LR Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos numatyta tvarka.

Mažeikių rajono švietimo skyrius didelį dėmesį skiria ikimokykliniam ir priešmokykliniam švietimui. Neformaliojo švietimo procesas tęsiamas bendrojo lavinimo mokyklose ir neformaliojo švietimo įstaigose. Savivaldybės vadovai pasisako už neformaliojo švietimo išsaugojimą ir plėtojimą rajone, pripažindami tai kaip tam tikrą nusikalstamumo prevenciją. Atliekant tyrimą buvo siekiama išsiaiškinti Mažeikių rajono švietimo ekspertų požiūrį į neformaliojo švietimo valdymą ir prieinamumą rajone, kaip ekspertai vertina šiandieninę situaciją, su kokiomis neformaliojo švietimo valdymo problemomis susiduria ir kokias siūlo problemų sprendimo būdus.

2. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMO MAŽEIKIŲ RAJONO UGDYMO INSTITUCIJOSE TYRIMO METODOLOGINIS PAGRINDIMAS

2.1. Tyrimo metodologija

Siekiant išsiaiškinti neformaliojo švietimo vietą Lietuvos švietimo sistemoje, bei identifikuoti neformaliojo švietimo valdymo problemas, buvo nagrinėjama mokslinė literatūra. Tyrimo metodologija grindžiama Lietuvos ir užsienio mokslininkų – M. Arimavičiūtės (2005), A. Raipos (2002, 2010), R. Želvio (2002, 2003), G. Kvietkienės ir O. Petronienės (2007), E. House (2000), W. Parsons (2001), Lietuvos Respublikos teisės aktų, strateginių planų, Europos Sąjungos direktyvų, programų nuostatomis apie švietimo politikos įgyvendinimo galimybes, neformaliojo švietimo valdymą bei prieinamumą.

Tyrimo tikslas lėmė kokybinio metodo pasirinkimą, kuriam būdingas gyvenimo realybės pajautimas ir supratimas. *Kokybinis tyrimas* – sisteminis situacijos, įvykio, grupės ar individo tyrimas, kuriuo siekiama išsamiai suprasti žmonių elgesį ir jo priežastis. Tiriama kodėl ir kaip priimami sprendimai, o ne tik objektyvūs duomenys. Tokiam tyrimui dažniausiai reikalinga mažesnė, bet tiksli imtis. Kokybinio tyrimo metu gauta informacija atspindi tik specifinį atvejį, todėl bendros išvados yra hipotetinės (Luobikienė, 2002).

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros, teisės aktų, dokumentų ir statistinių duomenų analizė. Pagrindinis tyrimo metodas, leidęs gauti reikiamą informaciją – *ekspertų apklausa interviu metodu*.

Ekspertų apklausa interviu metodu gera tuo, kad sukuria laisvesnę bendravimo atmosferą. Interviu metodas naudojamas norint suprasti, kaip kiti asmenys aiškina tikrovę, atsakydami savais žodžiais ir terminais, o ne tiksliais kategorijomis pateiktomis mokslinėje literatūroje (Tidikis, 2003).

Ekspertų apklausos interviu metodas suteikia platesnes galimybes nuodugniau pažinti tiriamąjį asmenį, kita vertus naudojant interviu metodą yra mažesnės galimybės nei anketinėje apklausoje aprėbti daugiau tiriamųjų.

Ekspertų apklausos interviu metodu tikslas – gauti būtiną informaciją tyrimo uždaviniams, įvertinti ekspertų nuomonę apie neformaliojo švietimo valdymą ir prieinamumą bendrojo lavinimo bei neformaliojo švietimo įstaigose.

Ekspertų apklausa interviu metodu tai – specifinės rūšies apklausa, kurios metu apklausiamą specialiai parinkta žmonių grupė, žmonės, turintys kurios nors srities žinių. Tokiose apklausose formuluojamos mokslinės sąvokos, siekiama mokslinio objektyvumo. Manoma, kad šiuo metodu gautos žinios yra subjektyvios, susijusios su asmeniška nuomone, vertybių, jausmų, pasaulėžiūros

sritimi (Merkys, 1995). Tačiau šis metodas lengvai pritaikomas edukaciniuose tyrimuose, siekiant įvertinti mokymo programas, ugdymo turinio bei švietimo sistemos ypatumus.

Ekspertų apklausos interviu metodus galima klasifikuoti pagal tris kriterijų grupes:

1. apklausos organizatorių ir ekspertų tarpusavio sąveika, t. y. tiesioginis arba netiesioginis kontaktas;
2. ekspertų tarpusavio sąveikos ypatumai; apklausos gali būti grupinės arba individualios;
3. pagal apklausos rezultatus, kurie atspindi įvairias vertinimo rūšis: nuomonę, rekomendaciją, sprendimą.

Šiame tyrime pasirinkti asmenys, kurie dėl savo profesinės ir gyvenimo patirties turi didžiausią kompetenciją ir patikimiausią bei pakankamai išsamią informaciją apie tiriamą problemą, tai bendrojo lavinimo ir neformaliojo švietimo įstaigų direktoriai, pavaduotojai bei švietimo skyriaus specialistas. Vykdam interviu su ekspertu užsibrėžiamas tikslas gauti maksimalią ir detaliausią informaciją apie neformaliojo švietimo valdymą.

Ekspertų apklausos interviu metodu privalumai:

- Lankstumas. Kuo mažiau struktūrizuotas interviu, tuo daugiau lankstumo, užduodant interviu klausimus. Tai leidžia paaiškinti kai kuriuos apibrėžimus, patikslinti klausimus, kontroliuoti atsakymų tvarką (eiliškumą), gauti papildomos informacijos ir smulkmenų.
- Situacijos kontroliavimas užtikrina, kad klausimai bus atsakyti tam tikra tvarka. Kontroliuoja ir pati aplinka: interviu vyksta akis į akį, be pašalinių, todėl respondentai negali konsultuotis, jaučiasi laisvi. Galima fiksuoti interviu vietą ir laiką, kai kada tai turi reikšmės interpretuojant duomenis.

Ekspertų apklausos interviu metodu paskirtis šiame darbe:

- Tiesioginė ir pagrindinė priemonė reikiamai informacijai gauti. Sužinoti, ką mano respondentas apie neformaliojo švietimo valdymą ir prieinamumą įstaigoje kurioje jis dirba arba kuriai vadovauja. Koks respondento požiūris į neformalųjį švietimą, kas jo manymu yra gerai, o ką reikėtų keisti organizuojant neformalųjį švietimą.
- Priemonė iškeltai hipotezei patikrinti. Nustatyti koks yra ekspertų požiūris į neformaliojo švietimo valdymą, kaip skirtingose bendrojo lavinimo bei neformaliojo švietimo įstaigose yra organizuojamas bei kontroliuojamas neformalusis švietimas, ar visiems mokiniams jis yra prieinamas.

- Gali būti panaudotas su kitais tyrimo metodais, renkant informaciją ir įvertinant kitus metodus.

Apklaustųjų nuomonės apibendrinamos taikant aprašomąjį tyrimo metodą. Šis tyrimo metodas padeda išryškinti teorinius, metodinius bei empirinius aspektus, naudojamas faktams, ar įvykiams aprašyti, paliečiant vidinius žmogaus išgyvenimus, patirtį.

Aprašomojo tyrimo metodikai keliami reikalavimai:

- faktai, duomenys aprašomi laikantis nuoseklumo sekos, suprantamai, aiškiai, taip, kad skaitytojas atsidurtų įvykių sūkuryje;
- aprašantysis gali įterpti savo pastebėjimus, savaip interpretuoti situacijas, tačiau negali pažeisti humaniško principų, t. y. nediskriminuoti aprašomų asmenų dėl jų lyties, amžiaus, kilmės;
- atskiros pasakojimo detalės turi būti apjungiamos į visumą;
- išryškinami sensoriniai (jutiminiai) pasakojimo aspektai, siekiant sudaryti įspūdį, perteikti aprašomų asmenų išgyvenimus, patirtį;
- pasakojamoji metodika naudojama siekiant perteikti tam tikrą informaciją, aprašyme persipina teoriniai ir praktiniai aspektai, pastebėjimai (Kilborn, 1997).

Tyrimo duomenys pateikiami kartu su interpretacijomis, apibendrintais pastebėjimais, dalinėmis ir diskusinėmis išvadomis. Aprašomi faktai susisieja su interpretacijomis, išvadomis.

2.2. Tyrimo imtis

Kokybinio tyrimo imtis sudaroma atsižvelgiant į tyrimo tikslus ir turinį. Tokia imtis - stebėjimo objektai, kurie yra pakankamai informatyvūs tyrimo tikslų atžvilgiu. Iš anksto turi būti žinoma, jog stebimas asmuo yra sukaupęs reikiamą patirtį ir gali teikti patikimą informaciją apie tiriamą reiškinį. Tiriamasis – ekspertas reiškinio atžvilgiu, turi atitikti iš anksto numatytą kriterijų (Bitinas, 2006). Šiame tyrime buvo pasirinkta ekspertų imtis: ją sudaro asmenys, kurie gali pasakyti kompetentingus teiginius apie tiriamąjį objektą, jo požymius ir funkcionavimą, šiuo atveju tai švietimo srities specialistai. Šiame tyrime, naudojant ekspertų apklausos interviu metodą gauti duomenys iš dvylikos švietimo srities ekspertų. Mažeikių rajono švietimo įstaigų ekspertai dalyvavę tyrime išvardinti 2 lentelėje.

2 lentelė. Mažeikių rajono ugdymo institucijų ekspertai dalyvavę tyrime

Pareigos	Eksperto vardas tolesnėje tyrimo rezultatų analizėje	Įstaiga	Darbo stažas (metai)
Direktorius pavaduotoja ugdymui	A1	Mažeikių lopšelis – darželis „Bitutė“	30
Direktorius pavaduotoja ugdymui	A2	Mažeikių „Ventos“ pagrindinė mokykla	24
Direktorius pavaduotojas ugdymui	A3	Mažeikių „Pavasario“ pagrindinė mokykla	19
Direktorius pavaduotoja ugdymui	A4	Mažeikių Gabijos gimnazija	10
Direktorius pavaduotoja ugdymui	A5	Mažeikių V.Klovos muzikos mokykla	10
Direktorė	A6	Mažeikių rajono Krakų pagrindinė mokykla	29
Direktorės pavaduotoja ugdymui	A7	Mažeikių rajono Krakų pagrindinė mokykla	19
Direktorius pavaduotoja ugdymui	A8	Mažeikių rajono Ruzgų pagrindinė mokykla	10
Direktorius pavaduotoja ugdymui	A9	Mažeikių rajono Tirkšlių vidurinė mokykla	25
Direktorė	A10	Mažeikių rajono Daubiškių pagrindinė mokykla	39
Direktorė	A11	Mažeikių rajono Ukrių pagrindinė mokykla	42
Vyr. specialistas	A12	Mažeikių rajono savivaldybė – Švietimo skyrius	8

Nagrinėjant mokslinę literatūrą, mokslininkų atliktus tyrimus bei švietimo dokumentus buvo pastebėta, jog neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumo problema aktualiausia yra rajono vaikams, todėl tyrime neatsitiktinai net pusė švietimo srities ekspertų yra dirbantys rajono mokyklose. Kita pusė ekspertų – miesto švietimo įstaigų darbuotojai, kad būtų galima palyginti ekspertų keliamas problemas, kuo skiriasi neformaliojo švietimo valdymas ir prieinamumas miesto ir rajono mokyklose.

2.3. Tyrimo instrumentas

Ekspertų interviu protokolai sudarytas remiantis:

1. Mokslinė literatūra – M. Arimavičiūtė (2005), B. Bitinas (2000, 2006), R. Čiegis (2003, 2007), S. Dapkienė (2002), R. Ginevičius ir V. Sūdžius (2005), A. Guogis ir D. Gudelis (2003), G. Kvietkienė ir O. Petronienė (2007), D. Pileckienė (2004), A. Raipa (2002, 2010), R. Vogėlius (2004), A. Vasiliauskas (2002), R. Zableckė (2007), A. Zabulionis (2003), R. Želvys (2002, 2003), R. Hale ir P. Whitlam (2009), A. Kuper (2005), W. Parsons (2001), P. Senge (2008), J. A. Stoner, R. E. Freeman ir D. R. Gilbert (2000), A. Rogers (2005), J. VanBaren (2010).
2. LR teisės aktais, Lietuvos švietimo plėtotos strateginėmis nuostatomis 2003–2012m.

Pirmoje dalyje pateikiami 5 klausimai siekiant išsiaiškinti neformaliojo švietimo vietą švietimo politikos kontekste: kaip švietimo politikai sekasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, kokiomis priemonėmis būtų galima siekti efektyvesnio švietimo. Antroje dalyje (9 klausimai) siekiama iširti respondentų nuomonę apie neformaliojo švietimo valdymą: kokios pagrindinės problemos susijusios su neformaliojo švietimo valdymu, kokiomis priemonėmis būtų galima siekti neformaliojo švietimo prieinamumo visiems norintiems, ar pakankama švietimo darbuotojų kompetencija neformaliojo švietimo valdymo klausimais. Trečioji dalis, kurią sudaro 5 klausimai skirta atskleisti respondentų požiūrį į reformas vykstančias neformaliajame švietime: kaip ekspertai vertina „krepšelio“ įvedimą neformaliajam švietimui, ar tai galimybė didinti neformaliojo švietimo prieinamumą. Ketvirtoje dalyje (10 klausimų) siekiama išsiaiškinti kokia yra respondentų nuomonė apie neformaliojo švietimo situaciją Mažeikių rajono ugdymo institucijose: su kokiomis neformaliojo švietimo prieinamumo problemomis susiduria Mažeikių rajono vaikai, kaip būtų galima siekti efektyvesnio neformaliojo švietimo valdymo. Klausimų blokai ir klausimai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Ekspertų interviu klausimų blokai ir klausimai.

Eil. Nr.	Klausimų blokai	Klausimai
1.	<i>Švietimo politika neformaliojo švietimo aspektu</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pastaruoju metu tiek mokslo erdvėje, tiek praktikų diskusijose vis daugiau diskutuojama apie neformalųjį švietimą, jo poreikį ir naudą. Jūsų nuomone, ar Lietuvos švietimo sistemoje yra skiriamas pakankamas dėmesys neformaliajam švietimui? 2. Ar, Jūsų nuomone, švietimo politikos formuotojų ir įgyvendintojų, ugdymo institucijų bendruomenių atstovų tarpe yra pakankamai diskutuojama apie neformaliojo švietimo paskirtį ir tikslus? 3. Ar galime teigti, jog valstybė teisinėmis priemonėmis užtikrina kokybišką neformaliojo švietimo paslaugų teikimą? Jei ne, tai kodėl? 4. Švietimo politika dažnai formuojama siekiant sumažinti kaštus ir padidinti ugdymo įstaigų našumą. Ar Jūsų nuomone, Lietuvoje švietimo politikai sėkmingai sekasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus? 5. Pastaruoju metu daug kalbama apie švietimo efektyvumo didinimą. Kaip Jūsų nuomone galėtų būti siekiama efektyvesnio švietimo? Kokį vaidmenį čia vaidina neformaliojo švietimo plėtra ir įgyvendinimas?

2.	<i>Neformaliojo švietimo valdymo situacija</i>	<p>6. Kaip manote, ar bendrojo lavinimo mokyklose yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo vystymui?</p> <p>7. Kuriose bendrojo lavinimo mokyklų valdymo srityse matytumėte didžiausius trūkumus neformaliojo švietimo vystymui? Ar yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo organizavimui, planavimui, kontrolei?</p> <p>8. Daug kalbama apie neformaliojo švietimo situaciją Lietuvoje. Specialistai teigia, jog dabartinė situacija yra tokia, jog vaikų poreikiai tenkinami tik iš dalies, nes yra pasiūlos ir paklausos disproporcija: dėl geografinės padėties, dėl kainų, dėl nepakankamo vietų skaičiaus ir t.t. Ką Jūsų nuomone, būtų galima pakeisti, kad pagerėtų neformaliojo švietimo prieinamumas?</p> <p>9. Kaip manote, ar pakankama švietimo darbuotojų kompetencija neformaliojo švietimo valdymo klausimais?</p> <p>10. Kaip manote, kokios yra pagrindines problemas susijusias su neformaliojo švietimo valdymu?</p> <p>11. Dėl geografinės bei šeimos finansinės padėties neformalusis švietimas tampa nevienodai prieinamas skirtingoms socialinėms grupėms. Kaip Jūs manote, kaip būtų galima siekti švietimo prieinamumo visoms socialinėms grupėms?</p> <p>12. Atlikti tyrimai rodo, jog vaikai gana dažnai veiklas renkasi ne pagal savo individualius interesus, bet dėl kitų, išorinių motyvų (interesus apriboja institucijų interesai ir galimybės). Kaip manote, kokiomis priemonėmis reikėtų siekti, jog įstaigos galėtų tenkinti individualius vaikų interesus?</p> <p>13. Neformaliojo švietimo įstaigos dažnai orientuojasi pirmiausia į gabių vaikų ugdymą, tikrinami vaikų, norinčių lankyti neformaliojo švietimo įstaigą, gabumai. Kaip Jūsų nuomone, turėtų keistis įstaigos valdymas, kad tiek pat dėmesio ir galimybių sulauktų ir mažiau motyvuoti vaikai?</p> <p>14. Švietimo ir mokslo ministerijos specialistų teigimu, popamokinėje veikloje dalyvauja tik kas penktas moksleivis. Dažnas savivaldybių ir mokyklų vadovų pasiteisinimas, kodėl moksleivių užimtumas toks nedidelis – lėšų trūkumas. Ar Jūs pritariate šiai nuomonei? Ką reikėtų keisti?</p>
3.	<i>Reformos neformaliajame švietime</i>	<p>15. Kaip vertinate neformaliojo švietimo pertvarką - krepšelio įvedimą?</p> <p>16. Teigiama, jog krepšelio įvedimas suteiks visiems vaikams vienodas galimybes lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus. Kaip manote, ar toks teiginys teisingas? Pagrįskite savo nuomonę</p> <p>17. Ar galime teigti, jog įvedus krepšelį, įstaigų vadovai bus labiau suinteresuoti teikti kokybiškesnius bei išskirtinius neformaliojo švietimo užsiėmimus taip siekdami pritraukti kuo daugiau vaikų?</p> <p>18. LR švietimo ir mokslo ministerija keisdama neformaliojo švietimo finansavimo modelį tikisi padidinti neformaliojo švietimo prieinamumą iki 50 proc.(šiuo metu dalyvauja 22 proc. visų vaikų). Kaip Jūs manote, ar tokios prognozės yra realios?</p>

		19. Krepšelis neformaliajam švietimui – priemonė užtikrinti kiekvieno vaiko atžvilgiu teisingą finansavimą. Kaip manote, ar tai užtikrins neformaliojo švietimo prieinamumą visiems norintiems?
4.	<i>Neformaliojo švietimo situacija ir tobulinimo galimybės Mažeikių rajone</i>	<p>20. Kaip manote, ar Mažeikių rajone yra skiriama pakankamas dėmesys neformaliojo švietimo plėtrai? Kaip būtų galima spręsti neformaliojo švietimo prieinamumo problemas Mažeikių rajone?</p> <p>21. Ar Jūsų nuomone Mažeikių rajono savivaldybė skiria pakankamai lėšų neformaliajam švietimui?</p> <p>22. Kaip manote, ar Mažeikių rajone visi vaikai turi vienodas galimybes lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus?</p> <p>23. Ar į Mažeikių rajono neformaliojo švietimo įstaigas patenka visi norintys?</p> <p>24. Kaip manote, ar Mažeikių rajone yra pakankama neformaliojo švietimo veiklų įvairovė?</p> <p>25. Kaip manote, ar Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo vystymui?</p> <p>26. Ką Jūsų nuomone, būtų galima pakeisti, kad pagerėtų neformaliojo švietimo prieinamumas Mažeikių rajone?</p> <p>27. Kaip manote, ar pakankama švietimo darbuotojų kompetencija neformaliojo švietimo valdymo klausimais Mažeikių rajone?</p> <p>28. Kaip manote, kokios yra Mažeikių rajone pagrindinės problemos susijusios su neformaliojo švietimo valdymu?</p> <p>29. Kaip Jūs manote, kaip Mažeikių rajone būtų galima siekti vienodo švietimo prieinamumo visoms socialinėms grupėms?</p>

Atskirą anketos dalį sudarė duomenys apie informantą: klausiamas vardas, pavardė, sektorius, institucija, kurioje dirba, pareigybė, darbo stažas, bei kontaktiniai duomenys.

3. NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMO TOBULINIMO MAŽEIKIŲ RAJONO UGDYMO INSTITUCIJOSE TYRIMO REZULTATAI

3.1. Neformalusis švietimas Mažeikių rajono ugdymo institucijose: situacijos analizė

Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose 2011-2012 m.m. mokėsi 8555 mokiniai, dirba 828 mokytojai metodininkai ir 14 mokytojų ekspertų. Visos švietimo sistemos darbą rajone koordinuoja ir kontroliuoja savivaldybės administracijos švietimo skyrius. Mažeikių rajone veikiančias švietimo įstaigas, mokinių bei mokytojų skaičius pateiktas 4 lentelėje.

4 lentelė. Mažeikių rajone veikiančios švietimo įstaigos (2012)

Mažeikių rajono ugdymo įstaigos	Mokosi mokinių	Dirba pedagogų
Gimnazijos – 4 : <i>Mažeikių mieste:</i> Gabijos, Merkelio Račkausko; <i>Rajone:</i> Sedos Vytauto Mačernio, Vieکشنیų		
Pradinės mokyklos – 3: <i>Mažeikių mieste:</i> K.Jagmino, „Vyturio“, „Žiburėlio“;	<i>Miesto mokyklose</i> - 6187; <i>Kaimo mokyklose</i> - 2368	853
Pagrindinės mokyklos – 13: <i>Mažeikių mieste:</i> Senamiesčio, Kalnėnų, „Pavasario“, „Ventos“ <i>Rajone:</i> Balėnų, Daubiškių, Krakų, Laižuvos Antano Vienažindžio, Pikelių, Renavo, Ruzgų, Ukrių, Užlieknės, Žemalės.		
Neformaliojo švietimo įstaigos – 7: <i>Mažeikių mieste:</i> „Vytauto Klovos muzikos mokykla, dailės, sporto, choreografijos mokyklos, moksleivių techninės kūrybos centras, moksleivių namai; <i>Rajone:</i> Vieکشنیų Vinco Deniušo meno mokykla.	2778	119
Ikimokyklinio ugdymo įstaigos - lopšeliai - darželiai – 13: <i>Mažeikių mieste:</i> „Bitutė“, „Berželis“, „Buratinas“, „Eglutė“, „Gintarėlis“, „Delfinas“, „Linėlis“, „Pasaka“, „Saulutė“, „Žilvitis“; <i>Rajone:</i> Sedos darželis, Tirkšlių darželis „Giliukas“, Vieکشنیų lopšelis–darželis „Liepaitė“.	<i>Mieste</i> – 1828; <i>Kaime</i> - 252.	287
Mokykla - darželis – 1: <i>Mažeikių mieste:</i> „Kregždutė“		

Šaltinis: Mažeikių rajono savivaldybės informacija internete 2012-11-21
(<http://www.mazeikiai.lt/go.php/lit/Svietimas/976>) (sudaryta autorės remiantis informacija)

Rajone yra politechnikos mokykla, kurios steigėjas LR Švietimo ir mokslo ministerija, specialioji internatinė mokykla ir Mažeikių švietimo centras, kurių steigėjo teises įgyvendina Mažeikių rajono savivaldybė taip pat Žemaitijos kolegijos Mažeikių fakultetas, kurios steigėjas LR Vyriausybė.

Rajono švietimo įstaigų tinklas yra gana gerai išplėtotas, tačiau nedžiugina tai, jog mokinių skaičius jau kelinti metai iš eilės pastoviai mažėja. Todėl savivaldybė vykdydama Mažeikių rajono mokyklų pertvarkymo 2012-2015 metų planą, ruošiasi kai kurias kaimo mokyklas prijungti prie miesto pagrindinių mokyklų, o vidurines mokyklas pertvarkyti į pagrindines. Vidurinių bei kaimo mokyklų bendruomenės priešinasi vykstančiam procesui, taigi vykstantys pokyčiai psichologiškai neigiamai veikia mokymo personalą, tuo pačiu ir formaliojo bei neformaliojo švietimo procesą bei kokybę.

Švietimo įstaigose dirbantys mokytojai ir kiti darbuotojai yra sukaupę nemažą patirtį, geba tinkamai organizuoti ugdymo procesą, didelė dalis dalyvauja kvalifikacijos kėlimo bei tobulinimo kursuose. Rajone aktuali neįgaliųjų vaikų švietimo problema. Specialiosios ugdymo grupės įsteigtos tik viename iš miesto darželių. Didelė problema – aplinkos pritaikymas neįgaliems vaikams. Trūksta specialių baldų, mokyklos nepritaikytos judėjimo negalią turintiems vaikams.

Švietimo skyrius didelį dėmesį skiria ikimokykliniam ir priešmokykliniam švietimui. Toliau neformaliojo švietimo veiklos tęsiamos bendrojo lavinimo bei neformaliojo švietimo įstaigose. Neformaliojo švietimo kokybė bei prieinamumas kiekvienoje švietimo įstaigoje priklauso nuo pačių mokinių motyvacijos, mokytojų kompetencijos, gebėjimo sudominti mokinius, bei nuo vadovų požiūrio į neformaliojo švietimo svarbą.

Neformaliojo švietimo įstaigos rajono savivaldybei per metus kainuoja kelis milijonus litų, todėl mažėjantis mokyklinio amžiaus vaikų skaičius rajone, verčia galvoti ir apie neformaliojo švietimo įstaigų optimizavimą. Didžiausią nerimą kelia rajonuose veikiančių filialų perspektyvos. Neformaliojo švietimo įstaigų optimizavimas vykdomas ne siekiant gerinti švietimo kokybę ar prieinamumą, bet turint vienintelį tikslą – sutaupyti biudžeto lėšų.

Mažeikių rajono švietimo skyrius siekdama sudaryti sąlygas visiems mokiniams dalyvauti tiek formaliojo, tiek neformaliojo ugdymo procese, organizuoja mokinių vežiojimą į mokyklą ir iš jos. Tačiau mokiniai turi sąlygas lankyti tik tuos neformaliojo švietimo užsiėmimus, kurie yra organizuojami jų mokykloje. Į neformaliojo švietimo įstaigas vaikai nėra vežami, nebent tuo rūpinasi patys mokinių tėvai. Todėl kaimo vaikams neformaliojo švietimo įstaigos dažnai nėra prieinamos.

Mažeikių rajono savivaldybė 2010 m. balandžio 2 d. sprendimu Nr. T1-124, įstaigoms įgyvendinančioms ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo programas, patvirtino mokesčio už maitinimo ir ugdymo paslaugas tvarkos aprašą. Paliktas, o kitose ugdymo įstaigose naujai įvestas mokestis ugdymo reikmėms – 10 Lt/mėn., bei pridėtas mokestis už maisto gaminimą 1,6 Lt. dienai.

Rajono savivaldybė iš mokinio krepšelio apmoka neformaliajam švietimui, papildančiam bendrąsias pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programas, skirtas valandas. Už vaikus lankančius neformaliojo švietimo įstaigas moka patys tėvai. Mokestis Mažeikių rajone už mėnesį svyruoja nuo 15 iki 35 litų.

Taigi, Mažeikių rajone neformaliojo švietimo tinklas gana išplėtotas. Neformaliojo švietimo įstaigose švietimo procesas vykdomas vadovaujantis Mažeikių rajono savivaldybės tarybos patvirtintais nuostatais. Taikomos įvairios mokymo formos: būreliai, studijos, stovyklos, centrai, iniciatyvinės grupės, meninai ir sportiniai kolektyvai. Mažeikių rajono švietimo įstaigos dalyvauja ES finansuojamuose projektuose, kurių metu renovuojamos ir modernizuojamos rajono mokyklos bei darželiai.

3.2. Neformaliojo švietimo valdymo paslaugų prieinamumo aspektu Mažeikių rajono ugdymo institucijose SSGG analizė.

Neformaliojo švietimo įstaigose ugdymo procesas vykdomas vadovaujantis rajono savivaldybės tarybos patvirtintais šių įstaigų nuostatais. Neformaliojo švietimo valdymo Mažeikių rajono švietimo institucijose išorinių ir vidinių veiksnių, lemiančių švietimo procesus, analizės rezultatai apibendrinami SSGG metodu.

Stiprybės

- Bendrojo lavinimo mokyklose veikia neformaliojo švietimo būreliai, kurių veikla siekiama visapusiško vaiko vystimosi.
- Gana platus neformaliojo ugdymo įstaigų pasirinkimas.
- Sudaryta pakankamai gera ugdymo aplinka neformaliojo švietimo įstaigose.
- Bendrojo lavinimo mokyklos bei neformaliojo švietimo įstaigos bendradarbiauja tarpusavyje.
- Neformaliojo švietimo įstaigos bei bendrojo lavinimo mokyklos bendradarbiauja su rajono verslo atstovais.
- Neformaliojo švietimo įstaigos bendradarbiauja ir dalijasi patirtimi su kitomis ES neformaliojo švietimo institucijomis.
- Valstybinėje švietimo strategijoje 2003-2012 metams numatytos priemonės neformaliojo švietimo organizavimui ir prieinamumui gerinti.

Silpnybės

- Per mažas finansavimas priemonių įsigijimui bei aplinkos gerinimui.
- Nepakankama mokytojų kompetencija neformaliojo švietimo srityje.
- Dėl lėšų taupymo siauriamos neformaliojo švietimo programos.
- Neformaliojo švietimo veiklos yra mokamos neformaliojo švietimo įstaigose.
- Neformalusis švietimas sunkiau prieinamas rajone gyvenantiems vaikams.
- Mokiniam dalyvaujantiems renginiuose, nėra finansuojama kelionė, dalyvio mokestis ir kt.
- Neformaliojo švietimo įstaigos vis dar orientuotos į gabių vaikų ugdymą.
- Neformaliajam švietimui skirtos valandos bendrojo lavinimo mokyklose naudojamos ne pagal paskirtį (formaliojo švietimo žinių gilinimui, jų moduliams).

Galimybės

- Mokinių skatinimas dalyvauti neformaliojo švietimo veikloje.
- Mokytojų skatinimas gilinti savo žinias.
- Glaudesni mokyklų bendruomenių ryšiai su visuomene.
- Gerosios patirties neformaliojo švietimo srityje perėmimas iš ES valstybių ir panaudojimas.
- Neformaliojo švietimo prieinamumo didinimas rajone gyvenantiems vaikams.
- Sudaryti sąlygas vaikams nemokamai dalyvauti neformaliojo švietimo įstaigų vykdomose veiklose.
- Neformaliojo švietimo būdu įgytų žinių pripažinimas.
- Sudaryti sąlygas specialiųjų poreikių vaikams lankyti neformaliojo švietimo įstaigas.
- Motyvuoti ir įtraukti į neformaliojo švietimo procesą vaikus iš socialinės rizikos šeimų.
- Didinti rajono savivaldybės kontrolę ir priežiūrą neformaliojo švietimo veikloms, vykstančioms bendrojo lavinimo mokyklose.

Grėsmės

- Dėl mažėjančio finansavimo gali sumažėti neformaliojo švietimo įstaigų, bei neformaliojo švietimo formų pasirinkimas.
- Dėl mokinių skaičiaus mažėjimo gali nebesusidaryti neformaliojo švietimo vaikų grupės.
- Dėl mokinių skaičiaus mažėjimo gali mažėti mokytojų atlyginimai, tuo pačiu mažės mokytojų motyvacija.

Neformaliojo švietimo tiekėjai pirmiausia turėtų pasinaudoti esamomis stiprybėmis ir galimybėmis. Neformaliojo švietimo veiklai skirtos valandos bendrojo lavinimo mokyklose dažnai

naudojamos ne pagal paskirtį. Mokyklų atstovai pabrėžia, jog dėl finansavimo stokos nukenčia neformaliojo švietimo kokybė, tačiau besikeičiančios gyvenimo aplinkybės reikalauja keisti ir neformaliojo švietimo mokymo programas, diegti naujus ugdymo metodus. Dauguma kaimo vaikų lanko neformaliojo švietimo būrelius bendrojo lavinimo mokyklose, tuo tarpu neformaliojo ugdymo įstaigose kaimo vaikų mokosi nedaug. Neformaliojo švietimo finansavimo bei neformaliojo švietimo veiklų pripažinimo klausimai turėtų būti sprendžiami Respublikos vadovaujančios institucijos. Tačiau didelė dalis silpnybių bei grėsmių gali būti pašalintos rajono savivaldybės, mokyklų bendruomenių bei visuomenės pastangomis. Institucijų bendradarbiavimas neformaliojo švietimo valdymo klausimais, padėtų siekti neformaliojo švietimo prieinamumo.

3.3. Mažeikių rajono neformaliojo švietimo institucijų procesų analizė

Siekiant ištirti neformaliojo švietimo valdymo padėtį Mažeikių rajono švietimo institucijose, reikia apžvelgti išorės aplinkos veiksnius. Viešojo sektoriaus institucijoms ištirti išorinę aplinką vienas tinkamiausių metodų yra PEST analizė.

Politiniai veiksniai. Lietuvos savivaldybių veiklą, tikslus bei veiklos sferą reglamentuoja LR Vietos savivaldybių įstatymas. Jame savivaldybių funkcijos skirstomos į savarankiškasias, priskirtąsias, valstybines ir sutartines. Taigi savivaldybės turi teisę tvarkyti ūkinius bei kultūrinius reikalus. Nemažą dalį funkcijų ji gali vykdyti be jokio įsikišimo iš kitų valdymo institucijų, kitiems sprendimas būtinas aukštesniųjų institucijų pritarimas (Guoga, Gudelis, 2003).

Lietuvai įstojus į ES atsivėrė plačios galimybės ir švietimo srityje. Parama iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų leido rajonui sparčiai plėtoti ūkį ir kultūrą. Pasinaudojus parama renovuojamos rajono mokyklos, organizuojami kursai žmonėms užsiregistravusiems darbo biržoje, įsteigti nemokami vaikų priežiūros centrai. Pablogėjusi ekonominė situacija šalyje neaplenkė ir rajono savivaldybės, teko susidurti su nenumatytais sunkumais: sunkiai sekėsi paskirstyti smarkai sumažėjusį biudžetą, blogėjant ekonominei situacijai, mažėja rajono visuomenės aktyvumas ir optimizmas. Mažeikių savivaldybė, kaip ir kitos Lietuvos savivaldybės, yra suvaržyta aukštesnių valdžios institucijų. Savivaldybių lėšų taupymas palietė ir neformalųjį švietimą, siekiant sutaupyti kaip kurių neformaliojo švietimo veiklų buvo visai atsisakyta. Tikimasi, jog situaciją neformaliojo švietimo srityje pagerins „krepšelio“ įvedimas. Valstybė vienam vaikui per mėnesį skirs 100 litų krepšėlį. O tai reiškia, kad mažesnėse gyvenvietėse ir keliems vaikams bus galima organizuoti juos dominančius būrelius ar kitus užklasinius užsiėmimus.

Ekonominiai veiksniai. Ekonominiu požiūriu rajonas turi keletą išskirtinių bruožų: ribojasi su

Latvija ir yra vienas atokiausių rajonų respublikoje. Čia įsikūrusi viena didžiausių įmonių Lietuvoje „Orlen Lietuva“. Rajone gerų specialistų nestokoja švietimo ir kultūros institucijos. Nemaža dalis specialistų nuolat tobulina savo žinias, veikloje naudoja naujausius savo srities pasiekimus. Neblogai išplėtotą švietimo, socialinės ir sveikatos apsaugos, kultūros ir sporto paslaugų infrastruktūra. Atsiranda naujų tendencijų kaimo ūkių struktūroje (specializacija, ūkių stambėjimas, alternatyvių žemės ūkio verslų plėtra.). Šios tendencijos turi dvejopą reikšmę iš vienos pusės skatina rajono ekonomikos augimą, iš antros – stabdo kaimo bendruomenių vystimąsi: kaime uždaromi kultūros židiniai – mokyklos, bibliotekos. Rajone gerai išplėtotas kelių tinklas, pakanka geriamojo vandens, kruopščiai ir nuolat vykdomi gamtinės aplinkos tyrimai. Savivaldybė ieško ir randa galimybių užsitikrinti rajonui itin reikalingų projektų finansavimą iš ES paramos programų (PHARE, ISPA, SAPARD) ir struktūrinių fondų.

Socialiniai veiksniai. Rajono, švietimo įstaigoms būdingi šie bruožai:

- Trūksta lėšų įrangai atnaujinti ir darbo priemonėms įsigyti; darbuotojų kvalifikacijai kelti ir paslaugų prieinamumui, ypač neįgaliesiems, didinti;
- Nebaigtas pertvarkyti bendrojo lavinimo įstaigų tinklas;
- Švietimo ir kultūros įstaigose trūksta kompiuterinės programinės įrangos, nemaža dalis rajono mokytojų ir kultūros darbuotojų dar stokoja bazinių kompiuterinio raštingumo įgūdžių.

Dėl nesibaigiančios reformos, mokyklų pertvarkos, švietimui skirtų lėšų taupymo, prastėja švietimo kokybė. Dėl nežinomybės, aiškios perspektyvos nebuvimo ugdymo įstaigas ketina palikti kūrybiškiausi, darbščiausi mokytojai. Dėl to, kad į mokyklas kasmet ateina mažiau vaikų, mažėja švietimo darbuotojų atlyginimai, neužtikrinamos jiems kitos socialinės garantijos. Dėl didėjančios emigracijos rajone sparčiai daugėja socialiai problemišku šeimų – nepilnų šeimų, šeimų iš kurių tėvai yra išvykę į kitas ES valstybes. Iš rajono mokyklų, net nelaukė mokslo metų pabaigos, išvyksta mokiniai pas kitose šalyse apsigyvenusius ir ten dirbančius tėvus.

Didėja socialinė atskirtis: labiau pasiturinčių tėvų vaikai mokosi muzikos, dailės, choreografijos, sporto ir kitose neformaliojo švietimo įstaigose, tuo tarpu atokesnių kaimo vietovių ar skurdžiai gyvenančių šeimų gabūs vaikai galimybių lavintis šiose įstaigose neturi.

Neformaliojo švietimo veiklos pasirinkimas neformaliojo švietimo įstaigose sumažėjo, nes taupyti priversti mokyklų vadovai pirmiausia susiaurino neformaliojo švietimo programas, sumažino būrelių skaičių, - mažinimo vėjus pirmiausia prasideda nuo neformaliojo švietimo.

Technologiniai veiksniai. Švietimo reformos trukmė ir sėkmė didele dalimi priklausys nuo

informacijos ir komunikacijos technologijų integravimo į švietimo įstaigas. Rajone kol kas nepakankamas bendrojo lavinimo ir neformaliojo švietimo įstaigų kompiuterizavimas, didesnė dalis turimų kompiuterių yra pasenusių modelių, mažos galimybės švietimo procese naudotis interneto informacijos šaltiniais, bendrojo lavinimo dalykų mokymui trūksta kompiuterinių mokymo priemonių. Profesinio mokymo priemonės ir įranga pasenusios, neatitinka praktinių mokymo poreikių, mokymas mažai kompiuterizuotas, trūksta kompiuterinių mokymo priemonių.

Taigi, įgyvendinant švietimo politiką dažnai einama lengviausiu keliu: vykdomas švietimo įstaigų optimizavimas, dėl mažėjančio mokinių skaičiaus uždaromo neperspektyviomis laikomos neformaliojo švietimo įstaigos, taip didinamos veikiančių įstaigų mokinių grupės, dėl to prastėja švietimo kokybė. Mažėja valstybės finansavimas neformaliojo švietimo įstaigoms, tai našta perkeliama savivaldybėms. Naujausiu Švietimo ir mokslo ministro siūlymu, savivaldybėms rekomenduojama pačioms įgyvendinti mokinio „krepšelio“ finansavimo modelį neformaliojo švietimo įstaigoje, kas pareikalautų iš savivaldybių nemažai papildomų lėšų.

3.4. Neformaliojo švietimo valdymo tobulinimas paslaugų prieinamumo aspektu: ekspertų nuomonės raiška

Ekspertų nuomonės ir vertinimai leidžia geriau suvokti esamą neformaliojo švietimo valdymo situaciją ir įsivaizduojamą ateities modelį. Kadangi tyrime dalyvavo ekspertai, turintys ne mažą darbo patirtį švietimo srityje, todėl galime teigti, jog kiekvieno iš jų nuomonė ir vertinimas apie šiandieninę neformaliojo švietimo valdymo situaciją, prieinamumo galimybių didinimą, bei ateities perspektyvų yra pagrįsta ir kompetentinga.

Švietimo politika neformaliojo švietimo aspektu. Neformalusis švietimas moksliskai pradėtas nagrinėti gana neseniai, juo susidomėta tik praėjusio amžiaus šeštojo dešimtmečio pabaigoje. Tačiau šiuo metu neformalusis švietimas yra pripažįstamas kaip sudedamoji Lietuvos švietimo sistemos dalis, kurios veikla reglamentuojama Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatomis, Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija. Lietuvos mokslininkai S. Ignatavičius, S. Matakaitė, I. Šutinienė, T. Tamošiūnas (2003), G. Kvietkienė (2006) tyrė popamokinės veiklos veiksmingumą, neformaliojo švietimo sąnaudas bei prieinamumą.

Atliekant ekspertų interviu buvo siekta išsiaiškinti Mažeikių rajono švietimo ekspertų nuomonę, ar jų manymu Lietuvos švietimo sistemoje pakankamai dėmesio skiriama neformaliajam švietimui. Dauguma ekspertų mano (9 ekspertai teigia, jog pakanka, 2 ekspertai – nepakanka), jog dėmesys neformaliajam švietimui yra pakankamas. Ekspertas A12 teigia, jog pastaruoju metu neformaliajam

švietimui yra skiriama daug dėmesio, švietimas vis labiau orientuotas į kiekvieno vaiko individualius poreikius, jauno žmogaus prisitaikymą visuomenėje, integraciją į darbo rinką, o laukiami rezultatai pasiekiami tik derinant neformalųjį ir formalųjį švietimą. Respondento A5 nuomone, yra daug kalbama apie neformaliojo švietimo naudą, poreikį, keliamus tikslus, tačiau klausimai, susiję su neformaliojo švietimo veiklų organizavimu bei įgyvendinimu, paliekami spręsti pačioms mokykloms. Ekspertas A8 pažymi, jog pagrindiniai trūkumai atsiranda dėl finansavimo stokos: mokyklose trūksta žaidimo aikštelių, sporto aikštynų, kur vaikai galėtų leisti laisvą laiką bei kur būtų vykdomos neformaliojo švietimo veiklos. Ekspertas A9 taip pat pritaria šiai nuomonei ir pažymi, jog teoriškai dėmesio pakanka, tačiau trūksta priemonių ir lėšų veiklos vykdymui. Respondentas teigia, jog neformalusis švietimas daugeliu atveju vykdomas savanorystės principais iš asmeninių lėšų. Ekspertas taip pat pažymi, jog nebėra skelbiami projektų konkursai, kurių dėka buvo gaunamas finansavimas veikloms bei renginiams organizuoti ir vykdyti.

Respondentų nuomonė patvirtina, kad pastaruoju metu tiek mokslo erdvėje, tiek praktikoje diskusijose *vis daugiau diskutuojama apie neformaliojo švietimo poreikį ir naudą, tačiau pripažįsta, jog dėl nepakankamo finansavimo, inventorius trūkumo sunku įgyvendinti neformaliajam švietimui keliamus tikslus.*

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje aiškiai išdėstyt tikslai, uždaviniai, principai, pažymima kokios įgyjamos kompetencijos, bei koks yra laukiamas neformaliojo švietimo rezultatas asmeniui bei visuomenei. Šiame tyrime buvo siekta išsiaiškinti ar ekspertų nuomone, už švietimą atsakingi asmenys pakankamai diskutuoja apie neformaliojo švietimo paskirtį ir tikslus. Dauguma ekspertų (9 ekspertai) teigia, jog diskutuojama pakankamai. Ekspertas A10 teigia, jog didžiausias dėmesys skiriamas vaikų saviraiškos poreikių tenkinimui, kūrybiškumo ugdymui, turiningam laisvalaikio leidimui, socializacijai. Respondentas A1 pabrėžia, jog daugiausia dėmesio, kalbant apie neformalųjį švietimą, sulaukia ikimokyklinis švietimas. Švietimo ir mokslo ministerija yra numačiusi nuo 2013 metų pradžios dvigubai didinti ikimokyklinio ugdymo krepšelį. Bus finansuojamos ne 4 val., o 8 val. per dieną arba 40 val. per savaitę. Tam papildomai numatyta skirti apie 230 mln. Lt. Respondentas A9 pažymi, jog diskutuojama daug apie neformaliojo švietimo svarbą, tikslus, laukiamus rezultatus, tačiau nesulaukiama realios paramos. Ekspertas A11 teigia, jog vadovaujamoje mokykloje neformaliajam švietimui skirtos valandos visada panaudojamos atsižvelgus į tėvų ir vaikų poreikius bei mokytojų galimybes, tačiau ne visose mokyklose taip yra, todėl kartais pasigendama švietimo atstovų dėmesio. Respondentas A12 pažymi, jog diskutuojama yra mokyklose, tarp mokyklų, tarp mokyklų ir švietimo skyriaus, siekiant priimti tokius sprendimus, kad būtų įgyvendinami neformaliajam švietimui keliami tikslai.

Galima teigti, jog švietimo formuotojai ir įgyvendintojai, ugdymo institucijų bendruomenių atstovai ***pakankamai diskutuoja apie neformaliojo švietimo paskirtį ir tikslus***, kiekviena švietimo įstaiga tai įgyvendina atsižvelgdama į savo galimybes bei keliamus prioritetus. ***Išskirtinio Švietimo ir mokslo ministerijos dėmesio sulaukia ikimokyklinis švietimas.***

Apklaustųjų Mažeikių rajono ekspertų manymu valstybė teisinėmis priemonėmis užtikrina kokybišką neformaliojo švietimo paslaugų teikimą. Tačiau ekspertai A9 ir A8 pažymi, jog dėl lėšų trūkumo mokyklos yra priverstos mažinti, o kai kuriais atvejais visai panaikinti būrelių veiklai skirtas valandas, naikinamos neformalaus švietimo įstaigos. Respondentas A11 nepritaria šiai nuomonei ir teigia, jog rajono savivaldybė labai teigiamai žiūri į neformaliojo švietimo įstaigas, jų išsaugojimą, bei suteikia galimybę jose dalyvauti kaimo vaikams. Tačiau atsakant į klausimą ar Lietuvos švietimo politikai sėkmingai sekasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus ekspertų nuomonės išsiskyrė (5 ekspertai atsakė taip, 4 – ne, 2 – ne visada). Ekspertas A8 labai kategoriškas šiuo klausimu ir teigia, švietimo politika Lietuvoje yra visiškai sugriauta, vykdomos reformos neatsižvelgiant nei į mokytojų, nei į mokinių bei jų tėvų interesus. Respondento A10 nuomone, ne visada yra įgyvendinami užsibrėžti tikslai.: formaliojo švietimo krūvis mokiniams yra didelis ir kiekvienoje aukštesnėje klasėje vis didėja, todėl mokiniai nespėja dalyvauti neformaliojo švietimo veiklose. Taip pat ekspertai pažymi, kad švietimo tikslai įgyvendinami pedagogų altruizmo, mokinių tėvų asmeninių lėšų bei entuziazmo dėka.

Respondentai pripažįsta, jog švietimo politikai ne visada sėkmingai sekasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus, kadangi ***švietimo politika dažnai formuojama siekiant sumažinti kaštus, taip nukenčia švietimo paslaugų kokybę. Didelis formaliojo švietimo krūvis dažnai mokinius priverčia atsisakyti neformaliojo švietimo veiklų.***

Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti kaip būtų galima siekti efektyvesnio švietimo. Ekspertai A3 ir A8 išskiria didesnę finansavimą bei specialistų pritraukimą. Ekspertas A10 teigia, jog nėra pastovumo, trūksta aiškumo pačiuose dokumentuose, nėra svarstymo bendruomenėse, mažai remiamos pačių vaikų veiklos – tai pagrindinės priežastys, kurios trukdo neformaliojo švietimo plėtrai, siekiant efektyvesnio neformaliojo švietimo. Respondentas A9 teigia, jog geriausia paskata – deramas veiklos finansinis įvertinimas. Šiandien neformaliojo švietimo plėtra ir įgyvendinimas laikosi tik pedagogų patriotizmo ir mokinių tėvų finansavimo dėka. Ekspertas A1 mano, kad neformaliojo švietimo plėtra Mažeikių mieste yra pakankama: yra įvairių ikimokyklinio švietimo modelių (prailginto buvimo grupės, ankstyvojo amžiaus grupės, savaitinės grupės), bei įvairiais metodais dirbančių ikimokyklinių grupių (Montessori, Valdorfo ir kt.). Įstaigose veikia neformaliojo švietimo būreliai (choreografijos, meno ir kt.). Ekspertai A6 ir A7 pažymi, jog nepritaria mokyklų tinklo optimizavimui, kuris vykdomas neatsižvelgiant į daugybę faktorių, tokiu būdu tikrai nėra siekiamas efektyvesnis švietimas. Respondentai teigia, jog

bendrojo lavinimo mokykla yra ir neformaliojo švietimo teikėja, todėl uždarius mokyklas, mokiniams tampa neprieinamas neformalusis švietimas. Ekspertas A4 teigia, jog norint siekti neformaliojo švietimo plėtros ir sėkmingai įgyvendinti keliamus tikslus būtina motyvuoti vaikus, kalbėti apie neformaliojo švietimo svarbą jų ateičiai. Šiai nuomone pritaria ir ekspertas A11, kuris pažymi, jog kuo daugiau vaikų pavyks įtraukti į neformaliojo švietimo veiklas, tuo mažiau vaikų šlaistysis gatvėmis ir bus linkę nusikalsti, todėl būtina vaikus užimti atsižvelgiant į jų poreikius bei pageidavimus. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijoje teigiama, jog siekiant įgyvendinti koncepcija, tuo pačiu siekiant, kad neformalusis švietimas taptų kuo efektyvesnis reikia sukurti neformaliojo švietimo būdų įgytų kompetencijų pripažinimo sistemą, suteikiančią asmeniui didesnes galimybes įgyti profesinę kvalifikaciją, siekti aukštojo mokslo ar įsidarbinti; tobulinti teisės aktus, reglamentuojančius neformaliojo vaikų švietimo mokytojų atestaciją; parengti rekomendacijas neformaliojo vaikų švietimo teikėjų veiklos įvertinimui (įvertinimui). Šiuo klausimu panašiai pasisakė ekspertas A12 kuris teigia, jog sunku matyti neformaliojo švietimo pasiekimus, nėra įgytų kompetencijų pripažinimo sistemos, nėra įstatymų reglamentuojančių neformaliojo švietimo mokytojų atestaciją.

Apibendrintai galima teikti, jog ***Mažeikių mieste didelis dėmesys yra skiriamas neformaliojo švietimo efektyvumo didinimui ir plėtrai. Plati neformaliojo švietimo veiklų įvairovė***, ikimokyklinėse įstaigose tėvai gali rinktis pagal kokį metodą bus ugdomas jų vaikas. Tačiau ekspertai pripažįsta, jog ***mokyklų optimizavimas, finansavimo stoka, neformaliojo švietimo įgytų žinių vertinimo sistemos, bei mokytojų atestaciją reglamentuojančių dokumentų nebuvimas yra tie veiksniai, kurie trukdo siekti efektyvesnio švietimo, bei neformaliojo švietimo plėtros.***

Neformaliojo švietimo valdymo situacija. Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti ar bendrojo lavinimo mokyklose yra pakankamai dėmesio skiriama neformaliojo švietimo vystymui. Ekspertų nuomonės išsiskyrė : aštuoni ekspertai mano, jog skiriamas pakankamas dėmesys, kiti keturi mano, jog dėmesio skiriama nepakankamai. Eksperto A5 nuomone, bendrojo lavinimo mokyklose vis dėlto pagrindinis dėmesys yra skiriamas formaliajam švietimui, o neformalusis švietimas lieka antroje vietoje. Geresnė situacija yra neformaliojo švietimo įstaigose, kur visas dėmesys skiriamas neformaliojo švietimo vystymui. Šiai nuomonei pritaria ir ekspertas A1, kuris pažymi, jog reikėtų siekti įvairesnių neformaliojo švietimo formų bendrojo lavinimo mokyklose. Eksperto A8 nuomone dėmesys yra nepakankamas: per mažai skiriama valandų neformaliojo švietimo veiklai, per mažas finansavimas. Eksperto A11 nuomone kiekvienoje mokyklose yra skirtingai: tai priklauso nuo dirbančių specialistų, turimų sąlygų: sporto salės, sporto aikštynų, muzikos, sporto, choreografijos specialistų, sporto ir muzikos inventoriaus.

Taigi, galima teigti, jog *didesnis dėmesys neformaliojo švietimo vystymui yra skiriamas neformaliojo švietimo įstaigose. Tuo tarpu bendrojo lavinimo mokyklos vis dar labiau orientuojasi į formaliojo švietimo veiklas, todėl neformaliajam švietimui dažnai pritrūksta dėmesio: pasigendama įvairesnių veiklų, priemonių toms veikloms vykdyti.*

Respondentų buvo klausiami kokie yra pagrindiniai trūkumai neformaliojo švietimo vystymui bendrojo lavinimo mokyklų valdymo srityje bei ar pakankamas dėmesys yra skiriamas neformaliojo švietimo organizavimui, planavimui ir kontrolei. Trijų ekspertų nuomone trūkumų nėra ir dėmesio skiriama pakankamai. Ekspertai A2 ir A8 pažymi, jog neformaliosios veiklos organizavimui bendrojo lavinimo mokyklose skiriamas per mažas valandų skaičius. Ekspertai A6 ir A7 teigia, jog neturi galimybės patenkinti išskirtinius mokinių poreikius, todėl tokiu atveju mokiniams rekomenduojama rinktis neformaliojo švietimo įstaigas. Respondento A10 teigimu, lengviau yra mažoms mokykloms, kur mažiau mokinių, ten užtenka skiriamų valandų neformaliojo švietimo veikloms, yra galimybė į veiklas įtraukti daugiau mokinių, tačiau ekspertas pažymi, jog nėra skaidrios ir struktūrizuotos apskaitos sistemos neformaliajam švietimui, todėl sunku įvertinti ir išanalizuoti rezultatus. Šiai nuomonei pritaria ekspertai A5 ir A12 ir teigia, jog organizavimas ir planavimas vyksta gana sklandžiai, tačiau sunku kontroliuoti veiklas: bendrojo lavinimo mokyklose neformaliojo švietimo veikla nėra privaloma, nėra kaip vertinti vaikų pasiekimų. Ekspertas A9 mano, jog dėl to kad mokyklos yra priverstos taupyti lėšas, labiausiai nukenčia neformalusis švietimas bendrojo lavinimo mokyklose. Respondento A11 nuomone bendrojo lavinimo mokyklose labiausiai trūkta specialistų neformaliojo švietimo veikloms bei lėšų inventoriui įsigyti, tai trukdo neformaliojo švietimo vystimui bendrojo lavinimo mokyklose.

J. Dapšienė (2011) atliktame tyrime „Neformaliojo švietimo ypatumai bendrojo lavinimo mokykloje“ išskiria problemas su kuriomis yra susiduriama organizuojant, planuojant ir įgyvendinant neformaliojo švietimo veiklas. 5 lentelėje pateikiamos problemos kurios išryškėjo J. Dapšienės atliktame tyrime ir Mažeikių rajono ekspertų pastebėjimai.

5 lentelė. Neformaliojo švietimo valdymo problemos bendrojo lavinimo mokyklose

J. Dapšienės (2011) išskiriamos problemos	Mažeikių rajono švietimo ekspertų išskiriamos problemos
Nevisiškai patenkinami mokinių poreikiai.	Bendrojo lavinimo mokykla negali patenkinti individualių mokinių poreikių, todėl rekomenduoja pasirinkti neformaliojo ugdymo įstaigas.
Mažėjantis valandų skaičius neformaliajam švietimui.	Bendrojo lavinimo mokyklos vis dar labiau orientuojasi į formaliojo švietimo veiklas. Dėl lėšų taupymo siauriamos neformaliojo švietimo veiklos.
„Pririšimas“ prie ugdymo plano ir nustatytas mokinių skaičius būrelyje.	Į būrelius vykstančius bendrojo lavinimo mokyklose yra priimami visi norintys dalyvauti mokiniai, tačiau dažniausiai motyvuoti lankyti neformaliojo švietimo veiklas yra gerai besimokantys vaikai.
Įrangos trūkumas specializuotiems sporto būreliams.	Dėl inventoriaus trūkumo dažnai bendrojo lavinimo mokyklos yra priverstos atsisakyti vaikams patrauklių veiklų.
Dažnai būrelių vadovams nėra galimybės dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose, kuriuos organizuoja neformaliojo vaikų ir jaunimo ugdymo centrai.	Ne visų švietimo institucijų vadovai suteikia galimybę dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose. Kai kurie būrelių vadovai patys nėra suinteresuoti dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo renginiuose.
Neformaliajam švietimui bendrojo lavinimo mokyklose skiriama mažai dėmesio valstybės lygmeniu, nes neformaliojo švietimo pasiekimai nefiksuojami brandos atestatuose.	Sunku matyti neformaliojo švietimo pasiekimus, nėra įgytų kompetencijų pripažinimo sistemos.

Šaltinis: J. Dapšienė (2011). *Neformaliojo švietimo ypatumai bendrojo lavinimo mokykloje*. Informacija internete 2012-10-25 (http://www.lvjc.lt/uploads/File/projektai_renginiai/renginiai_2011/2011_DALYTES%20konferencija/Jandvyga%20Dapsiene.pdf) (sudaryta autorės remiantis informacija).

Apibendrintai galima teigi, jog kiekviena *bendrojo lavinimo mokykla neformaliojo švietimo veiklas vykdo pagal savo požiūrį į šio ugdymo svarbą bei turimas galimybes*. Mokyklos vadovams paliekama spręsti, kaip jie panaudoja neformaliajam švietimui skirtas valandas. *Per mažas dėmesys neformaliojo švietimo veikloms valstybės lygmeniu, inventoriaus stoka, vaikų pasiekimų vertinimo nebuvimas yra pagrindiniai trūkumai neformaliojo švietimo vystymui bendrojo lavinimo mokykloje*.

Dauguma ekspertų (8 ekspertai) teigia, jog švietimo darbuotojų kompetencija neformaliojo švietimo valdymo klausimais yra pakankama ir pažymi, jog Mažeikių rajono neformalaus švietimo sektoriuje dirba aukšto lygio, savo srities specialistai. Trys ekspertai teigia, jog darbuotojų kompetencija ne visose mokyklose yra pakankama. Eksperto A5 nuomone geresnė situacija yra

neformaliojo švietimo įstaigose, kur visi dirbantieji yra savo sričių specialistai. Bendrojo lavinimo mokyklose vadovai dažnai priversti rinktis tas neformaliojo švietimo veiklas, kurias galėtų vesti mokykloje dirbantys dalykų mokytojai. Pagrindinę problemą susijusią su neformaliojo švietimo valdymu du respondentai įvardino finansavimo trūkumą. Kaip problemos sprendimą ekspertai siūlo steigti daugiau ir įvairesnių neformaliojo švietimo veiklų, organizuoti kursus neformaliojo švietimo darbuotojų kompetencijai didinti. Ekspertas A5 pažymi, jog bendrojo lavinimo mokyklose per daug funkcijų yra skiriama vienam žmogui, todėl gali nukentėti neformaliojo švietimo valdymas. Respondento A12 nuomone, bendrojo lavinimo mokyklose pasirenkamos tos veiklos, kurių sričių specialistai dirba mokyklose ir kurioms nereikia papildomų priemonių, veiklos kartojasi metai iš metų, dažnai vaikams pabodusios, neatsižvelgiama į vaikų poreikius.

Galima teigti, jog *švietimo sistemos darbuotojams yra keliami aukšti kvalifikaciniai reikalavimai*, tačiau pagrindinė problema yra bendrojo lavinimo mokyklose, kur veiklas veda tik tie mokytojai, kurie dirba mokykloje, *taupydama lėšas mokykla nesamdo specialistų neformaliojo švietimo veikloms organizuoti ir vykdyti. Dėl šios priežasties neformaliojo švietimo veiklos dažnai kartojasi ir netenkina vaikų poreikių.*

Dažnai neformaliojo švietimo įstaigos orientuojasi pirmiausia į gabių vaikų ugdymą, tikrinami vaikų, norinčių lankyti neformaliojo švietimo įstaigą, gabumai. Ekspertų buvo klausama kaip jų nuomone, turėtų keistis švietimo institucijų valdymas, kad tiek pat dėmesio ir galimybių sulauktų ir mažiau motyvuoti vaikai. Ekspertas A9 teigia, jog kaimo mokyklos neturi iš ko rinktis – laukiamas kiekvienas, norintis lankyti būrelį, mokynys. Kalbant apie Mažeikių miesto neformaliojo švietimo įstaigas - pageidaujami visi norintys, turinys galimybių užsimokėti. Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatose teigiama, jog visi specialiujų poreikių vaikai ir jaunimas turėtų galimybę mokytis visų tipų mokyklose jiems palankioje ugdymo aplinkoje pagal formaliojo ir neformaliojo švietimo programas. Tačiau kai kuriose mokyklose tai vis dar yra problema. Kaip teigia ekspertas A10 labai svarbūs yra pačios švietimo įstaigos išsikelti prioritetai, ar atsižvelgiama į visus vaikus. Iš tiesų daugelyje mokyklų nėra silpnesniųjų vaikų integracijos į neformaliojo švietimo veiklas. Neformaliojo švietimo įstaigose užsiėmimai yra mokami, todėl socialinės atskirties vaikai negali jų lankyti. Ekspertas A12 teigia, kad specialiujų poreikių vaikai sėkmingai integruojami į popamokinę veiklą bendrojo lavinimo mokyklose, tačiau neformaliojo švietimo įstaigos dažnai nėra pritaikytos tokiems vaikams. Kitų ekspertų nuomone bendrojo lavinimo mokyklose visiems vaikams suteikiama vienoda galimybė lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus.

Apibendrintai galima teigti, jog vaikų susidomėjimas ar nesidomėjimas švietimo įstaigose vystančiomis neformaliojo švietimo veiklomis yra pačių vaikų pasirinkimas. Įstaigų vadovai

(pavaduotojai) nesijaučia turintys motyvuoti vaikus veiklai. *Respondentai patvirtino nuomonę, jog neformaliojo švietimo įstaigos pirmiausia orientuojasi į gabių vaikų švietimą.* Kitokia situacija yra bendrojo lavinimo mokyklose, *priimami visi norintys, tačiau dažniausiai motyvuoti lankyti neformaliojo švietimo veiklas yra gerai besimokantys vaikai.*

Reformos neformaliajame švietime. Buvęs Švietimo ir mokslo ministras G. Steponavičius kalbėdamas apie krepšelio įvedimą neformaliajam švietime įvardino tai kaip išeitį didinant neformaliojo švietimo prieinamumą ir lygias galimybes visiems vaikams. Šiuo tyrimu buvo siekta išsiaiškinti Mažeikių rajono ekspertų nuomonę vertinant neformaliojo švietimo pertvarką – krepšelio įvedimą. Teigiamai švietimo pertvarką vertina ekspertai A1, A2, A5, A8 ir A12, neigiamai – A3, A4, A6, A7, A9, A10, A11. Dauguma teigiamai reformą vertinančių specialistų yra iš miesto mokyklų bei neformaliojo švietimo įstaigų. Neigiamai reformą vertina dauguma rajono bendrojo lavinimo mokyklų ekspertai.

2011 metų spalio mėn. vykusioje konferencijoje „Liberalų atsakas XXI a. iššūkiams europietiškoje Lietuvoje“ buvo pristatyta tema „Neformalusis ugdymas visiems: krepšelio sistema“, kurioje teigiama, jog krepšelis – tai priemonė įtraukti į neformalųjį švietimą kuo daugiau vaikų, paskatinti veiklų įvairovę ir gausos augimą, užtikrinti kiekvieno vaiko atžvilgiu teisingą finansavimą, pritraukti papildomas lėšas efektyviam panaudojimui švietime. Ekspertai teigiamai vertinantys krepšelio įvedimą neformaliajame švietime, teigia, jog tai suteiks visiems vaikams vienodas galimybes lankyti neformaliojo švietimo įstaigas. Kita pusė respondentų, kurie nepitaria krepšelio įvedimui argumentuoja, jog Švietimo ir mokslo ministerijos politika yra atitrūkusi nuo realybės, tėvų finansinė parama vis tiek bus reikalinga priemonėms, rūbams, kelionėms, koncertams. Taip pat neišspręstas vaikų pavėžėjimo klausimas. Ekspertai įsitikinę, jog krepšelio įvedimas supriešins neformaliojo švietimo įstaigas bei skatins privačių neformaliojo švietimo įstaigų kūrimąsi. Rajono mokyklų ekspertai mano, jog socialinės atskirties bei kaimo vaikų naujoji reforma nepasieks.

Buvęs Švietimo ir mokslo ministras G. Steponavičius teigia, jog įvedus krepšelių įstaigų vadovai bus labiau suinteresuoti teikti kokybiškesnius bei išskirtinius neformaliojo švietimo užsiėmimus taip siekdami pritraukti kuo daugiau vaikų. Tam pritaria ir ekspertai teigiamai vertinantys reformą. Kita pusė ekspertų mano, jog kokybė nesikeis, viskas bus paremta tuo, kad sąrašė būtų kuo daugiau vaikų. Tačiau tik trys ekspertai mano, jog Švietimo ir mokslo ministerijos prognozės, kad pakeitus finansavimo modelį vaikų, lankančių neformaliojo švietimo įstaigas nuo 22 proc. padidės iki 50 proc. yra realios. Du ekspertai nesiryžta prognozuoti, kiek vaikų galėtų pritraukti neformaliojo švietimo įstaigos pakeitus finansavimo tvarką. Kiti šeši mano, jog tokios prognozės nerealios ir teigia, jog kaimo

vaikų, kurių atskirtis didelė, situacija nesikeis. Ekspertai teigia, jog gali susiklostyti tokia situacija, jog vaiko krepšelis naudojamas, nors vaikas užsiėmimų nelanko. Ekspertas A12 mano, kad tokių rezultatų nesieksime per metus, tačiau žiūrint į ateitį tikėtina, kad bendromis pastangomis bus tokie rezultatai pasiekti.

Dauguma apklaustųjų (7 ekspertai) mano, jog krepšelis neformaliajam švietimui yra priemonė užtikrinti kiekvieno vaiko atžvilgiu teisingą finansavimą ir teigia, kad tai užtikrins neformaliojo švietimo prieinamumą visiems norintiems, tačiau tik tuo atveju jei nebus reikalingos asmeninės lėšos. Ekspertas A3 teigia, jog reformos nėra reikalingos, dabartinė situacija yra tokia, jog prieinamumas visiems norintiems yra užtikrinamas. Ekspertai A6, A7 ir A9 įsitikinę, jog socialiai remtinų, minimalias pajamas gaunančių bei kaimo vietovėse gyvenančių šeimų vaikams situacija nepasikeis.

Apibendrinant ekspertų nuomonę galima teigti, jog ***krepšelio įvedimas neformaliajam švietimui būtų naudingas mieste gyvenantiems, motyvuotiems lankyti neformaliojo švietimo įstaigą vaikams.*** Tačiau tai neišspendžia kaimo vaikų neformaliojo švietimo prieinamumo problemos. Asmeninės lėšos lankantiems neformaliojo švietimo įstaigas vis tiek bus reikalingos (kelionėms, rūbams), be to neišspręsta rajono vaikų pavėžėjimo į neformaliojo švietimo įstaigas problema.

Neformaliojo švietimo situacija Mažeikių rajone. Visi apklausti ekspertai mano, jog Mažeikių rajone yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo plėtrai. Ekspertas A9 teigia, jog pagrindinė Mažeikių rajono neformaliojo švietimo problema – pavėžėjimas bei piniginės rinkliavos norintiems dalyvauti renginiuose vaikams. Respondentai A5, A8 ir A12 teigia, jog prieinamumo problemas padėtų spręsti didinamas valandų skaičius neformaliajam švietimui, užsiėmimų įvairovės didinimas bendrojo lavinimo mokyklose, sudarytos sąlygos vaikams atvykti į neformaliojo švietimo įstaigas.

Galima teigti, jog Mažeikių rajone ***neformaliojo švietimo plėtrai yra skiriama daug dėmesio,*** tačiau dėl finansavimo trūkumo mokyklos nėra pajėgios įgyvendinti visų planų, kad neformaliojo švietimo veiklos taptų prieinamos visiems norintiems.

Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti, ar ekspertų nuomone Mažeikių rajono savivaldybė skiria pakankamai lėšų neformaliajam švietimui. Trys ekspertai atsakė, jog sunku vertinti, nes nežino apie kitų įstaigų gaunamas lėšas. Penki ekspertai teigia, jog lėšų skiriama pakankamai. Kiti keturi ekspertai teigia, jog lėšų nepakanka, dėl to kenčia ugdymo kokybė. Ekspertas A4 teigia, jog lėšų neformaliajam švietimui trūksta kaip ir daugelyje sričių, didesnis neformaliojo švietimo finansavimas praplėstų galimybes. Tačiau sunkmetis bei finansavimo sumažinimas padėjo pamatyti tinkamus švietimo įstaigų vadovus. Kai kurių rajono bendrojo lavinimo ir neformaliojo švietimo įstaigų vadovų iniciatyvos dėka,

įstaigos dalyvauja Europos Sąjungos finansuojamuose projektuose, taip pritraukdami lėšas į savo vadovaujamą įstaigą.

Ekspertai pripažįsta, jog Mažeikių rajone yra pakankama neformaliojo švietimo veiklų įvairovė. Jei vaikas neranda sau tinkančios veiklos bendrojo lavinimo mokykloje, gali rinktis iš neformaliojo švietimo įstaigų, kurių šešios yra Mažeikių mieste: V. Klovos muzikos mokykla, sporto mokykla, dailės mokykla, choreografijos mokykla, moksleivių techninės kūrybos centras, moksleivių namai, ir viena rajone - Vieکشنیų Vinco Beniušio meno mokykla. Penki ekspertai, dirbantys Mažeikių miesto švietimo įstaigose mano, jog Mažeikių rajone visi vaikai turi vienodas galimybes lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus, tačiau ekspertai dirbantys rajono švietimo įstaigose teigia, jog kaime gyvenantiems vaikams dažnai yra neprieinamas neformalusis švietimas. Neformaliojo švietimo įstaigas tokie vaikai gali lankyti tik tuo atveju, jei į užsiėmimus veža ir pasiima tėvai. Socialiai remtinų šeimų vaikams taip pat dažnai nėra galimybės lankyti neformaliojo švietimo įstaigų, nes užsiėmimai yra mokami, lieka tik bendrojo lavinimo mokyklose vykstantys užsiėmimai, kurie apmokami iš mokinio krepšelio lėšų.

Dauguma ekspertų namo, jog Mažeikių rajono neformaliojo švietimo įstaigas teoriškai gali lankyti visi norintys, ekspertas A1 pažymi, jog vietų trūksta tik kai kuriose sporto srityse, kur reikalinga speciali įrangą pvz. baseinas. Respondentai pažymi, jog reali situacija yra kitokia: dėl sunkios šeimos finansinės padėties bei neturėjimo galimybės atvykti į įstaigą daug vaikų neformaliojo švietimo įstaigų nelanko.

Apibendrintai galima teigti, jog ***Mažeikių rajone yra gana platus neformaliojo švietimo veiklų pasirinkimas. Galimybės lankyti neformaliojo švietimo įstaigas dažnai neturi kaime gyvenantys vaikai ir vaikai iš socialiai remtinų šeimų, nes užsiėmimai mokami ir nėra organizuojamas vaikų pavėžėjimas į neformaliojo švietimo įstaigas.***

Keturi ekspertai teigia, jog Mažeikių bendrojo lavinimo mokyklose yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo vystymui. Ekspertų A2, A5, A8, A9 nuomone, dėmesys nėra pakankamas, švietimas orientuotas į formalųjį švietimą, dėl lėšų trūkumo yra mažinamas neformaliojo švietimo valandų skaičius, dėl didelio formaliojo švietimo krūvio, dažnai neformaliojo švietimo valandos bendrojo lavinimo mokyklose yra skiriamos pasirenkamiems dalykams, pagilintiems dalykams ar jų moduliams mokytis. Ekspertas A12 pažymi, jog bendrojo lavinimo mokyklų darbuotojai turėtų labiau sudominti ir motyvuoti vaikus lankyti neformaliojo švietimo veiklas. Apklausti ekspertai teigia, jog švietimo darbuotojų kompetencija neformaliojo švietimo valdymo klausimais yra pakankama. Ekspertas A10 pažymi, kad vis dėlto nuolat reikia ugdyti mokytojų bendrąsias kompetencijas, dalytis patirtimi, idėjomis. Didžiausią problemą, susijusią su neformaliojo švietimo

valdymu, ekspertai įvardina nepakankamą neformaliojo švietimo finansavimą. Ekspertas A12 teigia, jog daugelyje mokyklų problema yra mokinių pritraukimas į neformaliojo švietimo veiklas, sprendimas būtų nepatrauklių veiklų keitimas labiau patraukliomis.

Ekspertai patvirtino nuomonę, jog *bendrojo lavinimo mokyklose dažnai švietimas orientuotas tik į formalųjį švietimą, tam panaudojamos ir neformaliajam švietimui skirtos valandos. Pagrindinės problemos susijusios su neformaliojo švietimo valdymu - nepakankamas finansavimas, vaikų motyvacijos trūkumas ir vaikams nepatrauklios neformaliojo švietimo veiklos.*

Apibendrinimas. Mažeikių rajono neformaliojo švietimo įstaigose gana plati neformaliojo švietimo veiklų įvairovė. Kalbant apie bendrojo lavinimo mokyklas – pasigendama veiklų, kurios tenkintų vaikų poreikius. Ekspertai argumentuoja tuo, jog neturi reikiamo inventoriaus, bei specialistų įvairesnėms veikloms. Todėl kiekviena bendrojo lavinimo mokykla renkasi tokias veiklas, kurioms nereikia specialių priemonių ar specialistų, dažnai neatsižvelgdama į vaikų poreikius.

Ekspertai patvirtino nuomonę, jog pastaruosiu metu vis daugiau diskutuojama apie neformalųjį švietimą, jo poreikį ir naudą, tačiau diskusijos dažnai yra tik teoriniame lygmenyje, mokyklos pasigenda realios pagalbos įgyvendinant užsibrėžtus tikslus. Taip pat ekspertai pripažįsta, jog švietimo politikos formuotojų ir įgyvendintojų dėmesio daugiausiai sulaukia ikimokyklinio švietimo įstaigos, kurioms jau nuo 2013 metų pradžios finansavimas žada būti dvigubinamas. Švietimo politika dažnai formuojama siekiant sumažinti kaštus ir padidinti švietimo paslaugų kokybę. Tačiau Mažeikių rajono ekspertai pripažįsta, jog švietimo politikos formuotojai mažindami kaštus neatsižvelgia, kaip gali nukentėti švietimo kokybė. Taip pat tyrimo metu pastebėta, jog pedagogai nėra suinteresuoti motyvuoti vaikus lankyti neformaliojo švietimo veiklas, todėl veiklas dažniausiai lanko gerai besimokantys, motyvuoti vaikai.

Ekspertai labai skirtingai vertina krepšelio įvedimą neformaliojo švietimo įstaigose, vieni mano, jog tai galimybė didinti neformaliojo švietimo prieinamumą, kiti, jog tai niekam nereikalinga reforma, kuri realios naudos vaikams neturės. Mažeikių rajono ekspertai patvirtino nuomonę, jog bendrojo lavinimo mokyklose švietimas vis dar orientuotas tik į formalųjį švietimą, akcentuojamas formaliojo švietimo metu įgytų žinių vertinimas, mokiniai skatinami siekti kuo aukštesnių rezultatų. Todėl dėl didelio formaliojo švietimo krūvio, vaikai priversti atsisakyti neformaliojo švietimo veiklų.

3.5. Neformaliojo švietimo valdymo paslaugų prieinamumo aspektu tobulinimo kryptys

Specialistai teigia, jog dabartinė situacija yra tokia, jog vaikų poreikiai tenkinami tik iš dalies, nes yra pasiūlos ir paklausos disproporcija. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerijos pažymyje „dėl neformaliojo švietimo organizavimo savivaldybių mokyklose“ (2008) teigiama, jog atlikus tyrimą, kaip organizuojamas neformalusis švietimas bendrojo lavinimo mokyklose, paaiškėjo, jog neformaliojo švietimo valandos skirstomos tik iš dalies patenkinti mokinių poreikius: neformaliojo švietimo valandos skirstomos įvertinus mokinio krepšelio lėšas, turimų būrelių specialistų skaičių, mokyklų tipą, ugdymo koncertus, klasių komplektų skaičių.

Tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti ar Mažeikių rajono švietimo įstaigų ekspertai pritaria šiai nuomonei ir ką būtų galima keisti, kad pagerėtų neformaliojo švietimo prieinamumas. Ekspertas A10 teigia, jog iš dalies sutinka, kad vaikų poreikiai tenkinami tik iš dalies, ir pažymi, jog švietimo politika turėtų skatinti įvairių veiklų būrimąsi bei įvairiomis priemonėmis informuoti visuomenę apie jų vaikams prieinamas neformaliojo švietimo veiklas. Ekspertų A1, A3, A12 ir A5 nuomone situaciją pagerintų jei būtų organizuojami rajono vaikų pavėžėjimai į neformaliojo švietimo įstaigas, būtų steigiami papildomi neformaliojo švietimo specialistų etatai ir neformalusis švietimas visiems būtų nemokamas. Ekspertas A12 pažymi, jog dažnai rajono vaikai lanko neformaliojo švietimo įstaigas, jei to nori ir randa galimybių jų tėvai. Respondento A2 nuomone, organizuojant neformalųjį švietimą turėtų būti labiau atsižvelgiama į regiono geografinę, ekonominę padėtį. Respondentas A8 mano, jog labiausiai neprieinamas neformalusis švietimas yra socialiai remtinų šeimų vaikams, todėl jo nuomone, tokiems vaikams neformalusis švietimas turėtų būti nemokamas. Panašios nuomonės yra ir ekspertai A9 ir A11. Jie teigia, jog rajone yra pakankamai didelė ir turininga neformaliojo švietimo, popamokinio mokinių užimtumo organizavimo pasiūla, tačiau finansai (būreliai mokami, arba iš dalies mokami, reikia pirkti priemones ir pan.) neleidžia mokiniams laisvai rinktis kokiuose neformaliojo švietimo užsiėmimuose dalyvauti. Ekspertai A6 ir A7 teigia, jog situacija yra pakankamai gera. Trūksta tik kai kurių institucijų teigiamo požiūrio ir išėties iš susiklėsčiosios situacijos ieškojimo. Taip teigiamą pavyzdį ekspertai pateikia Mažeikių V.Klovos muzikos mokyklos vadovybę, kurie trūkstant specialistų, jų ieškojo ir surado gretimuose rajonuose, taip išsaugodami įvairias veiklas savo įstaigoje. Pasak respondento A4, situacija gimnazijose yra geresnė, vaikai labiau motyvuoti lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus, o kai yra noras, atsiranda ir galimybės.

Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos įgyvendinimo priemonių plane 2008 – 2012 metams (patvirtinta LR švietimo ir mokslo ministro 2008 – 02 – 11, įsakymu Nr. ISAK – 361) išskiriamos tokios koncepcijos įgyvendinimo kryptys:

- sukurti ir įteisinti neformaliojo vaikų švietimo finansavimo sistemą, remiantis mokymo lėšų skyrimo vienam asmeniui principu;
- teisės aktais stiprinti savivaldybių atsakomybę už neformaliojo vaikų švietimo veiklą;
- sukurti neformaliojo švietimo būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistemą, suteikiančią asmeniui didesnes galimybes įgyti profesinę kvalifikaciją, siekti aukštojo mokslo ir įsidarbinti;
- sukurti neformaliojo vaikų švietimo teikėjų veiklos vertinimo sistemą;
- tobulinti neformaliojo vaikų švietimo mokytojų kvalifikaciją, atestaciją;
- organizuoti ir vykdyti neformaliojo vaikų švietimo sklaidą.

Kad būtų galima siekti neformaliojo švietimo prieinamumo visoms socialinės grupės apklausti Mažeikių rajono švietimo ekspertai siūlo:

- steigti daugiafunkcinius centrus kaimo vietovėse;
- vaikams iš socialinės rizikos šeimų teikti lengvatas neformaliojo švietimo įstaigose;
- bendrojo lavinimo mokyklose skirti daugiau valandų neformaliajam švietimui;
- didinti finansavimą neformaliojo švietimo veikloms;
- neformalaus švietimo įstaigas aprūpinti transportu vaikų pavėžėjimui;
- įvesti mokinio krepšelį neformaliojo švietimo įstaigose;
- pritraukti kuo daugiau aukštos kvalifikacijos specialistų, kurie sugebėtų motyvuoti vaikus;
- skirti daugiau darbuotojų neformaliajam švietimui;
- rengti finansuojamų projektų konkursus mokykloms.

Dauguma ekspertų pažymi, jog bendrojo lavinimo mokyklose neformalusis švietimas yra prieinamas visiems norintiems, tačiau labiau suinteresuoti yra gerai besimokantys vaikai, nes jiems yra svarbi savikūra. Atlikti tyrimai rodo, jog vaikai gana dažnai veiklas renkasi ne pagal savo individualius interesus, bet dėl kitų, išorinių motyvų (interesus apriboja institucijų interesai ir galimybės). Eksperto A12 nuomone, bendrojo lavinimo mokyklos neturi galimybės tenkinti vaikų individualius poreikius, jos orientuotos tenkinti daugumos poreikius, tačiau neformaliojo švietimo įstaigose kiekvienas vaikas gali rasti individualius poreikius tenkinančią veiklą. Ekspertai išskyrė kokiomis priemonėmis, jų manymu, reikėtų siekti, jog įstaigos galėtų tenkinti individualius vaikų interesus: keisti švietimo įstaigų finansavimo politiką; skelbti finansuojamų projektų konkursus švietimo įstaigoms; didinti finansavimą,

taip siekiant pritraukti daugiau specialistų; bendradarbiauti su kitomis institucijomis, nukreipiant vaikus į jiems patrauklias veiklas; nepatrauklias veiklas keisti į vaikų pageidaujamas; organizuoti pavėžėjimą.

Švietimo ir mokslo ministerijos specialistų teigimu, popamokinėje veikloje dalyvauja tik kas penktas moksleivis. Dažnas savivaldybių ir mokyklų vadovų pasiteisinimas, kodėl moksleivių užimtumas toks nedidelis – lėšų trūkumas. Šiai nuomonei pritarė dauguma respondentų (1 nepritarė). Ekspertai pateikė savo siūlymus ką reikėtų keisti, kad neformaliojo švietimo veiklose dalyvautų kuo daugiau vaikų: organizuoti pavėžėjimą; suteikti vaikams galimybę pailsėti po pamokų iki neformaliojo švietimo veiklos (poilsio kambarys, tam pritaikyta skaitykla); įtraukti specialiųjų poreikių vaikus į neformaliojo švietimo veiklas; pritraukti specialistų. Ekspertas A12 teigia, jog lėšų trūkumas neturėtų būti pasiteisinimas. Dažnai vykstančiuose užsiėmimuose nėra didelės grupės vaikų, reikėtų labiau motyvuoti vaikus, sudominti vykstančiomis veiklomis.

Apibendrinat galima išskirti švietimo dokumentuose ir Mažeikių rajono švietimo įstaigų ekspertų įvardintus veiksnius, kurie padėtų tobulinti švietimo paslaugų valdymą, siekiant švietimo paslaugų prieinamumo. Neformaliojo švietimo tobulinimo kryptys pateiktos 5 lentelėje.

\

5 lentelė. Neformaliojo švietimo valdymo tobulinimo kryptys

Teisinės bazės tobulinimas	Švietimo įstaigų veiklos tobulinimas	Rajono savivaldybės administracijos veiklos tobulinimas
Sukurti ir įteisinti neformaliojo vaikų švietimo finansavimo sistemą, remiantis mokymo lėšų skyrimo vienam asmeniui principu.	Organizuoti ir vykdyti neformaliojo vaikų švietimo sklaidą.	Steigti daugiavfunkcinius centrus kaimo vietovėse.
Teisės aktais stiprinti savivaldybių atsakomybę už neformaliojo vaikų švietimo veiklą.	Pritraukti daugiau specialistų į neformaliojo švietimo veiklas.	Skirti daugiau darbuotojų, pritraukti specialistų į neformaliojo švietimo veiklas.
Panaikinti mokesčius neformaliojo švietimo įstaigose.	Motyvuoti vaikus lankyti neformaliojo švietimo veiklas.	Bendrojo lavinimo mokyklose skirti daugiau valandų neformaliajam švietimui
Sukurti neformaliojo švietimo būdu įgytų kompetencijų pripažinimo sistemą.	Bendradarbiauti su kitomis institucijomis, nukreipiant vaikus į jiems patrauklias veiklas.	Didinti finansavimą inventoriui įsigyti.
Sukurti neformaliojo vaikų švietimo teikėjų veiklos vertinimo sistemą.	Nepatrauklias veiklas keisti į vaikų pageidaujamas	Neformaliojo švietimo įstaigas aprūpinti transportu vaikų pavėžėjimui
Tobulinti neformaliojo vaikų švietimo mokytojų kvalifikaciją, atestaciją.	Suteikti vaikams galimybę pailsėti po pamokų iki neformaliojo švietimo veiklos (poilsio kambarys, tam pritaikyta skaitykla).	Suteikti vaikams galimybę pailsėti po pamokų iki neformaliojo švietimo veiklos (poilsio kambarys, tam pritaikyta skaitykla).
Vaikams iš socialinės rizikos šeimų teikti lengvatas neformaliojo švietimo įstaigose.	Siekti į neformaliojo švietimo veiklas pritraukti kuo daugiau specialiųjų poreikių vaikų, bei vaikų iš nepasiturinčių šeimų.	Skelbti finansuojamų projektų konkursus švietimo įstaigoms.

Taigi, siekiant tobulinti neformaliojo švietimo valdymą, bei didinti prieinamumą reikalingas bendradarbiavimas tarp švietimo politikos formuotojų, savivaldybių, bei mokyklos bendruomenių. Kai kurios problemos yra išsprendžiamos be didelių finansinių investicijų, tiesiog atkreipiant dėmesį į problemą, ieškant sprendimo būdų ir bendradarbiaujant su kitomis institucijomis ir mokyklos bendruomene. Tačiau ne visas problemas yra pajėgios išspręsti pačios mokyklos ir savivaldybės. Kai kuriose srityse reikalingas teisinės bazės tobulinimas, čia reikalingas dėmesys valstybės lygmeniu.

IŠVADOS

Išvados, išplaukiančios iš teorinio konteksto:

- Neformalusis švietimas nėra tinkamai įvertintas ir neturi aiškiai dokumentais apibrėžtos ir pripažintos vietos Lietuvos švietimo sistemoje. Neformaliojo švietimo pasiekimai dažnai neturi reikšmės stojant į aukštąsias ir profesines mokyklas. Neformaliojo švietimo būdu įgytų žinių pripažinimas, tikėtina motyvuotų vaikus lankyti neformaliojo švietimo veiklas.
- Nors neformaliojo švietimo veikla pripažįstama, kaip vaikų ir paauglių nusikalstamumo prevencijos priemonė, tačiau neformaliojo švietimo veiklas dažniau lanko gerai besimokantys ir vaikai iš pasiturinčių šeimų. Blogai besimokantys, socialinės rizikos šeimų vaikai nėra motyvuoti lankyti neformaliojo švietimo veiklas.
- Per maža savivaldybių atsakomybė už bendrojo lavinimo mokyklose neformaliojo švietimo valdymą. Neformaliojo švietimo valdymas patikėtas pačioms mokykloms, todėl neformaliajam švietimui skirtos valandos dažnai naudojamos ne pagal paskirtį, nėra kontroliuojamas veiklas lankančių mokinių skaičius.
- Nėra sistemos kuri įgalintų vertinti neformaliojo švietimo mokytojų atestaciją ir kvalifikaciją. Pedagogai nėra suinteresuoti tobulinti savo kvalifikaciją, dalyvauti seminaruose, kursuose.
- Dėl mokesčio neformaliojo švietimo įstaigose ne visiems vaikams prieinamos neformaliojo švietimo veiklos. Vaikai iš socialinės rizikos šeimų, taip pat mažas pajamas gaunančių šeimų dažnai priversti atsisakyti neformaliojo švietimo įstaigose vykstančių veiklų dėl šiose įstaigose taikomo mokesčio.

Išvados išplaukiančios iš empirinio tyrimo:

- Kaimo vietovėse gyvenantiems vaikams dėl transporto ne visada yra prieinamos neformaliojo švietimo veiklos. Vaikai neturi galimybės iš kaimo vietovių atvykti į neformaliojo švietimo įstaigas, o po to parvykti namo, todėl dažnai užsiėmimus lanko tik tie vaikai, kurių tėvai randa galimybę juos nuvežti ir parvežti.
- Nepakankamas valandų skaičius ir netinkamai išnaudojamos valandos skirtos neformaliajam švietimui bendrojo lavinimo mokyklose. Neformaliojo švietimo veiklai skirtos valandos dažnai išnaudojamos dalykų žinių gilinimui arba dalykų moduliams.

- Dėl finansavimo trūkumo įsigyti inventorių ar jų atnaujinti mokyklos priverstos atsisakyti kai kurių neformaliojo švietimo veiklų. Todėl kartojasi metai iš metų tos pačios, jau pabodusios veiklos, kurioms nereikalingas specialus inventorių. Mokyklų vadovai neturi galimybės tenkinti vaikų poreikius.
- Dėl finansavimo stokos sunku pritraukti specialistus į neformaliojo švietimo veiklas.
- Mažeikių rajono mokyklos bendradarbiauja tarpusavyje ir su neformaliojo švietimo įstaigomis, taip nukreipdamos vaikus į jiems patrauklias neformaliojo švietimo veiklas.
- Rajono švietimo įstaigoms trūksta patalpų pritaikytų vaikų poilsiui, kur jie galėtų leisti laiką pasibaigus formaliojo ir laukiant neformaliojo švietimo veiklų.
- Dėl nepakankamo finansavimo trūksta įvairesnių veiklų, neįmanoma organizuoti būrelių veiklos už mokyklos sienų, komunikuoti kitose aplinkose. Dažniausiai tai yra susiję su transporto problema.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos LR Švietimo ir mokslo ministerijai:

- Būtina reglamentuoti neformaliojo švietimo pripažinimą ir įvertinimą. Neformaliojo švietimo pasiekimai bei dalyvavimo faktai galėtų suteikti pranašumo stojant į profesines, aukštąsias, aukštesniąsias mokyklas. Tikėtina, jog tai didintų mokinių motyvaciją lankyti neformaliojo švietimo veiklas.
- Tobulinti neformaliojo švietimo veiklų finansavimo tvarką. Viena bendrojo lavinimo mokykla nėra pajėgi tenkinti visų vaikų poreikius, todėl netoli esančios mokyklos galėtų plėsti po kelius nevienodus būrelius ir skirti visas lėšas, o vaikai galėtų rinktis kurios bendrojo lavinimo mokyklos neformaliojo švietimo veiklas pasirinkti. Jei jo mokykloje tokios veiklos nėra, rinktis kitą bendrojo lavinimo mokyklą.
- Būtina kurti neformaliojo švietimo informacinę bazę, kurios tikslas būtų fiksuoti vaikų lankomumą, neformaliojo švietimo veiklos pobūdis ir turinys. Taip savivaldybėms būtų paprasčiau kontroliuoti, kad bendrojo lavinimo mokyklose neformaliojo švietimo valandos būtų naudojamos pagal paskirtį. Taip pat vertinant vaikų lankomumo rodiklius būtų galima spręsti kokios veiklos vaikams patrauklios, o kokias galbūt reikia keisti.
- Siekti neformaliojo švietimo prieinamumo specialiųjų poreikių vaikams bei vaikams iš nepasiturinčių šeimų. Specialiųjų poreikių vaikams reikėtų tobulinti neformaliojo švietimo įstaigų infrastruktūrą, gerinant jų prieinamumą. Siekiant užtikrinti neformaliojo švietimo prieinamumą mokiniams iš nepasiturinčių šeimų, būtina užtikrinti visų šios grupės mokinių neformaliojo švietimo finansavimą ne tik bendrojo lavinimo mokyklose, bet ir neformaliojo švietimo įstaigose.

Rekomendacijos savivaldybės administracijos švietimo skyriui:

- Būtina ieškoti rezervų, kaip išsaugoti gerai išplėtotą neformaliojo švietimo įstaigų tinklą ir skirti lėšų inventoriaus atnaujinimui bei naujo inventoriaus įsigijimui.
- Švietimo skyriaus ir švietimo įstaigų vadovai turėtų skatinti neformaliojo švietimo darbuotojus dalyvauti kvalifikacijos tobulinimo, patirties pasidalijimo seminaruose, įvairiuose renginiuose su vaikais, taip didinat pedagogų motyvaciją.

- Suderinti vaikų perėjimą iš formaliojo į neformaliojo švietimo veiklas. Šiuo metu vaikas ir jo tėvai turi prisiderinti kaip vaikas pasieks neformaliojo švietimo įstaigas. Švietimo įstaigų organizavimas kaip vaikams patekti į neformaliojo švietimo įstaigas padėtų spręsti tokias problemas kaip nesaugumas, nuovargis, užsiėmimų nelankymas.
- Finansinis vaikų dalyvavimo renginiuose rėmimas, tikėtina pritrauktų daugiau vaikų į neformaliojo švietimo veiklas. Įstatymu turėtų būti įtvirtintas mokinių kelionių bei dalyvio mokesčio kompensavimas.

Rekomendacijos ugdymo institucijoms:

- Bendradarbiaujant su švietimo įstaigomis įtraukti vaikus į neformaliojo švietimo veiklas. Siekiant, kad kiekvienas vaikas rastų sau priimtina neformaliojo švietimo veiklą, švietimo įstaigoms būtinas bendradarbiavimas tarpusavyje. Būtina informuoti vaikus ir jų tėvus apie neformaliojo švietimo įstaigose vykstančias veiklas, nukreipti vaikus į jiems priimtinas veiklas.
- Motyvuoti vaikus lankyti neformaliojo švietimo veiklas vykstančias jų bendrojo lavinimo mokyklose, taip didinant vaikų užimtumą. Būtina sudominti vaikus mokykloje vykstančiomis neformaliojo švietimo veiklomis, įvairiais būdais skatinti vaikus, jau lankančius neformaliojo švietimo veiklas.
- Siekti įvairesnių, vaikų poreikius tenkinančių veiklų. Bendraujant su mokiniais ir jų tėvais išsiaiškinti, kokios neformaliojo švietimo veiklos labiausiai tenkintų vaikų poreikius. Organizuojant neformaliojo švietimo veiklas, pritraukti kuo daugiau specialiųjų poreikių vaikų, vaikų iš nepasiturinčių šeimų taip pat vaikų iš socialinės rizikos grupės šeimų.

LITERATŪRA:

1. Arimavičiūtė M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius.
2. Bagdonas E., Rapalienė L. (1996). *Administravimo pagrindai*. Kaunas. Technologija.
3. Barr N. (1998). *The Economics of the Welfare State. Third Edition*. Oxford: Oxford University Press.
4. Baršauskienė V. (2007). *Žmogiškųjų išteklių vadyba*. Kaunas.
5. *Bendrieji ugdymo planai 2009 m.* (Žin., 1991, Nr.23 – 593; 2003, Nr. 63 – 2853; 2004, Nr. 103 – 3755; 2007, Nr. 43 – 1628).
6. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius.
7. Bitinas B. (2006). *Edukologinis tyrimas: sistema ir procesas*. Vilnius.
8. Čiegis R. (2003). *Darnus vystimasis: ekonominiai aspektai*. Kaunas.
9. Čiegis R. (2007). *Ekonomika ir aplinka: subalansuotos plėtros valdymas*. Kaunas.
10. Čepinskis J. (2002). *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Nr.22*. Vilnius.
11. Dapkienė S. (2002). *Papildomo ugdymo formos*. Šiauliai.
12. Dapšienė J. (2011). *Neformaliojo švietimo ypatumai bendrojo lavinimo mokykloje*. [Žiūrėta 2012-11-23]. Prieiga internete: http://www.lvjc.lt/uploads/File/projektai_renginiai/renginiai_2011/2011_DALYTES%20konferencija/Jandvyga%20Dapsiene.pdf
13. Dukynaitė R., Ališauskas R. (2012). Strateginis valdymas kaip lyderystės priemonė. *Viešoji politika ir administravimas T. 11*, Nr.1, p. 75 – 88
14. Europos parlamentas
15. *European Commission Directorate – General for Education and Culture, Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010*. (2002).Luxembourg
16. Ginevičius R., Sūdžius V. (2005). *Organizacijų teorija*. Vilnius.
17. Grigaravičienė I., Bagdonavičienė B. (2006). Suaugusiųjų požiūris į vaiko teises. *Pasaulis vaikui: ugdymo realijos ir perspektyvos I-II dalys*. Vilnius.
18. Guogis A., Gudelis D. (2003). *Naujosios viešosios vadybos taikymo teoriniai ir praktiniai aspektai. Viešoji politika ir administravimas*. Vilnius.
19. Hale R., Whitlam P. (2009). *Efektyvus veiklos valdymas*. Vilnius.
20. House E. R. (2000). *Economic Change, Educational Policy Formation and the Role of the State, Images of Educational Change*. Buckingham: Open University Press.
21. Raipa A., (Red.) (2010). *Įvadas į viešąjį valdymą. Mokomoji knyga*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
22. Juozaitienė L., Staponkienė J. (2003). *Verslo ir vadybos įvadas*. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla.
23. Kilborn J. (1997). *Narrative essays. St. Cloud State University*. [Žiūrėta 2012-11-23]. Prieiga per internetą: <http://leo.stcloudstate.edu/acadwrite/narrative.html>.
24. Kuper A. (2005). *The Social Science Encyclopedia*. Taylor & Francis, p. 431
25. Kvieskienė G. (2003). *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius.
26. Kvieskienė G., Mockevičienė D. (2003). *Laisvalaikio reikšmė ankstyvajai prevencijai*. Vilnius.
27. Kvieskienė G., Petronienė O. (2007). Neformaliojo vaikų švietimo prieinamumas. *Socialinis ugdymas*. Nr.3(14).
28. *Lietuvos Jaunimo Neformalaus Ugdymo Asociacija* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2012-09-20]. Prieiga per internetą: <http://www.jnu.lt/?id=14>
29. *Lietuvos Respublikos Jaunimo politikos pagrindų įstatymas* (Žin., 2003, Nr. 119 – 5406)
30. *Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas* (Žin., 2011, Nr. 38 – 1804)

31. Lietuvos Respublikos jaunimo politikos pagrindų įstatymas (Žin., 2003, Nr. IX-1871)
32. Lietuvos Respublikos Vietos Savivaldos įstatymas (Žin., 1994, Nr. 55-1049)
33. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ (Žin., 2007, Nr. 23-879)
34. Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija. [Žiūrėta 2012-09-16]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/naujienos/pranesimai.htm?id=3784>
35. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012. Projektas. Švietimo gairės: Vilnius. [Žiūrėta 2012-10-14]. Prieiga per internetą: <http://adamkus.president.lt/pdf/svietimo.gaires.pdf>.
36. Luobikienė I. (2002). *Sociologija: bendrieji pagrindai ir ugdymo metodika*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas.
37. Lusthaus Ch. (1994). *Mokyklų veiklos vertinimo ir tobulinimo principai*. Vilnius.
38. Makarskaitė R. (2002). *Papildomas ugdymas pradinėje mokykloje*. Vilnius.
39. Martinkus B., Žiūkienė S. (2002). *Įmonės ekonomika*. Šiauliai, Šiaulių universiteto leidykla.
40. *Mažeikių rajono plėtros 2008 – 2012 metų strateginis planas* (2009)
41. Melnikas B. (2002). *Transformacijos*. Vilnius.
42. Melnikas B, Smaliukienė S. (2007). *Strateginis valdymas*. Lietuvos karo akademija.
43. Merkys G. (1995). *Pedagoginio tyrimo metodologijos pradmenys*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
44. Milius P. (2001). Inovacijos – Lietuvos ateitis. // *Mokslas ir technika*, Nr. 5, p. 34.
45. *Nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programa*. Patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005 m. lapkričio 22 d. nutarimu Nr. 1270, Žin., 2005, 139-5019
46. Nacionalinė darnaus vystimosi švietimo 2007-2015 metų programa (Žin., 2007, 106-4348)
47. *Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija* (Žin., 2006, Nr. 4 – 115)
48. Parsons W. (2001). *Viešoji politika*. Vilnius.
49. Paleckienė D. (2007). *Strateginis valdymas*. Kaunas: Kauno kolegijos leidybos centras.
50. *Sanglaudos skatinimo veiksmų programa 2007 – 2013 m.* (2007). Vilnius.
51. Senge P. (2008). *Besimokanti mokykla*. Vilnius.
52. Smalskys V. (Red.) (2010). *Viešasis valdymas. Vadovėlis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
53. Statistikos departamento informacija internete. *Lietuvos regionų portretas*. [Žiūrėta 2012-09-25]. Prieiga per internetą: http://regionai.stat.gov.lt/start_lt.html
54. Stoner J. A., Freeman R. E., Gilbert D. R. (2000). *Vadyba*. Kaunas: Poligrafija ir informatika.
55. *Švietimo gairės 2003 – 2012 metai*. Projektas. (2002). Vilnius.
56. Taylor S., Rizvi F., Lingard B., Henry M. (1997). *Educational Policy and the Politics of Change*.
57. *Tarptautinių žodžių žodynas*. (2008). Sudarė Bogušienė, V., Bendorienė, A., Vilnius.
58. Tidikis R. (2003). *Mokslinių tyrimų metodologija*. Vilnius: LTU.
59. Raipa A. (2010). *Įvadas į viešąjį valdymą*. Vilnius.
60. Raipa A. (2010). *Viešasis valdymas*. Vilnius.
61. Raipa A. (2002). Viešoji politika ir viešasis administravimas: raida, struktūra ir sąveika. *Viešoji politika ir administravimas* Nr. 1, Kauno Technologijos universitetas, Lietuvos teisės universitetas. p. 11-21
62. Rogers A. (2005). *Non-formal Education – Flexible Schooling Or Participatory Education?* Springer.
63. Ruškus J., Žvirdauskas D., Stanišauskienė V. (2009). *Neformalusis švietimas Lietuvoje. Faktai, interesai, vertinimai. Mokslo studija*. Vilnius.
64. VanBaren J. (2010). *Purpose of the Strategic Management Process*. [Žiūrėta 2012-09-18]. Prieiga per internetą: http://www.ehow.com/facts_7617978_purpose-strategic-management-process.html
65. *Valstybinės švietimo strategijos 2003 – 2012 metų nuostatų įgyvendinimo programa* (Žin., 2005, Nr. 60 – 21319)

66. Vogelius R. (2004). Organizacinė strategija. *Reklamos ir marketingo idėjos* Nr. 8. Vilnius.
67. Vasiliauskas A. (2002). *Strateginis valdymas*. Enciklopedija. Vilnius.
68. Wobmann, Ludger, Schutz. G. (2006). *Efficiency and Equity in European Education and Training Systems. Analytical Report for the European Commission*.
69. Zablackė R. (2007). *Švietimo problemos analizė. Kiek kainuoja ir ar visiems prieinamas neformalusis švietimas Lietuvoje?* Vilnius.
70. Zabulionis A. (2003). *Švietimo finansavimas // Švietimo politika ir monitoringas*. Vilnius: Garnelis.
71. Žvinklys, J., Vabalas, E. (2001). *Įmonės ekonomika (studentams ir verslininkams)*. Vilnius. Vilniaus vadybos kolegija.
72. Želvys R. (2003). *Švietimo organizacijų vadyba*. Vilnius, Vilniaus universiteto leidykla.
73. Želvys R. (2002). *Švietimo vadybos pagrindai*. Vilnius.

PRIEDAI**NEFORMALIOJO ŠVIETIMO VALDYMO TOBULINIMAS PASLAUGŲ PRIEINAMUMO ASPEKTU: MAŽEIKIŲ RAJONO UGDYMO INSTITUCIJŲ ATVEJIS****Eksperto apklausa**

Apie neformaliojo švietimo svarbą ir reikšmę vaiko ugdymo procese Lietuvoje gana daug kalbama. Neformalusis švietimas formuojasi, kaip specifinė viešosios politikos kryptis, kuri turi savo tikslus, uždavinius, įgyvendinimo metodus. Tačiau Lietuvoje vaikų ir jaunimo laisvalaikio užimtumo pasiūla yra palyginus maža, o teikiamos neformaliojo švietimo paslaugos dažnai nėra kokybiškos ir netenkina vartotojų poreikių. Nepakankamas valstybės dėmesys neformaliajam švietimui planavimo ir valdymo srityje dažnai reiškia neefektyvų turimų lėšų skirstymą ir naudojimą. Neformalusis švietimas Lietuvoje labai skiriasi nuo formaliojo švietimo. Formaliajam švietimui taikomi plėtros bei finansavimo planai nėra taip pat taikomi ir neformaliajam švietimui. Taigi skiriasi valstybės viešosios politikos priemonės, kuriomis siekiama skatinti neformalųjį švietimą ir didinti prieinamumo galimybes.

Tyrimo tikslas - ištirti neformalaus švietimo valdymo situaciją Mažeikių rajone paslaugų valdymo ir prieinamumo aspektu.

Tyrimu siekiama atsakyti į klausimus:

1. Kokia yra neformaliojo švietimo situacija Mažeikių rajone?
2. Kaip galėtų būti užtikrinamas neformaliojo švietimo paslaugų prieinamumas Mažeikių rajone?

BENDRI DUOMENYS APIE INFORMANTĄ**Vardas, pavardė**.....**Sektorius, institucija**.....**Pareigybė**.....**Darbo stažas (metais)**.....**Kontaktiniai duomenys**.....

I. TYRIMO SRITIS: Švietimo politika neformaliojo švietimo aspektu

1. Pastaruoju metu tiek mokslo erdvėje, tiek praktikų diskusijose vis daugiau diskutuojama apie neformalųjį švietimą, jo poreikį ir naudą. Jūsų nuomone, ar Lietuvos švietimo sistemoje yra skiriamas pakankamas dėmesys neformaliajam švietimui?
2. Ar, Jūsų nuomone, švietimo politikos formuotojų ir įgyvendintojų, ugdymo institucijų bendruomenių atstovų tarpe yra pakankamai diskutuojama apie neformaliojo švietimo paskirtį ir tikslus?
3. Ar galime teigti, jog valstybė teisinėmis priemonėmis užtikrina kokybišką neformaliojo švietimo paslaugų teikimą? Jei ne, tai kodėl?
4. Švietimo politika dažnai formuojama siekiant sumažinti kaštus ir padidinti ugdymo įstaigų našumą. Ar Jūsų nuomone, Lietuvoje švietimo politikai sėkmingai sekasi įgyvendinti užsibrėžtus tikslus?
5. Pastaruoju metu daug kalbama apie švietimo efektyvumo didinimą. Kaip Jūsų nuomone galėtų būti siekiama efektyvesnio švietimo? Kokį vaidmenį čia vaidina neformaliojo švietimo plėtra ir įgyvendinimas?

II. TYRIMO SRITIS: Neformaliojo švietimo valdymo situacija

6. Kaip manote, ar bendrojo lavinimo mokyklose yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo vystymui?
7. Kuriose bendrojo lavinimo mokyklų valdymo srityse matytumėte didžiausius trūkumus neformaliojo švietimo vystymui? Ar yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo organizavimui, planavimui, kontrolei?
8. Daug kalbama apie neformaliojo švietimo situaciją Lietuvoje. Specialistai teigia, jog dabartinė situacija yra tokia, jog vaikų poreikiai tenkinami tik iš dalies, nes yra pasiūlos ir paklausos disproporcija: dėl geografinės padėties, dėl kainų, dėl nepakankamo vietų skaičiaus ir t.t. Ką Jūsų nuomone, būtų galima pakeisti, kad pagerėtų neformaliojo švietimo prieinamumas?
9. Kaip manote, ar pakankama švietimo darbuotojų kompetencija neformaliojo švietimo valdymo klausimais?
10. Kaip manote, kokios yra pagrindinės problemos susijusios su neformaliojo švietimo valdymu?
11. Dėl geografinės bei šeimos finansinės padėties neformalusis švietimas tampa nevienodai prieinamas skirtingoms socialinėms grupėms. Kaip Jūs manote, kaip būtų galima siekti švietimo prieinamumo visoms socialinėms grupėms?
12. Atlikti tyrimai rodo, jog vaikai gana dažnai veiklas renkasi ne pagal savo individualius interesus, bet dėl kitų, išorinių motyvų (interesus apriboja institucijų interesai ir galimybės). Kaip manote, kokiomis priemonėmis reikėtų siekti, jog įstaigos galėtų tenkinti individualius vaikų interesus?
13. Neformaliojo švietimo įstaigos dažnai orientuojasi pirmiausia į gabių vaikų ugdymą, tikrinami vaikų, norinčių lankyti neformaliojo švietimo įstaigą, gabumai. Kaip Jūsų nuomone, turėtų keistis įstaigos valdymas, kad tiek pat dėmesio ir galimybių sulauktų ir mažiau motyvuoti vaikai?
14. Švietimo ir mokslo ministerijos specialistų teigimu, popamokinėje veikloje dalyvauja tik kas penktas moksleivis. Dažnas savivaldybių ir mokyklų vadovų pasiteisinimas, kodėl moksleivių užimtumas toks nedidelis – lėšų trūkumas. Ar Jūs pritariate šiai nuomonei? Ką reikėtų keisti?

III. TYRIMO SRITIS: Reformos neformaliajame švietime

15. Kaip vertinate neformaliojo švietimo pertvarką - krepšelio įvedimą?

16. Teigiama, jog krepšelio įvedimas suteiks visiems vaikams vienodas galimybes lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus. Kaip manote, ar toks teiginys teisingas? Pagrįskite savo nuomonę
17. Ar galime teigti, jog įvedus krepšelį, įstaigų vadovai bus labiau suinteresuoti teikti kokybiškesnius bei išskirtinius neformaliojo švietimo užsiėmimus taip siekdami pritraukti kuo daugiau vaikų?
18. LR švietimo ir mokslo ministerija keisdama neformaliojo švietimo finansavimo modelį tikisi padidinti neformaliojo švietimo prieinamumą iki 50 proc.(šiuo metu dalyvauja 22 proc. visų vaikų). Kaip Jūs manote, ar tokios prognozės yra realios?
19. Krepšelis neformaliajam švietimui – priemonė užtikrinti kiekvieno vaiko atžvilgiu teisingą finansavimą. Kaip manote, ar tai užtikrins neformaliojo švietimo prieinamumą visiems norintiems?

IV. TYRIMO SRITIS: *Neformaliojo švietimo situacija Mažeikių rajone*

20. Kaip manote, ar Mažeikių rajone yra skiriama pakankamas dėmesys neformaliojo švietimo plėtrai? Kaip būtų galima spręsti neformaliojo švietimo prieinamumo problemas Mažeikių rajone
21. Ar Jūsų nuomone Mažeikių rajono savivaldybė skiria pakankamai lėšų neformaliajam švietimui?
22. Kaip manote, ar Mažeikių rajone visi vaikai turi vienodas galimybes lankyti neformaliojo švietimo užsiėmimus?
23. Ar į Mažeikių rajono neformaliojo švietimo įstaigas patenka visi norintys?
24. Kaip manote, ar Mažeikių rajone yra pakankama neformaliojo švietimo veiklų įvairovė?
25. Kaip manote, ar Mažeikių rajono bendrojo lavinimo mokyklose yra skiriama pakankamai dėmesio neformaliojo švietimo vystymui?
26. Ką Jūsų nuomone, būtų galima pakeisti, kad pagerėtų neformaliojo švietimo prieinamumas Mažeikių rajone?
27. Kaip manote, ar pakankama švietimo darbuotojų kompetencija neformaliojo švietimo valdymo klausimais Mažeikių rajone?
28. Kaip manote, kokios yra Mažeikių rajone pagrindinės problemos susijusios su neformaliojo švietimo valdymu?
29. Kaip Jūs manote, kaip Mažeikių rajone būtų galima siekti vienodo švietimo prieinamumo visoms socialinėms grupėms?